

PRAWO O NOTARIACIE

Komentarz
Wzory aktów notarialnych i poświadczeń

redakcja naukowa Wojciech Gonet

Dariusz Celiński, Wojciech Gonet, Wiktor Karpowicz
Witold Małecki, Piotr Marquardt, Przemysław Pest, Dariusz Sałajczyk
Rafał Wojciechowski, Maria Zarzycka, Patrycja Zawadzka

EDYTOWALNE WZORY DOSTĘPNE
NA STRONIE INTERNETOWEJ

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Materiały uzupełniające na stronie
www.prawo-o-notariacie-wzory.wolterskluwer.pl
będą dostępne do 31 grudnia 2024 r.

W razie problemów
ze znalezieniem zdrapki
z kodem aktywacyjnym
prosimy o kontakt
tel. 801 04 45 45

PRAWO O NOTARIACIE

Komentarz
Wzory aktów notarialnych i poświadczeń

redakcja naukowa Wojciech Gonet

Dariusz Celiński, Wojciech Gonet, Wiktor Karpowicz
Witold Małecki, Piotr Marquardt, Przemysław Pest, Dariusz Sałajczyk
Rafał Wojciechowski, Maria Zarzycka, Patrycja Zawadzka

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Stan prawny na 15 maja 2022 r.
z uwzględnieniem zmian wchodzących w życie 1 lipca 2022 r.
(Dz.U. z 2021 r. poz. 1177) i 7 lipca 2022 r. (Dz.U. z 2022 r. poz. 1301)

Recenzent
Dr hab. Paweł A. Blajer

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Autorami poszczególnych części komentarza są:

Dariusz Celiński – art. 85, 90–90a, 95z–95zl, 108a, 108b, 109, 109a–112;
wzory aktów notarialnych: 56–69, 71–73

Dariusz Celiński, Piotr Marquardt – art. 104

Wojciech Gonet – wstęp, art. 1–2, 3 pkt 9, art. 4, 5–7, 26–37a, 50–70, 78b–78d, 86–89, 91–95, 95b–95d,
art. 95e pkt 4–5, art. 95f–95p, zakończenie; wzory aktów notarialnych: 1–23, 27–47, 50–55;
wzory poświadczeń: 74–77

Wojciech Gonet, Wiktor Karpowicz – art. 95a, 95e pkt 1–3

Wiktor Karpowicz – 95q–95y

Witold Małecki – art. 38–41a, 72–73, 75–78a, 81–84

Piotr Marquardt – art. 3 pkt 1–8, art. 17–25, 42–49, 96–101; wzory aktów notarialnych: 26, 48, 49

Dariusz Sałajczyk – art. 79–80

Rafał Wojciechowski – wzory aktów notarialnych: 24, 25

Rafał Wojciechowski, Przemysław Pest – art. 8–16a, 106–108

Maria Zarzycka – art. 105; wzór aktu notarialnego: 70

Patrycja Zawadzka – art. 71–71k, 74–74b, 74d–74i

Patrycja Zawadzka, Witold Małecki – art. 74c

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2022

ISBN 978-83-8223-626-2

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	15
Wstęp	23
Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1192 ze zm.)	25
Dział I. Ustrój notariatu	27
Rozdział 1. Przepisy ogólne	27
Art. 1. [Czynności notarialne]	27
Art. 2. [Czynności notarialne]	33
Art. 3. [Miejsce dokonania czynności notarialnej]	47
Art. 4. [Prowadzenie kancelarii]	60
Art. 5. [Wynagrodzenie notariusza]	65
Art. 6. [Wniosek o zwolnienie od kosztów wynagrodzenia notariusza]	68
Art. 7. [Opłata sądowa]	71
Art. 8. [Pieczęć urzędowa]	78
Art. 9. [Rejestr kancelarii]	79
Rozdział 2. Powoływanie i odwoływanie notariuszy	80
Art. 10. [Powołanie notariusza]	80
Art. 11. [Wymagania, które musi spełniać osoba powoływana na notariusza]	81
Art. 12. [Wymagania podmiotowe kandydata na notariusza]	82
Art. 13. [Wymagania wniosku osoby zainteresowanej]	84
Art. 13a. [Zasięgnięcie informacji z Krajowego Rejestru Karnego]	85
Art. 14. [Uruchomienie kancelarii notarialnej]	85
Art. 14a. [Pozytywny wynik egzaminu notarialnego]	86
Art. 15. [Ślubowanie notariusza]	86
Art. 16. [Odwołanie notariusza]	87
Art. 16a. [Ponowne powołanie notariusza]	90
Rozdział 3. Obowiązki i prawa notariuszy	91
Art. 17. [Obowiązki notariusza]	91

Art. 18.	[Tajemnica notarialna]	93
Art. 19.	[Dopuszczalność podjęcia przez notariusza dodatkowego zatrudnienia]	109
Art. 19a.	[Obowiązkowe ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej]	118
Art. 19b.	[Szczegółowy zakres ubezpieczenia obowiązkowego]	118
Art. 19c.	[Obowiązek kontroli zawarcia umowy ubezpieczenia]	119
Art. 19d.	[Nadzór Ministra Sprawiedliwości]	119
Art. 20.	[Funkcjonowanie kancelarii]	124
Art. 20a.	[Obowiązek posiadania adresu do doręczeń elektronicznych] . . .	127
Art. 21.	[Zastępstwo zwyczajne]	137
Art. 22.	[Zastępstwo nadzwyczajne]	144
Art. 22a.	[Upoważnienie aplikanta notarialnego do wykonywania czynności notarialnych]	147
Art. 23.	[Składki opłacane przez notariusza]	153
Art. 24.	[<i>Stosowanie przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą</i>]	157
Art. 25.	[Emerytowany notariusz]	157
Rozdział 4. Samorząd notarialny		160
Art. 26.	[Organizacja samorządu notarialnego]	160
Art. 27.	[Organy izby notarialnej]	163
Art. 28.	[Skład i siedziba izby notarialnej]	163
Art. 29.	[Walne zgromadzenie notariuszy izby]	165
Art. 30.	[Zakres działania walnego zgromadzenia]	167
Art. 31.	[Uchwały walnego zgromadzenia. Wybory]	170
Art. 32.	[Skład rady izby notarialnej]	171
Art. 33.	[Podział czynności między członków rady izby notarialnej]	172
Art. 34.	[Obowiązki prezesa. Oświadczenia woli w sprawach majątkowych]	172
Art. 35.	[Zakres działania rady izby notarialnej]	175
Art. 36.	[Uchwały rady notarialnej]	180
Art. 37.	[Przedstawienie przez radę wykazu zastępców notarialnych i aplikantów notarialnych]	181
Art. 37a.	[Przekazanie informacji o notariuszach i zastępcach notarialnych Krajowej Radzie Notarialnej]	182
Art. 38.	[Krajowa Rada Notarialna jako reprezentant notariatu]	183
Art. 39.	[Skład i kadencja Krajowej Rady Notarialnej]	184
Art. 40.	[Zakres działania Krajowej Rady Notarialnej]	186
Art. 41.	[Możliwość zwołania kongresu notariuszy]	193
Art. 41a.	[Lista notariuszy i zastępców notarialnych]	194
Rozdział 5. Nadzór nad notariatem i odpowiedzialność notariuszy za szkody		197
Art. 42.	[Nadzór Ministra Sprawiedliwości]	197
Art. 43.	[Zatrudnienie notariusza w charakterze wizytatora]	199
Art. 44.	[Nadzór wykonywany przez radę izby notarialnej]	202

Art. 45.	[Nadzór prawny czynności notarialnych]	205
Art. 46.	[Sprawozdawczość]	209
Art. 47.	[Kontrola Ministra Sprawiedliwości i Sądu Najwyższego]	210
Art. 48.	[Kompetencja Ministra Sprawiedliwości]	211
Art. 49.	[Odpowiedzialność notariusza za szkodę]	212
Rozdział 6.	Odpowiedzialność dyscyplinarna	222
Art. 50.	[Odpowiedzialność dyscyplinarna notariusza]	222
Art. 51.	[Kary dyscyplinarne]	231
Art. 52.	[Przedawnienie]	234
Art. 53.	[Sądy dyscyplinarne]	235
Art. 54.	[Skład sądów dyscyplinarnych]	236
Art. 55.	[Wybór rzecznika dyscyplinarnego]	238
Art. 56.	[Ustanowienie obrońcy]	239
Art. 57.	[Wyłączenie jawności postępowania dyscyplinarnego]	240
Art. 57a.	[Uprawnienia Ministra Sprawiedliwości]	242
Art. 58.	[Wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego]	243
Art. 59.	[Postępowanie dyscyplinarne]	244
Art. 60.	[Niezmienność stanu oskarżenia]	248
Art. 61.	[Odwołanie notariusza podczas postępowania dyscyplinarnego]	250
Art. 62.	[Uzasadnienie orzeczenia sądu dyscyplinarnego]	251
Art. 63.	[Odwołanie od orzeczenia sądu dyscyplinarnego]	252
Art. 63a.	[Uprawnienie wniesienia kasacji]	255
Art. 63b.	[Podstawy wniesienia kasacji]	256
Art. 63c.	[Termin wniesienia kasacji]	257
Art. 63d.	[Warunki kasacji. Skład Sądu Najwyższego]	258
Art. 63e.	[Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego]	258
Art. 64.	[Przesłanie odpisu orzeczenia sądu dyscyplinarnego]	259
Art. 65.	[Wykonanie orzeczenia sądu dyscyplinarnego. Zatarcie skazania]	261
Art. 66.	(uchylony)	262
Art. 67.	[Koszty postępowania dyscyplinarnego]	262
Art. 68.	[Zawieszenie notariusza w pełnieniu czynności zawodowych] ...	265
Art. 69.	[Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego]	266
Art. 70.	[Obsługa organizacyjno-kancelaryjna]	267
Rozdział 7.	Aplikanci i zastępcy notarialni	268
Art. 71.	[Egzamin wstępny; aplikanci notarialni]	268
Art. 71a.	[Wpis na listę aplikantów notarialnych]	286
Art. 71b.	[Egzamin wstępny na aplikację notarialną; komisje kwalifikacyjne]	291
Art. 71c.	[Zespół do przygotowania pytań testowych]	298
Art. 71d.	[Warunki egzaminu wstępnego na aplikację notarialną]	302
Art. 71e.	[Opłata za egzamin wstępny na aplikację notarialną]	306

Art. 71f.	[Komisja kwalifikacyjna. Skład. Zadania. Kadencja]	309
Art. 71g.	[Odwołanie członka komisji kwalifikacyjnej. Wygaśnięcie członkostwa]	313
Art. 71h.	[Wyłączenie członka komisji kwalifikacyjnej]	314
Art. 71i.	[Warunki egzaminu wstępnego]	318
Art. 71j.	[Test przeznaczony na egzamin wstępny. Protokół z egzaminu]	320
Art. 71k.	[Wynik egzaminu. Możliwość odwołania do Ministra Sprawiedliwości]	323
Art. 72.	[Czas i warunki aplikacji notarialnej]	325
Art. 72a.	[Odpłatność aplikacji notarialnej]	331
Art. 72b.	[Przerwa w odbywaniu aplikacji]	334
Art. 72c.	[Obowiązki aplikanta]	336
Art. 73.	[Organizowanie i prowadzenie aplikacji notarialnej]	338
Art. 74.	[Egzamin notarialny. Komisja, zakres egzaminu. Powołanie zespołu do przygotowania pytań testowych]	340
Art. 74a.	[Wniosek o dopuszczenie do egzaminu notarialnego. Aplikanci notarialni]	347
Art. 74b.	[Opłata za egzamin notarialny]	353
Art. 74c.	[Prawo do płatnego urlopu na przygotowanie się do egzaminu notarialnego]	362
Art. 74d.	[Części egzaminu notarialnego]	365
Art. 74e.	[Oceny częściowe i ocena ostateczna]	367
Art. 74f.	[Pozytywny wynik z egzaminu notarialnego]	371
Art. 74g.	[Protokół z egzaminu notarialnego]	372
Art. 74h.	[Odwołanie od uchwały o wyniku egzaminu notarialnego. Komisja odwoławcza]	373
Art. 74i.	[Możliwość przystępowania do kolejnych egzaminów notarialnych]	380
Art. 75.	[Organizacja aplikacji notarialnej]	381
Art. 76.	[Zastępca notarialny]	383
Art. 76a.	[Zatrudnienie zastępcy notarialnego]	388
Art. 77.	[Prawo uczestniczenia w walnym zgromadzeniu notariuszy]	389
Art. 78.	[Odpowiedzialność aplikantów i zastępców notarialnych]	391
Art. 78a.	[Skreślenie aplikanta z listy aplikantów notarialnych]	394
Rozdział 8. Przetwarzanie danych osobowych		397
Art. 78b.	[Ograniczenia w zakresie ochrony danych osobowych ze względu na tajemnicę notarialną]	397
Art. 78c.	[Wystąpienie przez Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych z żądaniem ujawnienia informacji a tajemnica notarialna]	401
Art. 78d.	[Okres przechowywania danych osobowych]	401
Dział II. Czynności notarialne		403
Rozdział 1. Przepisy ogólne		403
Art. 79.	[Rodzaje czynności notarialnych]	403

Art. 80.	[Granice staranności zawodowej notariusza]	432
Art. 81.	[Obowiązek odmowy dokonania czynności notarialnej]	444
Art. 81a.	[Zaprotokołowanie odmowy dokonania czynności notarialnej] . .	455
Art. 82.	[Obowiązek pouczenia o zaskarżeniu odmowy dokonania czynności notarialnej]	457
Art. 83.	[Tryb zażaleniuowy na odmowę dokonania czynności notarialnej]	459
Art. 84.	[Wyłączenie notariusza od dokonywania czynności notarialnych]	462
Rozdział 2.	Tryb dokonywania czynności notarialnych	467
Art. 85.	[Obowiązek stwierdzenia tożsamości]	467
Art. 86.	[Zakaz dokonywania czynności notarialnej]	487
Art. 87.	[Dokonywanie czynności notarialnych przez osoby niepełnosprawne]	498
Art. 88.	[Obowiązek złożenia podpisu na dokumentach notarialnych] . . .	506
Art. 89.	[Odpowiedzialność solidarna za wynagrodzenie notariusza]	508
Art. 90.	[Przekazanie dokumentów notarialnych do archiwum sądu]	510
Art. 90a.	[Przekazanie dokumentacji związanej z prowadzeniem rejestru akcjonariuszy prostej spółki akcyjnej w związku z zaprzestaniem prowadzenia działalności kancelarii notarialnej]	513
Rozdział 3.	Akty notarialne	515
Art. 91.	[Kompetencje notariusza do sporządzenia aktu notarialnego] . . .	515
Art. 92.	[Struktura aktu notarialnego]	525
Art. 92a.	[Centralne Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych]	547
Art. 93.	[Sporządzenie aktu notarialnego na dwóch lub więcej arkuszach]	550
Art. 94.	[Odczytanie aktu notarialnego]	551
Art. 95.	[Wydawanie oryginałów aktów notarialnych]	556
Rozdział 3a.	Akty poświadczenia dziedziczenia	558
Art. 95a.	[Akt poświadczenia dziedziczenia]	558
Art. 95aa.	[Status osoby zainteresowanej]	564
Art. 95b.	[Uczestnicy protokołu dziedziczenia]	566
Art. 95c.	[Protokół dziedziczenia]	570
Art. 95ca.	[Projekt protokołu dziedziczenia. Spisanie protokołu na podstawie projektu]	574
Art. 95d.	[Otwarcie i ogłoszenie testamentu]	576
Art. 95da.	[Pomoc organów administracji publicznej i Ministra Sprawiedliwości przy sporządzaniu aktu poświadczenia dziedziczenia]	577
Art. 95e.	[Warunki sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia]	579
Art. 95f.	[Treść aktu poświadczenia dziedziczenia]	590
Art. 95g.	[Adnotacja na protokole dziedziczenia]	592
Art. 95h.	[Rejestracja aktu poświadczenia dziedziczenia]	592

Art. 95ha. [Dane zawarte w Rejestrze Spadkowym]	594
Art. 95i. [System teleinformatyczny do prowadzenia Rejestru Spadkowego]	595
Art. 95j. [Skutki prawne zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia]	597
Art. 95k. [Uchylenie aktu poświadczenia dziedziczenia]	599
Art. 95l. [Uzupełniający akt poświadczenia dziedziczenia]	602
Art. 95m. [Przechowywanie aktów poświadczenia dziedziczenia]	603
Art. 95n. [Wydawanie zarejestrowanych wypisów aktu poświadczenia dziedziczenia]	603
Art. 95o. [Zakres czasowy stosowania przepisów o akcie poświadczenia dziedziczenia do spadków rolnych]	605
Art. 95p. [Dalsze skutki prawne aktu poświadczenia dziedziczenia]	606
Rozdział 3b. Europejskie poświadczenia spadkowe	607
Art. 95q. [Stosowanie przepisów o sporządzaniu aktu poświadczenia dziedziczenia do czynności dotyczących europejskiego poświadczenia spadkowego]	607
Art. 95r. [Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego]	629
Art. 95s. [Zaliczka na pokrycie wydatków dotyczących europejskiego poświadczenia spadkowego]	631
Art. 95t. [Stwierdzenie czynności w protokole]	632
Art. 95u. [Wypis protokołu. Sporządzenie uzasadnienia czynności]	634
Art. 95v. [Zmiana lub uchylenie europejskiego poświadczenia spadkowego]	639
Art. 95w. [Doręczenie wypisu protokołu]	641
Art. 95x. [Zażalenie, skarga kasacyjna, skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia]	642
Art. 95y. [Wpis europejskiego poświadczenia spadkowego do Rejestru Spadkowego]	643
Rozdział 3c. Czynności dokonywane na podstawie ustawy z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw	645
Art. 95z. [Sporządzanie aktów powołania lub odwołania zarządcy sukcesyjnego]	645
Art. 95za. [Protokół powołania lub odwołania zarządcy sukcesyjnego]	667
Art. 95zb. [Pouczenie przed spisaniem protokołu]	669
Art. 95zc. [Treść i załączniki do protokołu powołania zarządcy sukcesyjnego]	671
Art. 95zd. [Treść aktu powołania zarządcy sukcesyjnego]	681
Art. 95ze. [Odmowa sporządzenia aktu powołania zarządcy sukcesyjnego]	683
Art. 95zf. [Treść i załączniki do protokołu odwołania zarządcy sukcesyjnego]	686
Art. 95zg. [Treść aktu odwołania zarządcy sukcesyjnego]	690

Art. 95zh. [Odmowa sporządzenia aktu odwołania zarządcy sukcesyjnego]	692
Art. 95zi. [Rezygnacja zarządcy sukcesyjnego z pełnienia funkcji]	693
Art. 95zj. [Pomoc organów administracji publicznej i Ministra Sprawiedliwości przy sporządzaniu aktu powołania lub odwołania zarządcy sukcesyjnego]	697
Art. 95zk. [Przechowywanie oryginałów aktów powołania lub odwołania zarządcy sukcesyjnego; wypisy aktów]	697
Art. 95zl. [Stosowanie przepisów rozdziału do tymczasowego przedstawiciela]	700
Rozdział 4. Poświadczenia	716
Art. 96. [Rodzaje poświadczeń notarialnych]	716
Art. 97. [Wymogi formalne poświadczenia notarialnego]	746
Art. 98. [Poświadczenie za zgodność z oryginałem]	750
Art. 99. [Data pewna]	754
Art. 100. [Poświadczenie życia i poświadczenie pobytu]	758
Art. 101. [Poświadczenia pozanotarialne]	761
Rozdział 5. (uchylony)	765
Art. 102–103. (uchylone)	765
Rozdział 6. Protokoły	765
Art. 104. [Protokoły notarialne]	765
Rozdział 7. Protesty	793
Art. 105. [Sporządzanie protestów weksli i czeków]	793
Rozdział 8. Przyjmowanie na przechowanie	802
Art. 106. [Przedmiotowy zakres depozytu]	802
Art. 107. [Protokół z przyjęcia depozytu]	803
Art. 108. [Depozyt papierów wartościowych oraz pieniędzy]	804
Rozdział 8a. Rejestr akcjonariuszy prostej spółki akcyjnej	806
Art. 108a. [Umowa o prowadzenie rejestru akcjonariuszy prostej spółki akcyjnej]	806
Art. 108b. [Wyłączenie stosowania przepisów o odmowie dokonania czynności notarialnej oraz obowiązki stwierdzenia tożsamości]	817
Rozdział 9. Wypisy, odpisy i wyciągi oraz przechowywanie aktów notarialnych	819
Art. 109. [Charakter wypisu aktu notarialnego]	819
Art. 109a. [Wydanie wypisu aktu notarialnego sprostowanego protokołem]	826
Art. 110. [Wydanie wypisów aktu notarialnego]	828
Art. 110a. [Elektroniczny wypis aktu notarialnego]	846
Art. 111. [Ustawowy obowiązek udzielania informacji o sporządzonych dokumentach]	848
Art. 112. [Wydawanie wyciągów i odpisów aktów notarialnych]	860
Zakończenie	863

Wzory	865
Wzór nr 1. Umowy ustanowienia odrębnej własności lokalu i jego sprzedaży oraz sprzedaży, o podział do korzystania, oświadczenie o ustanowieniu hipoteki (w postępowaniu upadłościowym)	867
Wzór nr 2. Protokół zebrania wspólników spółki ALAS Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji z siedzibą w Warszawie, umowa przeniesienia własności	886
Wzór nr 3. Oświadczenia o zniesieniu lokali i ustanowieniu odrębnej własności lokali	898
Wzór nr 4. Umowy sprzedaży, oświadczenie o ustanowieniu hipoteki	910
Wzór nr 5. Umowa sprzedaży	925
Wzór nr 6. Plan przekształcenia przedsiębiorcy w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością	937
Wzór nr 7. Oświadczenie o przekształceniu przedsiębiorcy w jednoosobową spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie przepisu art. 551 § 5 oraz art. 584 ¹ i następnych Kodeksu spółek handlowych	946
Wzór nr 8. Akt założycielski spółki z o.o. powstałej w wyniku przekształcenia przedsiębiorcy indywidualnego	950
Wzór nr 9. Ugody i oświadczenia o poddaniu się egzekucji w trybie art. 777 § 1 pkt 4 Kodeksu postępowania cywilnego	959
Wzór nr 10. Oświadczenia o zmianie wysokości udziałów w nieruchomości wspólnej i pełnomocnictwo	962
Wzór nr 11. Protokół nadzwyczajnego zgromadzenia wspólników	971
Wzór nr 12. Oświadczenie o objęciu udziałów	976
Wzór nr 13. Umowy częściowych nieodpłatnych działów spadków, nieodpłatnego zniesienia współwłasności oraz darowizny	979
Wzór nr 14. Umowa zobowiązująca sprzedaży	990
Wzór nr 15. Umowa przeniesienia własności nieruchomości	997
Wzór nr 16. Umowy przedwstępne sprzedaży	1006
Wzór nr 17. Oświadczenie o potwierdzeniu czynności prawnej	1013
Wzór nr 18. Umowa o ustanowienie odrębnej własności lokalu i jego sprzedaży, o podział do korzystania, oświadczenie o ustanowieniu hipoteki, oświadczenie o ustanowieniu odrębnej własności lokali, pełnomocnictwo	1015
Wzór nr 19. Oświadczenie o ustanowieniu hipoteki	1034
Wzór nr 20. Umowa sprzedaży	1039
Wzór nr 21. Przeniesienie udziału nieruchomości gruntowej w wykonaniu zobowiązania wynikającego z zapisu zwykłego	1051
Wzór nr 22. Pełnomocnictwo	1057
Wzór nr 23. Oświadczenie o ustanowieniu służebności przesyłu	1060
Wzór nr 24. Sprzedaż gruntu rolnego przez zgromadzenie zakonne rolników indywidualnemu	1066
Wzór nr 25. Sprzedaż gruntu zabudowanego przez zgromadzenie zakonne gminie reprezentowanej przez burmistrza	1073
Wzór nr 26. Umowa deweloperska (dotyczy przedsięwzięć deweloperskich rozpoczętych przed 30.06.2022 r.)	1079

Wzór nr 27. Wniosek i protokół poszukiwania testamentu w notarialnym rejestrze testamentów	1097
Wzór nr 28. Protokół otwarcia i ogłoszenia testamentu	1099
Wzór nr 29. Protokół dziedziczenia (testamentowego)	1103
Wzór nr 30. Akt poświadczenia dziedziczenia (testamentowego)	1109
Wzór nr 31. Protokół dziedziczenia (ustawowego piętrowego)	1111
Wzór nr 32. Akt poświadczenia dziedziczenia (ustawowego piętrowego)	1116
Wzór nr 33. Protokół dziedziczenia (ustawowego piętrowego)	1117
Wzór nr 34. Akt poświadczenia dziedziczenia (ustawowego piętrowego)	1122
Wzór nr 35. Projekt protokołu dziedziczenia	1124
Wzór nr 36. Oświadczenie o przyjęciu spadku bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste)	1128
Wzór nr 37. Protokół przyjęcia oświadczenia o potwierdzeniu danych zamieszczonych w projekcie protokołu dziedziczenia i wyrażenie zgody na spisanie protokołu dziedziczenia, oświadczenie o przyjęciu spadku bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste)	1131
Wzór nr 38. Protokół dziedziczenia (po projekcie protokołu dziedziczenia)	1134
Wzór nr 39. Akt poświadczenia dziedziczenia (po projekcie protokołu dziedziczenia)	1140
Wzór nr 40. Protokół otwarcia i ogłoszenia testamentu (do EPS)	1142
Wzór nr 41. Protokół dziedziczenia i przyjęcia wniosku o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego, oświadczenia o przyjęciu spadku z ograniczeniem odpowiedzialności za długi (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza)	1147
Wzór nr 42. Akt poświadczenia dziedziczenia (przy EPS)	1156
Wzór nr 43. Protokół wydania europejskiego poświadczenia spadkowego	1158
Wzór nr 44. Europejskie poświadczenie spadkowe	1161
Wzór nr 45. Protokół zebrania właścicieli lokali wspólnoty mieszkaniowej	1171
Wzór nr 46. Protokół zebrania wspólników spółki cywilnej dotyczącego podjęcia uchwały o przekształceniu spółki cywilnej w spółkę z o.o.	1176
Wzór nr 47. Protokół zebrania wspólników spółki cywilnej oraz oświadczenia o uczestnictwie w spółce przekształconej	1187
Wzór nr 48. Protokół zwyczajnego walnego zgromadzenia spółki odbywającego się za pomocą środków komunikacji na odległość	1200
Wzór nr 49. Przystąpienie wspólnika do spółki, wystąpienie wspólnika ze spółki oraz zmiana umowy spółki komandytowej	1227
Wzór nr 50. Protokół z poczty elektronicznej	1232
Wzór nr 51. Protokół ze stron internetowych	1235
Wzór nr 52. Protokół wniosku wieczystoksięgowego	1237
Wzór nr 53. Protokół nadzwyczajnego zgromadzenia wspólników	1241
Wzór nr 54. Protokół przyjęcia depozytu	1246
Wzór nr 55. Protokół odbioru z depozytu	1249
Wzór nr 56. Protokół odwołania tymczasowego przedstawiciela	1252
Wzór nr 57. Akt odwołania tymczasowego przedstawiciela	1255
Wzór nr 58. Protokół odwołania zarządcy sukcesyjnego	1256

Wzór nr 59. Akt odwołania zarządcy sukcesyjnego	1259
Wzór nr 60. Protokół powołania tymczasowego przedstawiciela (po APD przy dziedziczeniu ustawowym)	1261
Wzór nr 61. Akt powołania tymczasowego przedstawiciela	1264
Wzór nr 62. Protokół powołania tymczasowego przedstawiciela przez spadkobiercę testamentowego	1265
Wzór nr 63. Akt powołania tymczasowego przedstawiciela	1269
Wzór nr 64. Protokół powołania zarządcy sukcesyjnego przez właściciela przedsiębiorstwa w spadku z udziałem osoby małoletniej	1270
Wzór nr 65. Akt powołania zarządcy sukcesyjnego	1274
Wzór nr 66. Protokół powołania zarządcy sukcesyjnego przez małżonka z udziałem zapisobiercy windykacyjnego	1276
Wzór nr 67. Akt powołania zarządcy sukcesyjnego	1280
Wzór nr 68. Protokół rezygnacji tymczasowego przedstawiciela	1281
Wzór nr 69. Protokół rezygnacji zarządcy sukcesyjnego	1283
Wzór nr 70. Protest weksla	1285
Wzór nr 71. Umowa deweloperska (dotyczy umów zawieranych od 1.07.2022 r.)	1287
Wzór nr 72. Umowa o świadczenie w miejsce wykonania	1297
Wzór nr 73. Rejestr akcjonariuszy	1302
Wzór nr 74. Poświadczenie podpisu obcokrajowca w obecności tłumacza przysięgłego języka obcego	1305
Wzór nr 75. Poświadczenie podpisów pod umową sprzedaży udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością	1307
Wzór nr 76. Uznanie podpisu	1309
Wzór nr 77. Okazanie dokumentu	1310
Bibliografia	1311
Orzecznictwo	1319
Autorzy	1325

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
- KEZN – uchwała nr 19 Krajowej Rady Notarialnej z 12.12.1997 r. – Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza (Notar. Nr 12, poz. 12 ze zm.)
- k.h. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.06.1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. z 1934 r. Nr 57, poz. 502 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2021 r. poz. 2345 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.a. – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 735 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 534 ze zm.)
- k.r.o. – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)
- k.r.t. – Konwencja dotycząca kolizji praw w przedmiocie formy rozporządzeń testamentowych, sporządzona w Hadze 5.10.1961 r. (Dz.U. z 1969 r. Nr 34, poz. 284)
- k.s.h. – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1526 ze zm.)
- k.z.w.l. – Konwencja znosząca wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, sporządzona w Hadze 5.10.1961 r. (Dz.U. z 2005 r. Nr 112, poz. 938)

nowa ustawa deweloperska	– ustawa z 20.05.2021 r. o ochronie praw nabywcy lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego oraz Deweloperskim Funduszu Gwarancyjnym (Dz.U. poz. 1177)
o.p.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2021 r. poz. 1540 ze zm.)
p.g.k.	– ustawa z 17.05.1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz.U. z 2021 r. poz. 1990 ze zm.)
p.p.m.	– ustawa z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. 2015 r. poz. 1792)
p.p.s.a.	– ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2022 r. poz. 329 ze zm.)
pr. czek.	– ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo czekowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 462)
pr. konsul.	– ustawa z 25.06.2015 r. – Prawo konsularne (Dz.U. z 2021 r. poz. 823 ze zm.)
pr. not.	– ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1192 ze zm.)
pr. not. z 1933 r.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 84, poz. 609 ze zm.)
pr. not. z 1951 r.	– ustawa z 25.05.1951 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 1963 r. Nr 19, poz. 106 ze zm.)
pr. not. z 1989 r.	– ustawa z 24.05.1989 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 33, poz. 176 ze zm.)
pr. przeds.	– ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2021 r. poz. 162 ze zm.)
pr. rest.	– ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2021 r. poz. 1588 ze zm.)
pr. up.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm.)
pr. weksl.	– ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 282)
pr. wod.	– ustawa z 20.07.2017 r. – Prawo wodne (Dz.U. z 2021 r. poz. 2233 ze zm.)
r.k.n.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12.04.1991 r. w sprawie prowadzenia ksiąg notarialnych oraz przekazywania na przechowanie dokumentów sądom rejonowym (Dz.U. z 2018 r. poz. 2039)
r.m.t.n.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28.06.2004 r. w sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 1473 ze zm.)
r.o.d.o.	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku

- z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.Urz. UE L 119, s. 1)
- r.o.p.a. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17.12.2013 r. w sprawie organizacji i przebiegu aplikacji notarialnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 2127 ze zm.)
- r.o.u.n. – rozporządzenie Ministra Finansów z 11.12.2003 r. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej notariuszy (Dz.U. Nr 218, poz. 2148)
- rozporządzenie nr 650/2012, rozporządzenie spadkowe – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 201, s. 107)
- rozporządzenie ws. egzaminu – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.09.2013 r. w sprawie komisji egzaminacyjnej do spraw aplikacji notarialnej oraz przeprowadzania egzaminu wstępnego i notarialnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 1621 ze zm.)
- rozporządzenie ws. wysokości opłaty egzaminacyjnej – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14.12.2012 r. w sprawie wysokości opłaty egzaminacyjnej za udział w egzaminie notarialnym (Dz.U. poz. 1478)
- rozporządzenie wykonawcze – rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1329/2014 z 9.12.2014 r. ustanawiające formularze, o których mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 359, s. 30)
- r.p.c.c. – rozporządzenie Ministra Finansów z 25.11.2015 r. w sprawie sposobu pobierania i zwrotu podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz.U. poz. 1999)
- r.p.o.s. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 6.10.2015 r. w sprawie pobierania przez notariuszy opłat sądowych od wniosków o wpis w księdze wieczystej i ich przekazywania sądom oraz prowadzenia ewidencji pobranych opłat sądowych (Dz.U. poz. 1645 ze zm.)

r.p.s.d.	– rozporządzenie Ministra Finansów z 25.11.2015 r. w sprawie pobierania przez płatników podatku od spadków i darowizn (Dz.U. poz. 2004)
r.w.u.k.n.	– regulamin wewnętrznego urzędowania kancelarii notarialnej
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
u.d.e., ustawa o e-doręczeniach	– ustawa z 18.11.2020 r. o doręczeniach elektronicznych (Dz.U. z 2022 r. poz. 569 ze zm.)
u.d.o.	– ustawa z 6.08.2010 r. o dowodach osobistych (Dz.U. z 2022 r. poz. 671)
u.d.p.	– ustawa z 13.07.2006 r. o dokumentach paszportowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 197 ze zm.)
u.d.p. z 2022 r.	– ustawa z 27.01.2022 r. o dokumentach paszportowych (Dz.U. poz. 350 ze zm.)
u.g.n.	– ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2021 r. poz. 1899 ze zm.)
u.i.d.p.	– ustawa z 17.02.2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. z 2021 r. poz. 2070 ze zm.)
u.k.s.	– ustawa z 22.03.2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2021 r. poz. 850 ze zm.)
u.k.s.c.	– ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 2257 ze zm.)
u.k.u.r.	– ustawa z 11.04.2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 461)
u.k.w.h.	– ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2019 r. poz. 2204 ze zm.)
u.l.	– ustawa z 28.09.1991 r. o lasach (Dz.U. z 2022 r. poz. 672)
u.n.n.c.	– ustawa z 24.03.1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (Dz.U. z 2017 r. poz. 2278)
u.o.d.o.	– ustawa z 10.05.2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1781)
u.o.p.	– ustawa z 16.04.2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2022 r. poz. 916)
u.o.pol.	– ustawa z 2.04.2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2022 r. poz. 465)
u.p.c.c.	– ustawa z 9.09.2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 111 ze zm.)
u.p.d.o.f.	– ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1128 ze zm.)

u.p.e.a.	– ustawa z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2022 r. poz. 479 ze zm.)
u.p.m.	– ustawa z 5.08.2015 r. o pracy na morzu (Dz.U. z 2020 r. poz. 1353 ze zm.)
u.p.p.f.t.	– ustawa z 1.03.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz.U. z 2022 r. poz. 593 ze zm.)
u.p.p.m.	– ustawa z 20.12.1996 r. o portach i przystaniach morskich (Dz.U. z 2021 r. poz. 491 ze zm.)
u.p.s.d.	– ustawa z 28.07.1983 r. o podatku od spadków i darowizn (Dz.U. z 2021 r. poz. 1043)
u.p.u.w.	– ustawa z 20.07.2018 r. o przekształceniu prawa użytkowania wieczystego gruntów zabudowanych na cele mieszkaniowe w prawo własności tych gruntów (Dz.U. z 2020 r. poz. 2040 ze zm.)
u.p.z.p.	– ustawa z 27.03.2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2022 r. poz. 503)
u.s.m.	– ustawa z 15.12.2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1208)
u.s.s.e.	– ustawa z 20.10.1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1670 ze zm.)
ustawa o CEIDG	– ustawa z 6.03.2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz.U. z 2022 r. poz. 541)
ustawa o KZN	– ustawa z 20.07.2017 r. o Krajowym Zasobie Nieruchomości (Dz.U. z 2021 r. poz. 1961 ze zm.)
u.s.u.d.e.	– ustawa z 18.07.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz.U. z 2020 r. poz. 344)
u.s.w.	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2022 r. poz. 547)
u.t.k.	– ustawa z 28.03.2003 r. o transporcie kolejowym (Dz.U. z 2021 r. poz. 1984 ze zm.)
u.w.l.	– ustawa z 24.06.1994 r. o własności lokali (Dz.U. z 2021 r. poz. 1048)
u.z.s.	– ustawa z 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (Dz.U. z 2021 r. poz. 170)
u.z.t.p.	– ustawa z 25.11.2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1326)
u.z.u.p.z.	– ustawa z 6.03.2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2022 r. poz. 470)

- u.z.w.g. – ustawa z 29.06.1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 140)

Uwaga: Artykuły bez podania bliższego określenia, a także określone skrótem pr. not. oznaczają ustawę z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1192 ze zm.).

Czasopisma

- KPN – Krakowski Przegląd Notarialny
MP – Monitor Prawniczy
NPN – Nowy Przegląd Notarialny
ONSA – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i Wojewódzkich Sądów Administracyjnych
OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB – Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
OSNAPiUS – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1995 r.)
OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna (od 1995 r.)
OSNC-ZD – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna. Zbiór Dodatkowy
OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003 r.)
OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Zbiór Urzędowy, seria A
PiP – Państwo i Prawo
PPH – Przegląd Prawa Handlowego
Prok i Pr. – Prokuratura i Prawo
PS – Przegląd Sądowy
PUG – Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Rej. – Rejent
RPEiS – Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny

Inne

- AOTP – akt odwołania tymczasowego przedstawiciela
AOZS – akt odwołania zarządcy sukcesyjnego
APD – akt poświadczenia dziedziczenia

APTP	– akt powołania tymczasowego przedstawiciela
APZS	– akt powołania zarządcy sukcesyjnego
BIP	– Biuletyn Informacji Publicznej
CEiDG	– Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej
CREWAN	– Centralne Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych
EPS	– europejskie poświadczenie spadkowe
KRN	– Krajowa Rada Notarialna
KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
KZN	– Krajowy Zasób Nieruchomości
NORT	– Notarialny Rejestr Testamentów
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
PBN	– Państwowe Biuro Notarialne
PKD	– Polska Klasyfikacja Działalności
P.S.A.	– prosta spółka akcyjna
SA	– sąd apelacyjny
SE	– spółka europejska
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
UE	– Unia Europejska
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

Wstęp

Funkcjonowanie notariatu i dostęp do zawodu notariusza są złożonymi zagadnieniami. Zawód notariusza jest jednym z zawodów wymienionych w art. 88 k.s.h. uważanych za tzw. wolne. Profesja notariusza odróżnia się od innych wolnych zawodów prawniczych m.in. tym, że w zakresie swych uprawnień działa on jako osoba zaufania publicznego i musi być osobą bezstronną przy dokonaniu jakichkolwiek czynności notarialnych. W treści książki zostały przedstawione zagadnienia dotyczące: powołania notariusza, utraty prawa do wykonywania tego zawodu, wielości obowiązków, jakie notariusz musi przestrzegać przy wykonywaniu czynności notarialnych, funkcjonowania samorządu notarialnego, nadzoru nad notariatem, zakresu odpowiedzialności notariuszy za szkody, odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy, przebiegu aplikacji notarialnej, kompetencji zastępców notarialnych i aplikantów notarialnych, obowiązków notariuszy w zakresie przetwarzania danych osobowych, dokonywania czynności notarialnych, w szczególności sporządzania APD i EPS, przesłanek odmowy sporządzenia aktu notarialnego. Przedmiotem analiz było m.in. zagadnienie wyjaśnienia zakresu terytorialnego dokonywania czynności notarialnych przez polskiego notariusza, możliwości dokonania czynności notarialnej w innym języku niż polski oraz określenie statusu notariusza jako osoby zaufania publicznego, będącego też przedsiębiorcą.

Autorzy, pisząc poszczególne fragmenty, wykorzystali metodę formalno-dogmatyczną dotyczącą analizy obowiązujących przepisów prawa. W komentarzu dokonano merytorycznej wykładni przepisów prawnych z wykorzystaniem dyrektywy krytyki. Przeprowadzono analizę: publikacji naukowych, orzeczeń sądowych związanych z omawianą tematyką oraz praktyki stosowania prawa i jego doskonalenia. W tekście zawarto również analizę aksjologiczną istniejących regulacji prawnych, co pozwoliło na sformułowanie wniosków dotyczących kierunków zmian przepisów Prawa o notariacie.

Do komentarza załączone zostały wzory różnych aktów notarialnych, aktów poświadczenia dziedziczenia oraz europejskiego poświadczenia spadkowego.

Autorzy zaprezentowali własne poglądy na przedstawiane kwestie, w które nie ingerował redaktor naukowy.

Autorzy składają podziękowania panu Mateuszowi Czechowskiemu za żmudną pracę scalenia poszczególnych fragmentów komentarza oraz wzorów aktów notarialnych.

USTAWA

z dnia 14 lutego 1991 r.

Prawo o notariacie

(Dz.U. z 2020 r. poz. 1192; zm.: Dz.U. z 2020 r. poz. 2320; z 2021 r. *poz. 1177*; z 2022 r. *poz. 1301*)

DZIAŁ I

Ustrój notariatu

ROZDZIAŁ 1

Przepisy ogólne

Art. 1. [Czynności notarialne]

§ 1. Notariusz jest powołany do dokonywania czynności, którym strony są obowiązane lub pragną nadać formę notarialną (czynności notarialnych).

§ 2. W wypadkach określonych w ustawie czynności notarialnych mogą dokonywać również zastępca notarialny lub aplikant notarialny.

Notariusz może wykonywać swoją funkcję, gdy decyzja o powołaniu i wyznaczeniu siedziby jego kancelarii wydana przez Ministra Sprawiedliwości stanie się ostateczna, posiada on pieczęć urzędową, złożył ślubowanie przed Ministrem Sprawiedliwości lub upoważnionym prezesem sądu apelacyjnego. Powołanie do pełnienia funkcji notariusza traci moc, gdy ten w terminie 2 miesięcy od zawiadomienia o powołaniu nie uruchomi kancelarii notarialnej (art. 14 pr. not.). Przed upływem tego terminu notariusz ma obowiązek poinformować o uruchomieniu kancelarii Ministra Sprawiedliwości (art. 14 § 1 pr. not.). Notariusz traci możliwość dokonywania czynności notarialnych po odwołaniu przez Ministra Sprawiedliwości, które może nastąpić w sytuacji (art. 16 § 1 pr. not.): zrezygnowania z prowadzenia kancelarii; jeżeli z powodu choroby lub ułomności został uznany orzeczeniem lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych za trwale niezdolnego do pełnienia obowiązków notariusza lub bez uzasadnionej przyczyny odmówił poddania się ocenie niezdolności do pracy mimo zalecenia rady właściwej izby notarialnej; ukończenia 70 lat; pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii orzeczeniem sądu dyscyplinarnego (art. 51 § 1 pkt 4, § 2 pr. not.); orzeczenia zakazu wykonywania zawodu na mocy prawomocnego wyroku sądu (art. 39 pkt 2 w zw. z art. 41 § 1–1b k.k.); utraty praw publicznych lub pełnej zdolności do czyn-

ności prawnych. Minister Sprawiedliwości może odwołać notariusza, gdy charakter stwierdzonych nieprawidłowości stanowi rażąco i oczywistą obrazę przepisów prawa, w wyniku wizytacji, po upływie 6 miesięcy od daty uruchomienia kancelarii notarialnej (art. 44 § 2a pr. not.), a także w wypadku gdy notariusz uzyskał dwie ujemne oceny w wyniku kolejnych wizytacji przeprowadzonych przez wizytatora samorządu notarialnego lub Ministra Sprawiedliwości, odwołanie następuje po zasięgnięciu opinii rady właściwej izby notarialnej, wydanej na wniosek Ministra Sprawiedliwości, w terminie miesiąca od daty wpływu wniosku (art. 16 § 3 pr. not.). Odwołanie notariusza przez Ministra Sprawiedliwości wiąże się z utratą prawa do wykonywania wolnego zawodu, co oznacza dla notariusza prowadzącego kancelarię:

- na zasadach spółki partnerskiej, w której jest dwóch wspólników, że spółka ta ulega rozwiązaniu najpóźniej z upływem roku od dnia odwołania (art. 98 § 2 k.s.h.), gdy jest trzech i więcej wspólników, oznacza to konieczność wystąpienia odwołanego notariusza ze spółki partnerskiej najpóźniej z końcem roku obrotowego, w którym utracił prawo wykonywania wolnego zawodu (art. 100 § 1 k.s.h.), przez złożenie pisemnego oświadczenia skierowanego do zarządu albo do partnera uprawnionego do reprezentowania spółki (art. 100 § 2 k.s.h.), spółka partnerska trwa nadal;
- na zasadach spółki cywilnej, w której jest dwóch wspólników, że notariusz, który został odwołany z pełnionej funkcji, powinien wypowiedzieć swój udział bez zachowania terminów wypowiedzenia, chociażby spółka została zawarta na czas oznaczony (art. 869 § 2 k.c.), spółka ulega rozwiązaniu, gdyż nie może istnieć jednoosobowa spółka cywilna; gdy w spółce cywilnej jest trzech i więcej wspólników, wspólnik powinien wypowiedzieć swój udział bez zachowania terminów wypowiedzenia, chociażby spółka była zawarta na czas oznaczony (art. 869 § 2 k.c.), ale pozostali notariusze mogą nadal prowadzić kancelarię notarialną w formie spółki cywilnej, utrata prawa do wykonywania zawodu jest ważnym powodem uzasadniającym wypowiedzenie udziału bez zachowania terminu wypowiedzenia;
- samodzielnie, że kancelaria podlega likwidacji.

Wystarczy, aby co najmniej dwóch notariuszy ze spółki cywilnej lub partnerskiej miało prawo do prowadzenia kancelarii, aby kancelaria nadal funkcjonowała mimo odwołania przez Ministra Sprawiedliwości z funkcji pozostałych notariuszy.

Prawo do prowadzenia przez notariusza kancelarii ulega zawieszeniu, przy czym notariusz zachowuje swoją pozycję w sytuacji: zatrudnienia za jego zgodą w Ministerstwie Sprawiedliwości, sądzie apelacyjnym, sądzie okręgowym do wykonywania czynności nadzoru nad działalnością notariuszy i organami samorządu notarialnego (art. 43 § 1 pr. not.), podjęcia innego zatrudnienia lub wykonywania funkcji publicznej (art. 43 § 4 pr. not.), zastosowania środka zapobiegawczego w postaci zawieszenia oskarżonego w czynnościach notarialnych lub w wykonywaniu zawodu notariu-

sza (art. 276 k.p.k.), zawieszenia notariusza w czynnościach zawodowych przez sąd dyscyplinarny, przeciwko któremu wszczęto postępowanie karne, dyscyplinarne lub o ubezwłasnowolnienie (art. 68 § 1 pr. not.). Zawieszenie notariusza w czynnościach zawodowych powoduje odebranie kompetencji, a więc funkcji osoby powołanej do dokonywania czynności notarialnej¹. Przejściowo notariusz może być pozbawiony prawa prowadzenia kancelarii od:

- skazania go na karę pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii (art. 51 § 1 pkt 4 pr. not.),
- zastosowania środka karnego w postaci zakazu wykonywania zawodu notariusza (art. 39 pkt 2 w zw. z art. 41 § 1–1b k.k.)

do czasu odwołania z funkcji notariusza przez Ministra Sprawiedliwości, gdyż w obydwu przypadkach minister ma taką możliwość (art. 16 § 1 pkt 4, 5 pr. not.).

Zawieszenie prawa prowadzenia kancelarii notarialnej oznacza niemożność dokonywania czynności notarialnych przez notariusza, np. wydania wypisu, odczytania i podpisania aktu notarialnego. Gdy notariusz prowadzi kancelarię na zasadach spółki cywilnej lub partnerskiej, pozostali notariusze nadal prowadzą kancelarię, mimo zawieszenia prawa prowadzenia kancelarii przez jednego lub więcej notariuszy. Wystarczy, aby co najmniej jeden z notariuszy ze spółki cywilnej lub partnerskiej miał prawo do prowadzenia kancelarii, aby kancelaria nadal funkcjonowała, mimo zawieszenia prawa do prowadzenia kancelarii u pozostałych notariuszy.

Zawieszenie w czynnościach zawodowych notariusza oraz zawieszenie prawa do prowadzenia kancelarii notarialnej oznacza odebranie kompetencji do dokonywania czynności notarialnych². W takich przypadkach notariusz nie może sporządzać aktów notarialnych, poświadczать dokumentów, podpisów. Akt sporządzony przez zawieszonego notariusza nie jest aktem notarialnym, a umowa jest nieważna. Z art. 21 § 1 pr. not. wynika, że jeżeli notariusz nie może pełnić swoich obowiązków z powodu zawieszenia w czynnościach zawodowych, wyznacza na ten czas swojego zastępcę, a jeżeli tego nie uczyni, zastępcę wyznacza prezes właściwej izby notarialnej. Użycie w art. 21 pr. not. sformułowania „wyznacza zastępcę” świadczy o tym, że wyznaczenie przez notariusza lub prezesa właściwej izby notarialnej zastępcy w okolicznościach przez ten przepis przewidzianych jest obligatoryjne. Zastępowany notariusz nie może dokonywać żadnych czynności zawodowych³. Wyznaczony zastępca, emerytowany notariusz (art. 21 § 3 pr. not.), inny notariusz na podstawie art. 21 § 1 pr. not. może dokonywać wszystkich czynności notarialnych, a zastępca wyznaczony na podstawie art. 21

¹ A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz. Część I*, Warszawa 2011, s. 60.

² A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*

³ Uchwała SN z 24.02.2009 r., III CZP 141/08.

§ 3 pr. not. może tylko sporządzać wypisy, odpisy i wyciągi dokumentów (art. 21 § 3 w zw. z art. 79 pkt 7 pr. not.).

Zastępcą notarialnym jest osoba, która zdała egzamin notarialny, uzyskała zaświadczenie od Ministra Sprawiedliwości o uzyskaniu statusu zastępcy notarialnego, złożyła ślubowanie i została umieszczona w wykazie zastępców notarialnych danej izby (art. 76 § 1, 2 i 3 pr. not.). Skreślenie z wykazu zastępców notarialnych oznacza utratę uprawnień zastępcy notarialnego (art. 76 § 5 pr. not.). Notariusz, który przeszedł na emeryturę lub rentę, może używać tytułu „emerytowany notariusz” (art. 25 pr. not.). Zastępca notarialny umieszczony w wykazie zastępców notarialnych danej izby notarialnej i emerytowany notariusz mogą dokonywać wszystkich czynności notarialnych bez ograniczeń dotyczących ich wieku oraz długości okresu, w jakim mieliby zastępować notariusza, któremu nie odebrano kompetencji do dokonywania czynności notarialnych. Notariusz może dokonywać czynności notarialnych do 70. roku życia. Emerytowany notariusz i zastępca notarialny mogą dokonywać czynności notarialnych w zastępstwie notariusza, mając ponad 70 lat, bez ograniczenia górnego limitu wieku. Notariusz może upoważnić do dokonywania czynności notarialnych zastępcę, z którym zawarł umowę o pracę (art. 76a pr. not.).

Aplikant notarialny, który odbył co najmniej 2 lata i 6 miesięcy aplikacji, uzyskał pozytywny wynik z kolokwium, które przeprowadza rada izby notarialnej, odbywające się przed upływem 2 lat i 6 miesięcy aplikacji (art. 71 § 12 pr. not.), i jest wpisany na listę aplikantów notarialnych na podstawie uchwały właściwej rady izby notarialnej (art. 71 § 3 pr. not.), może zostać upoważniony przez notariusza będącego jego patronem do wykonywania czynności notarialnych, takich jak (art. 22a w zw. z art. 79 pkt 2, 4, 7, 8 pr. not.): sporządzanie poświadczeń, sporządzanie wypisów, odpisów, wyciągów dokumentów, sporządzanie na żądanie stron projektów aktów, oświadczeń, innych dokumentów, spisywanie protokołów, np. dziedziczenia, zgromadzeń wspólników sp. z o.o., walnych zgromadzeń w spółkach akcyjnych, zebrań członków wspólnoty mieszkaniowej. W upoważnieniu notariusz wskazuje, jakie czynności może wykonywać aplikant, przy czym zakres maksymalny tych czynności nie może być szerszy niż określony w art. 79 pkt 2, 4, 7, 8 pr. not. Notariusz może upoważnić do dokonywania czynności notarialnych aplikanta etatowego, pozaetatowego, dla którego jest patronem⁴, oraz aplikanta zatrudnionego przez radę izby notarialnej, któremu rada izby notarialnej wyznaczyła jego jako patrona dla aplikanta (art. 71 § 6 pr. not.). Aplikacja notarialna trwa 3 lata i 6 miesięcy, kończy się 30 czerwca, po 42 miesiącach od jej rozpoczęcia 1 stycznia (art. 72 pr. not.). Aplikant może mieć przerwę w odbywaniu aplikacji, trwającą nie dłużej niż 12 miesięcy (art. 72b pr. not.). W takich przypad-

⁴ L. Borzemski [w:] *Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, Warszawa 2019, s. 342.

kach aplikacja kończy się 30 czerwca, po 54 miesiącach od jej rozpoczęcia 1 stycznia. W okresie przerwy w odbywaniu aplikacji po upływie 2 lat i 6 miesięcy i zdaniu kolokwium, o którym mowa w art. 71 § 12 pr. not., aplikant nadal może wykonywać czynności za notariusza, gdyż cały czas jest aplikantem. Przerwa w odbywaniu aplikacji oznacza zwolnienie z obowiązku ponoszenia opłaty za aplikację (art. 72a pr. not.) i uczęszczania na zajęcia. Możliwa jest w tym czasie praca etatowa u patrona lub poza-etatowa praktyczna nauka przyszłego wolnego zawodu u patrona. Przerwa w odbywaniu aplikacji notarialnej nie oznacza utraty statusu aplikanta notarialnego. Notariusz udziela aplikantowi notarialnemu czasowego – maksymalnie do 30 czerwca następnego roku po zdaniu kolokwium, a w przypadku przerwy w aplikacji do 30 czerwca 2 lata po roku zdania kolokwium – upoważnienia pisemnego lub opatrzonego kwalifikowanym podpisem elektronicznym (art. 78¹ k.c.) do dokonywania czynności notarialnych. O udzieleniu upoważnienia aplikantowi notariusz niezwłocznie zawiadamia prezesa rady właściwej izby notarialnej, Ministra Sprawiedliwości oraz prezesa właściwego sądu apelacyjnego (art. 22a § 3 pr. not.). Wraz z zakończeniem aplikacji aplikant notarialny traci możliwość zastępowania swojego patrona, nawet gdyby przez pomyłkę upoważnienie było na okres dłuższy niż do 30 czerwca właściwego roku. Nie ma również znaczenia to, czy został czy też nie został po 30 czerwca skreślony z listy aplikantów prowadzonej przez radę izby notarialnej. Aplikant skreślony z listy aplikantów notarialnych przed zakończeniem odbywania aplikacji (art. 78a pr. not.) nie może dokonywać czynności notarialnych z upoważnienia patrona.

Posłużenie się przez ustawodawcę w art. 1 § 1 pr. not. sformułowaniem, że notariusz „jest powołany”, wskazuje, że notariusz ma ustawowy obowiązek dokonywania czynności notarialnych⁵. W orzecnictwie można zauważyć dwa poglądy na podstawę dokonywania czynności notarialnej:

- 1) umowa podobna do świadczenia usług⁶;
- 2) publicznoprawny obowiązek dokonania czynności notarialnej⁷.

W wyroku SN z 26.02.2004 r.⁸ sąd wskazał, że notariusz jest uprawniony do udziału w przetargu, gdy – zgodnie z przepisami ustawy z 11.09.2019 r. – Prawo zamówień publicznych⁹ – powierzenie dokonania czynności notarialnych powinno nastąpić w trybie zamówienia publicznego. W następstwie rozstrzygnięcia postępowania przetargowego zwycięzca zawiera umowę z zamawiającym na świadczenie usług. Na pod-

⁵ A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz*, t. 1, *Ustrój notariatu*, LEX 2016.

⁶ Wyrok SA w Warszawie z 17.12.1998 r., I ACa 697/98, LEX nr 36289; wyrok SN z 26.02.2004 r., III SZ 2/03, LEX nr 127865; wyrok SA w Warszawie z 15.02.2006 r., I ACa 897/05, LEX nr 198623; uchwała SN z 23.09.2009 r., I KZP 7/09, LEX nr 518125.

⁷ Wyrok SN z 12.06.2002 r., III CKN 694/00, LEX nr 79845, pogląd ten jest również podzielany w literaturze przedmiotu J. Biernat [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 14–15.

⁸ Wyrok SN z 26.02.2004 r., III SZ 4/03, LEX nr 131883.

⁹ Dz.U. z 2021 r. poz. 1129 ze zm.

stawie umowy zawartej z prostą spółką akcyjną notariusz prowadzi rejestr akcjonariuszy (art. 300³² k.s.h.). Jest to jedyny przepis bezpośrednio wskazujący, dokonywanie czynności notarialnych na podstawie umowy, dotyczących wpisów do rejestru akcjonariuszy prostej spółki akcyjnej, wydawania, w postaci papierowej lub elektronicznej, informacji z rejestru akcjonariuszy. Niezależnie od tego, z czego będzie wywiedziony obowiązek dokonania czynności notarialnej, notariusz ma być bezstronny i ma obowiązek zadbać o zabezpieczenie interesów wszystkich stron czynności prawnej, którą dokumentuje aktem notarialnym. Ma też obowiązek odmówić dokonania czynności prawnej, gdyby była sprzeczna z prawem, w każdym przypadku, nawet w tym, gdyby była ona przedmiotem zamówienia publicznego.

Czynnością notarialną jest czynność, do której dokonania jest uprawniony notariusz, a uprawnienie to wynika z przepisów prawa¹⁰. Czynność notarialna jest określonym zachowaniem notariusza, który nie składa żadnego oświadczenia woli¹¹. Czynność notarialna nie jest czynnością prawną, gdyż ta ostatnia jest zachowaniem podejmowanym przez jej stronę i obejmuje co najmniej jedno oświadczenie woli¹². Czynności notarialnych nie rozpatruje się w kategoriach ważności lub nieważności¹³, lecz jako istniejących lub nieistniejących. Notariusz dokonuje czynności na żądanie określonego podmiotu, bez żądania może sporządzić protokół prostujący na podstawie art. 80 § 4 pr. not., a z urzędu doręcza np. wypis protokołu obejmującego wydanie lub odmowę wydania europejskiego poświadczenia spadkowego wraz z pouczeniem o przysługującym środku odwoławczym (art. 95u § 1 pr. not.).

Notariusz nie może dokonać wszystkich czynności, którym strony pragną nadać formę notarialną. Testament może być sporządzony pismem ręcznym w formie pisemnej (art. 949 k.c.) oraz w formie aktu notarialnego (art. 950 k.c.). Notariusz nie może poświadczyć podpisu pod testamentem napisanym w całości pismem ręcznym ani nie może dokonać czynności polegającej na tym, że w jego obecności testator uzna swój podpis pod testamentem napisanym w całości pismem ręcznym, gdyż przepisy Kodeksu cywilnego nie przewidują dla testamentu formy z notarialnie oświadczonym podpisem. Notariusz nie może również poświadczyć podpisu pod napisanym pismem ręcznym odwołaniem testamentu. W innych przypadkach, gdy przepisy prawa nie przewidują *numerus clausus* formy dla określonej czynności prawnej, nie wymieniając przy tym formy aktu notarialnego, notariusz nie może odmówić sporządzenia aktu notarialnego czy też poświadczyć podpisu, gdy zwraca się z takim żądaniem strona lub strony.

¹⁰ J. Biernat [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 12 i powołana literatura.

¹¹ J. Biernat [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 12.

¹² J. Biernat [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 12.

¹³ J. Biernat [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 13.

Art. 2. [Czynności notarialne]

§ 1. Notariusz w zakresie swoich uprawnień, o których mowa w art. 1, działa jako osoba zaufania publicznego, korzystając z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym.

§ 2. Czynności notarialne, dokonane przez notariusza zgodnie z prawem, mają charakter dokumentu urzędowego.

§ 3. Czynności notarialnych dokonuje się w języku polskim. Na żądanie strony notariusz może dokonać dodatkowo tej czynności w języku obcym, wykorzystując własną znajomość języka obcego wykazaną w sposób określony dla tłumaczy przysięgłych lub korzystając z pomocy tłumacza przysięgłego.

1. Notariusz jako osoba zaufania publicznego

Uprawnienia notariusza oznaczają jego kompetencje do dokonania czynności na podstawie przepisów prawa. Kompetencje notariusza określa art. 79 pr. not. Notariusz sporządza akty notarialne i akty poświadczenia dziedziczenia (art. 1025 § 1 zdanie drugie k.c.), podejmuje czynności dotyczące europejskiego poświadczenia spadkowego, czynności związane z zarządem sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i z tymczasowym przedstawicielem w zakresie udziału małżonka przedsiębiorcy w przedsiębiorstwie, na zasadach określonych w ustawie z 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw¹⁴; sporządza poświadczenia; spisuje protokoły; sporządza protesty weksli i czeków; przyjmuje na przechowanie pieniądze, papiery wartościowe, dokumenty, dane na informatycznym nośniku danych, o którym mowa w przepisach o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne; sporządza wypisy, odpisy i wyciągi dokumentów; sporządza, na żądanie stron, projekty aktów, oświadczeń i innych dokumentów; składa wnioski o wpis w księdze wieczystej wraz z dokumentami stanowiącymi podstawę wpisu w księdze wieczystej; prowadzi rejestry akcjonariuszy prostych spółek akcyjnych. Ponadto przepisy innych aktów prawnych niż Prawo o notariacie wskazują uprawnienia notariusza do dokonywania czynności notarialnych¹⁵, np.:

- art. 300³¹ § 1 pkt 1 k.s.h.: notariusz prowadzi rejestr akcjonariuszy prostej spółki akcyjnej;
- art. 300³⁵ § 3 k.s.h.: na żądanie akcjonariuszy prostej spółki akcyjnej notariusz sporządza w postaci papierowej lub elektronicznej, informacje z rejestru akcjonariuszy;

¹⁴ Dz.U. poz. 1629 ze zm.

¹⁵ Taką możliwość wskazuje również art. 79 pkt 9 pr. not.

- art. 331 § 3 k.s.h.: po ogłoszeniu numerów unieważnionych dokumentów akcji lub świadectw tymczasowych spółka powinna wydać nowe dokumenty akcji lub świadectwa tymczasowe pod dawnymi numerami i sprzedać je za pośrednictwem notariusza, firmy inwestycyjnej lub banku;
- art. 406 § 2 k.s.h.: notariusz wydaje zaświadczenie o złożeniu w jego kancelarii akcji przed walnym zgromadzeniem spółki niepublicznej;
- art. 75¹ § 1 k.c.: notariusz poświadcza podpisy pod umową zbycia lub wydzierżawienia przedsiębiorstwa albo ustanowienia na nim użytkowania, w przypadku gdy w skład przedsiębiorstwa wchodzi nieruchomości, jego zbycie następuje w formie aktu notarialnego (art. 75¹ § 4 k.c.);
- art. 950 k.c.: notariusz sporządza testamenty notarialne;
- art. 981¹ § 1 k.c.: notariusz sporządza testamenty z zapisem windykacyjnym;
- art. 640 § 1 i art. 641 k.p.c.: notariusz sporządza protokoły złożenia oświadczenia o przyjęciu albo odrzuceniu spadku;
- art. 649 k.p.c. w zw. z art. 95d pr. not.: notariusz sporządza protokół otwarcia i ogłoszenia testamentu;
- art. 777 § 1 pkt 4–6 k.p.c.: notariusz sporządza oświadczenia o poddaniu się egzekucji;
- art. 84 § 2 i 1 ustawy z 18.09.2001 r. – Kodeks morski¹⁶: notariusz poświadcza podpisy pod umową zawartą między właścicielem statku a wierzycielem o ustanowieniu hipoteki morskiej, która przewiduje przejęcie przez wierzyciela hipotecznego posiadania statku obciążonego hipoteką, łącznie z upoważnieniem do jego sprzedaży, w celu zaspokojenia zabezpieczonej wierzytelności z dochodu, jaki przynosi statek, lub z ceny uzyskanej z jego sprzedaży;
- art. 86 § 2 Kodeksu morskiego: notariusz albo komornik przeprowadza sprzedaż statku obciążonego hipoteką morską zgodnie z art. 84 § 1 Kodeksu morskiego, w terminie 30 dni, licząc od dnia złożenia przez wierzyciela hipotecznego wniosku o dokonanie sprzedaży;
- art. 41 ust. 1 ustawy z 13.12.2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych¹⁷: notariusz poświadcza podpisy pod umową przeniesienia praw i obowiązków wynikających z prawa do działki na rzecz pełnoletniej osoby fizycznej.

Przy dokonywaniu ww. czynności notariusz działa jak osoba zaufania publicznego i korzysta z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym¹⁸. *A contrario*, gdy notariusz występuje w innym charakterze: w postępowaniu sądowym (np. jako świadek), administracyjnym, nie jest osobą zaufania publicznego¹⁹. Przepis art. 115 § 13 pkt 3 w zw. z § 19 k.k. wskazuje, że osobą pełniącą funkcję publiczną jest funkcyjna-

¹⁶ Dz.U. z 2018 r. poz. 2175 ze zm.

¹⁷ Dz.U. z 2017 r. poz. 2176 ze zm.

¹⁸ B. Tymecki, *Nowe prawo o notariacie*, PS 1991/5–6, s. 28.

¹⁹ M. Modrzejewski, *Pozycja ustrojowa notariusza*, NPN 2008/1, s. 25.

riusz publiczny, którym jest m.in. notariusz. Przepisy art. 213 § 2 pkt 1, art. 229 § 1, 3, 4, 5 i 6 oraz art. 230a § 1 k.k. posługują się pojęciem osoby pełniącej funkcję publiczną, a przepisy art. 228 § 1, 3, 4, 5, 6, art. 231 i 265 § 3 w zw. z § 1 k.k. określają przestępstwa związane z pełnieniem funkcji publicznej. Notariusz korzysta z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych również wtedy, jeżeli bezprawny zamach na jego osobę został podjęty z powodu wykonywanego przez niego zawodu lub zajmowanego stanowiska (art. 231a k.k.). Karalne jest:

- naruszenie nietykalności cielesnej notariusza lub osoby przybranej mu do pomocy podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych (art. 222 § 1 k.k.);
- czynna napaść na notariusza lub osobę przybraną mu do pomocy podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych (art. 223 § 1 k.k.);
- znieważenie notariusza lub osoby przybranej mu do pomocy podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych (art. 226 § 1 k.k.).

Osobą przybraną do pomocy notariuszowi jest np. pracownik zatrudniony przez notariusza, aplikant notarialny, zastępca notariusza, którzy wraz z notariuszem udają się na czynność wyjazdową do osoby niemogącej pisać, a zadaniem pracownika kancelarii, aplikanta, zastępcy notariusza będzie wpisanie imienia i nazwiska osoby niemogącej pisać obok jej odciska palca. Bezprawne ww. zachowanie jest karalne także wtedy, gdy nastąpiło niezależnie od ww. czynności, ale ze względu na wykonywany zawód notariusza²⁰.

Trybunał Konstytucyjny w kilku orzeczeniach dotyczących statusu notariusza orzekł, że notariusz:

- jest osobą zaufania publicznego oraz pełni funkcje pomocnicze w stosunku do wymiaru sprawiedliwości²¹;
- jest przedstawicielem władzy publicznej, na którym ciążyą obowiązki wykonywania określonych czynności urzędowych²²;
- to profesjonalny uczestnik obrotu prawnego pełniący zawód zaufania publicznego²³;
- to szczególnego rodzaju funkcjonariusz publiczny powiązany organizacyjnie z wymiarem sprawiedliwości²⁴.

²⁰ P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, Warszawa 2019, s. 48.

²¹ Wyrok TK z 10.12.2003 r., K 49/01, OTK-A 2003/9, poz. 101, LEX nr 82405.

²² Postanowienie TK z 17.12.2008 r., Ts 255/07, LEX nr 493088.

²³ Wyrok TK z 9.11.2010 r., SK 10/08, LEX nr 612154.

²⁴ Wyrok TK z 7.07.2011 r., U 8/08, LEX nr 963600.

W wyroku TK z 13.01.2015 r., SK 34/12²⁵, zauważono, że urzędowy charakter czynności dokonywanych przez notariusza oraz brak możliwości całkowicie swobodnego kształtowania przez strony treści danej czynności (w czym wyraża się przewaga elementów publicznoprawnych nad prywatnoprawnymi) przemawia za kwalifikacją stosunku łączącego notariusza ze stroną (stronami) jako stosunku publicznoprawnego, zbliżonego w swoim charakterze do stosunków prawnoprocesowych łączących strony postępowania z organami władzy sądowniczej. Kompetencje notariusza są quasi-jurysdykcyjne, jest on obowiązany do dokonania czynności notarialnej o treści proponowanej przez strony, ale pod warunkiem że czynność ta nie jest sprzeczna z prawem. Notariusz w zakresie swoich kompetencji sprawuje jurysdykcję prewencyjną, oddziałując na zainteresowanych kontrahentów, aby swoje stosunki prawne ukształtowali zgodnie z prawem i zasadami współżycia społecznego²⁶.

W wyroku SA w Szczecinie z 4.12.2019 r., I ACa 194/19²⁷, sąd wskazał, że działalność zawodową notariusza oraz sposób wykonania przezeń obowiązków określonych normą art. 80 pr. not. należy oceniać przez pryzmat pozycji notariusza jako osoby zaufania publicznego. Notariusz ma nie tylko powinność zachowania wymogów formalnej i redakcyjnej poprawności czynności sporządzanej w formie aktu notarialnego, lecz także obowiązek oceny interesów („potrzeb prawnych”) wszystkich stron czynności i dążenia do należytego (a więc zgodnego z celem stron decydujących się na dokonanie czynności w formie aktu notarialnego) zabezpieczenia praw i (co ważne w kontekście niniejszej sprawy) słusznych ich interesów. Notariusz po ustaleniu motywów (nie tylko prawnych, ale też np. ekonomicznych), które powodują, że strony decydują się na nadanie czynności prawnej formy aktu notarialnego (zwłaszcza jeśli forma ta nie jest przesłanką ważności czynności), powinien zadbać o to, aby – wyjaśniając stronom w sposób zobjektywizowany skutki ich oświadczeń dla ochrony ich praw i interesów – umożliwić im podjęcie przemyślanej decyzji co do złożenia oświadczenia i jego ostatecznej treści. Ze statusem zawodu zaufania publicznego wiążą się nierozzerwalnie określone powinności o charakterze publicznym związane ze szczególną dbałością o bezpieczeństwo obrotu. Obowiązki te konkretyzują się zwłaszcza w konieczności uwzględniania profesjonalnego uważania na poprawność jurydyczną dokonywanych czynności, a także na ich adekwatność dla realizacji lub zabezpieczenia interesów stron czynności notarialnej.

Notariusz przy dokonywaniu czynności ma obowiązek być bezstronny, a także ma obowiązek czuwać nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusznych interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne (art. 80

²⁵ LEX nr 1587239.

²⁶ Uchwała SN z 29.05.1990 r., III CZP 29/90, LEX nr 3584.

²⁷ LEX nr 2895393.

§ 2 pr. not.). Ponadto notariusz odmawia dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem (art. 81 pr. not.), którym są według orzeczenia Sądu Najwyższego również czynności sprzeczne z zasadami współżycia społecznego²⁸ (art. 58 § 2 k.c.). Notariusz nie może dokonywać czynności notarialnych dotyczących: jego, małżonka, krewnych lub powinowatych notariusza w linii prostej bez ograniczenia stopnia, a w linii bocznej krewnych i powinowatych do trzeciego stopnia włącznie; osób związanych z notariuszem z tytułu przysposobienia, opieki, kurateli lub będących w bliskim z nim stosunku. Zakazy te trwają także po ustaniu małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli (art. 84 § 1 i § 3 pr. not.). Przepisy te wskazują na neutralność notariusza przy dokonywaniu czynności notarialnych oraz kierowanie się zasadą dokonywania czynności notarialnych, które są zgodne z prawem. Powołane przepisy Prawa o notariacie, Kodeksu karnego, a także orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego wskazują, że notariusz przy dokonywaniu czynności notarialnych jest osobą zaufania publicznego.

2. Czynności notarialne jako dokumenty urzędowe

W wyroku SN z 9.08.2019 r., II CSK 341/18²⁹, sąd zwrócił uwagę, że akty notarialne należą do grupy dokumentów urzędowych w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Akty notarialne jako dokumenty mogą być dokumentami deklaracyjnymi (opisowymi, narracyjnymi, sprawozdawczymi, zaświadczałymi, zawierającymi oświadczenia wiedzy) lub dokumentami konstytutywnymi (zawierającymi oświadczenia woli)³⁰. Możliwa jest sytuacja, w której akt notarialny jako dokument urzędowy, w jednej części jest dokumentem deklaracyjnym, a w innej części dokumentem konstytutywnym (np. dokument, który obejmuje oświadczenia woli tworzące czynność prawną, może obejmować również oświadczenia wiedzy). Podział dokumentów na dokumenty deklaracyjne i dokumenty konstytutywne w zakresie dokumentów urzędowych ma takie znaczenie, że wynikające z art. 244 § 1 w zw. z art. 252 k.p.c. domniemanie zgodności z prawdą oświadczenia, które jest zamieszczone w dokumencie, dotyczy wyłącznie dokumentów deklaracyjnych (zakresu, w którym dokument urzędowy ma charakter opisowy)³¹. Kryterium zgodności albo niezgodności z prawdą odnosi się do oświadczeń wiedzy, a nie oświadczeń woli. Domniemanie (w zakresie, w którym dokument urzędowy ma charakter opisowy) dotyczy wyłącznie treści oświadczeń wiedzy wystawcy tego dokumentu (notariusza), wobec czego nie obejmuje

²⁸ Uchwała SN z 18.12.2013 r., III CZP 82/13, LEX nr 1523411.

²⁹ LEX nr 2722906.

³⁰ Podobne stwierdzenie zostało zwarte w wyroku SA w Łodzi z 5.12.2018 r., I ACa 16/18, LEX nr 2637784, gdzie stwierdzono, że „akty notarialne dokumentujące określoną czynność prawną zalicza się do dokumentów konstytutywnych, ucieleśniają bowiem i wyrażają określoną czynność prawną, natomiast inne akty notarialne do dokumentów sprawozdawczych, narracyjnych; domniemania zgodności z prawdą dotyczy wyłącznie dokumentów urzędowych sprawozdawczych, a taki charakter nosi akt notarialny w części obejmującej jego treścią oświadczenia wiedzy”.

³¹ Wyrok SN z 9.08.2019 r., II CSK 341/18, LEX nr 2722906.

ono oświadczeń wiedzy osób stawających przed wystawcą dokumentu, które on utrwała. Akt notarialny stanowi dowód tego, co w nim urzędowo zaświadczone (art. 244 § 1 k.p.c.), tylko w granicach, w których o czymś zaświadcza i tylko w zakresie dotyczącym treści tego zaświadczenia, oświadczenia wiedzy wystawcy dokumentu. W tych wyłącznie granicach, prawdziwości oświadczenia wiedzy wystawcy dokumentu, działa reguła ciężaru dowodu, którą określa art. 252 k.p.c. Nadanie charakteru dokumentu urzędowego czynności notarialnej dokonanej przez notariusza w zakresie jego czynności i zgodnie z prawem oznacza wyposażenie tej czynności w moc dowodową przysługującą każdemu dokumentowi urzędowemu³².

W uchwale SN z 18.12.2013 r., III CZP 82/13³³, orzeczono, że notariusz ma obowiązek dokonywania czynności notarialnych zgodnie z wszystkimi obowiązującymi w Rzeczypospolitej Polskiej w chwili przeprowadzania czynności przepisami prawa oraz zasadami współżycia społecznego, co wynika z art. 58 § 2 k.c. Czynności notarialne nie są tożsame z czynnościami prawnymi, o których mowa w art. 56 k.c.³⁴ Ważności czynności notarialnych nie można rozpatrywać w znaczeniu nieważności, o której mowa w art. 58 k.c. W zakresie ważności akt notarialny może być postrzegany pod względem posiadania cech przewidzianych w ustawie – Prawo o notariacie, przy czym ważność aktu notarialnego nie ma nic wspólnego z ważnością w rozumieniu skuteczności materialnoprawnej, mogącej stanowić podstawę roszczeń, bo sprowadza się ona do kwestii istnienia aktu notarialnego³⁵. Jeżeli określony akt notarialny nie spełnia wymagań Prawa o notariacie, to należy przyjąć, że nie stanowi aktu notarialnego, co oznacza, że nie istnieje³⁶.

Czynność notarialna (np. poświadczenie podpisu, odpis dokumentu, akt notarialny) nie może być nieważna³⁷. Nieważna, jako sprzeczna z przepisami prawa lub zasadami współżycia społecznego, może być czynność prawna, której dana czynność notarialna dotyczy³⁸. Czynności notarialnych wymienionych w art. 79 pr. not. oraz w innych przepisach nie można dokonać w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego³⁹. Dokonanie czynności przez notariusza niezgodnie z przepisami Prawa o notariacie, np. niezamieszczenie w treści aktu notarialnego miejsca sporządzenia aktu (art. 92 § 1 pkt 2 pr. not.), brak sformułowania „akt został odczytany, przyjęty i podpisany” (art. 92 § 1 pkt 7 pr. not.), tj. niezgodnie z wymaganiami formalnymi, skutkuje niezachowa-

³² Wyrok SA w Szczecinie z 11.03.2015 r., I ACa 970/14, LEX nr 1771038.

³³ LEX nr 1523411.

³⁴ P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 73.

³⁵ Wyrok SA w Łodzi z 31.03.2016 r., I ACa 1439/15, LEX nr 2044379.

³⁶ Wyrok SA w Łodzi z 31.03.2016 r., I ACa 1439/15.

³⁷ P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 75.

³⁸ P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 75.

³⁹ P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 75.

niem formy notarialnej⁴⁰. Gdy czynność notarialna dotyczy czynności prawnej, skutkuje to nieważnością czynności prawnej, o ile strony miały obowiązek nadać umowie lub oświadczeniu obowiązek formy notarialnej⁴¹, np. umowie zamiany nieruchomości lub oświadczeniu o poddaniu się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 4–6 k.p.c. Gdy nadanie czynności prawnej formy notarialnej nastąpiło na skutek żądania stron (np. umowa pożyczki środków pieniężnych), a akt został sporządzony niezgodnie z prawem o notariacie, czynność prawną należy traktować jako niezawartą⁴².

Czynność notarialna dokonana zgodnie z Prawem o notariacie ma charakter dokumentu urzędowego⁴³. Gdy umowa sprzedaży nieruchomości jest nieważna ze względu to, że nieruchomość była objęta prawem pierwokupu i nie zawarto umowy zobowiązującej do sprzedaży, następnie umowy przeniesienia własności, jeżeli akt notarialny spełnia wymogi formalne wymienione w art. 92–94 pr. not., to jest to dokument urzędowy. Akt notarialny jest dokumentem urzędowym, także wtedy gdy obejmuje czynność sprzeczną z zasadami współżycia społecznego, np. umowę przewłaszczenia nieruchomości gruntowej, skrajnie niekorzystną dla zbywcy. Nie każda czynność notarialna dokonana zgodnie z Prawem o notariacie ma charakter dokumentu urzędowego. Projekt aktu notarialnego, projekt oświadczenia (art. 79 pkt 8 pr. not.) nie są dokumentami urzędowymi⁴⁴. Dokumenty urzędowe korzystają z domniemania prawdziwości (autentyczności) oraz zgodności z prawdą tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone⁴⁵. Dokument prawdziwy pochodzi od organu oznaczonego jako wystawca (notariusza)⁴⁶.

3. Język, w jakim notariusz dokonuje czynności

Akt notarialny i treść poświadczenia podpisu notariusz sporządza zazwyczaj w języku polskim. Gdy przy czynności notarialnej obecni są obcokrajowcy nieznający języka polskiego (nieposługujący się językiem polskim w mowie i piśmie, nierozumiejący języka polskiego), czynności notarialne wykonuje się w obecności tłumacza przysięgłego wpisanego na listę tłumaczy przysięgłych prowadzoną przez Ministra Sprawiedliwości. Obecny przy akcie notarialnym tłumacz przysięgły, dokonuje tłumaczenia treści aktu na znany obcokrajowcowi język obcy. Notariusz sprawdza tożsamość tłumacza przysięgłego i dokonuje opisu jego zaświadczenia wydanego z upoważnienia Ministra Sprawiedliwości na końcu aktu, przed sformułowaniem „akt ten został odczytany, przyjęty i podpisany”, lub w komparycji aktu notarialnego. Przy osobie nieznającej ję-

⁴⁰ P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 76.

⁴¹ P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 76.

⁴² P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 76 i powołana literatura.

⁴³ P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 76.

⁴⁴ P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 78.

⁴⁵ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, 2011, s. 106.

⁴⁶ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, 2011, s. 106.

zyka polskiego w komparycji aktu notarialnego należy opisać, że stawający nie zna języka polskiego, ale zna inny język, niekoniecznie jego ojczysty. Przy akcie notarialnym z udziałem np. obywatela Japonii znającego język angielski może być obecny tłumacz przysięgły języka angielskiego. Obecny przy akcie notarialnym tłumacz przysięgły podpisuje akt notarialny na ostatniej karcie oraz parafuje pozostałe karty. Nie ma obowiązku, aby tłumacz przysięgły przy swoim podpisie dopisywał „tłumacz przysięgły”, choć jest to praktykowane. Tłumacz przysięgły obecny przy czynności poświadczenia podpisów np. sprzedaży udziałów spółki z o.o. sam nie podpisuje umowy sprzedaży udziałów. Dotyczy to także innych czynności poświadczenia lub uznania podpisu. W treści poświadczenia (uznania) podpisu należy wskazać, który ze stawających nie zna języka polskiego, opisać tłumacza przysięgłego wraz z jego zaświadczeniem wydanym z upoważnienia Ministra Sprawiedliwości.

Wykonanie odpisu dokumentu, np. paszportu, karty pobytu itp., dla cudzoziemca nieznającego języka polskiego nie wymaga udziału tłumacza przysięgłego. Wystarczy, aby notariusz zrozumiał, czego żąda obcokrajowiec. W sytuacji gdy notariusz nie może porozumieć się w jakikolwiek sposób z obcokrajowcem, jakiej czynności on oczekuje, czynności poświadczeniowej należy dokonać w obecności tłumacza przysięgłego, co należy opisać w treści poświadczenia.

Treść aktu notarialnego, formuł poświadczeniowych pod uznaniem podpisu czy odpisem, wyciągiem dokumentu notariusz sporządza w języku polskim. Notariusz nie może sporządzić aktu notarialnego w języku obcym. Gdy akt notarialny sporządzony w języku polskim ma być wykorzystany w innym kraju, np. pełnomocnictwo, należy dokonać jego tłumaczenia na język urzędowy obowiązujący w przedmiotowym kraju, za pomocą tłumacza przysięgłego, oraz dołączyć apostille, gdy kraj, w którym ma nastąpić posłużenie się pełnomocnictwem, jest sygnatariuszem konwencji znoszącej wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, sporządzonej w Hadze 5.10.1961 r. (art. 3, 4 k.z.w.l.). Klauzula apostille nie może być wymagana, gdy ustawy, inne przepisy prawne lub praktyka obowiązująca w państwie, w którym dokument jest przedłożony, lub umowa między dwoma lub większą liczbą umawiających się państw zniosły lub uprościły legalizację bądź zwolniły taki dokument z legalizacji (art. 3 zdanie drugie k.z.w.l.). Jako przykład zwolnienia aktów notarialnych oraz poświadczeń dokonanych przez notariuszy z legalizacji można wskazać umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Austrii o wzajemnych stosunkach w sprawach z zakresu prawa cywilnego oraz o dokumentach, podpisaną w Wiedniu 11.12.1963 r.⁴⁷ Przepis art. 56 ust. 3 umowy pomiędzy Polską a Austrią stanowi, że dokumenty prywatne z podpisem uwierzytelnionym przez notariusza polskiego lub austriackiego nie wymagają dalszego uwierzytelniania do użycia na obszarze drugiej umawiającej się strony, tj. odpowiednio Austrii lub Polski.

⁴⁷ Dz.U. z 1974 r. Nr 6, poz. 33.

Notariusz może bez udziału tłumacza przysięgłego dokonywać czynności notarialnych, gdy jest wpisany na listę tłumaczy przysięgłych. Wpierw notariusz musi złożyć z wynikiem pozytywnym egzamin na tłumacza przysięgłego (art. 2 ust. 1 pkt 6 u.z.t.p.). Uprawnienia do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego nabywa osoba, która zdała egzamin na tłumacza przysięgłego (art. 5 w zw. z art. 4 ust. 1 u.z.t.p.). Nabycie uprawnień do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego potwierdza świadectwo wydane przez Ministra Sprawiedliwości (art. 5 ust. 2 u.z.t.p.). Notariusz, który zdał egzamin na tłumacza przysięgłego i otrzymał świadectwo wydane przez Ministra Sprawiedliwości, uzyskuje prawo do wykonywania tego zawodu po złożeniu ślubowania i wpisaniu na listę tłumaczy przysięgłych (art. 6 ust. 1 u.z.t.p.). Przed złożeniem ślubowania notariusz, który chce wykorzystywać własną znajomość języka obcego przy dokonywaniu czynności notarialnych, musi uzyskać zgodę rady właściwej izby notarialnej na wykonywanie zawodu tłumacza przysięgłego (art. 19 § 3 pr. not.), gdyż osoba, która złożyła ślubowanie, podlega z urzędu wpisowi na listę tłumaczy przysięgłych prowadzoną przez Ministra Sprawiedliwości (art. 6 ust. 2 u.z.t.p.). Wykonywanie zawodu tłumacza przysięgłego należy traktować jako inne zajęcie, o którym mowa w art. 19 § 2 pr. not., niestanowiące przeszkody przy dokonywaniu czynności notarialnych, ale mogące przeszkadzać w pełnieniu obowiązków, na przykład gdyby notariusz angażował się w znacznym zakresie w dokonywanie tłumaczeń poza kancelarią, a klienci nie mogliby uzyskać m.in. wypisów dokonanych aktów notarialnych. Rada izby notarialnej w uchwale wyraża zgodę na wykonywanie przez notariusza zawodu tłumacza przysięgłego lub odmawia przedmiotowej zgody. Jeżeli rada właściwej izby notarialnej nie wyrazi zgody na wykonywanie zawodu tłumacza przysięgłego, sprawę, na wniosek notariusza, rozstrzyga Krajowa Rada Notarialna, której decyzja jest ostateczna (art. 19 § 3 zdanie ostatnie pr. not.).

Dodatkowego sporządzenia aktu notarialnego w języku obcym na żądanie strony nie należy interpretować w ten sposób, że notariusz sporządzi dwa akty, np. pierwszy o poddaniu się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 4–6 k.p.c. w języku polskim, a drugi, o treści tożsamej jak pierwszy, w języku obcym. W tym przypadku byłyby to dwa akty notarialne dotyczące tych samych oświadczeń o tożsamej treści tylko w różnych językach. Notariusz także nie może sporządzić dwóch aktów notarialnych sprzedaży nieruchomości gruntowej, pierwszego w języku polskim, a drugiego, o tożsamej treści, w języku obcym. Drugi akt notarialny, w języku obcym, nie może dotyczyć tej samej nieruchomości zbywanej pomiędzy tymi samymi osobami co w akcie pierwszym, w języku polskim, gdyż po pierwszym akcie nastąpiło już przeniesienie własności nieruchomości. Akt notarialny może być sporządzony w dwóch językach, np. polskim w jednej kolumnie i w języku obcym w drugiej kolumnie. Dla bezpieczeństwa stron oraz w celu uniknięcia ewentualnych sporów pomiędzy stronami, w treści aktu należy wskazać, która wersja jest obowiązująca w przypadku rozbieżności między wersjami w dwóch językach. Notariusz może również sporządzić akt notarialny wyłącznie w ję-

zyku obcym, w szczególności jeżeli ma on wywołać skutki prawne w innym państwie, np. pełnomocnictwo, którym upoważniony będzie posługiwał się tylko w Austrii, Republice Federalnej Niemiec, umowa o rozdzieleniu majątkowej małżeńskiej obywateli francuskich, w małżeństwie których obowiązuje prawo francuskie. Jeżeli system prawny danego państwa nie zawiera ograniczeń w zakresie sporządzania aktów notarialnych dotyczących przeniesienia własności nieruchomości przez notariuszy z innych państw, należy przyjąć, że polski notariusz może sporządzić akt notarialny wyłącznie w języku obowiązującym w kraju, w którym położona jest nieruchomość⁴⁸. Akt ten następnie należy zalegalizować zgodnie z obowiązującą umową pomiędzy Polską a krajem, gdzie położona jest nieruchomość, lub zgodnie z konwencją znoszącą wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, sporządzoną w Hadze 5.10.1961 r. Przy akcie notarialnym sporządzonym w języku obcym powinien być tłumacz przysięgły tego języka, chyba że notariusz jest jednocześnie tłumaczem przysięgłym języka obcego.

4. Notariusz jako przedsiębiorca

Notariusz prowadzący kancelarię notarialną samodzielnie lub jako wspólnik spółki cywilnej podlega wpisowi do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, a spółka partnerska notariuszy podlega wpisowi do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego. To, czy notariusz jest przedsiębiorcą, jest w orzecznictwie kwestią sporną. Trybunał Konstytucyjny w postanowieniach z:

- 25.06.2008 r., Ts 255/07⁴⁹, orzekł, że prowadzenie kancelarii notarialnej nie jest działalnością usługową;
- 17.12.2008 r., Ts 255/07⁵⁰, wskazał, że w zakresie wykonywania funkcji publicznych notariusz nie może być z jednej strony przedstawicielem władzy publicznej, na którym ciążyą obowiązki wykonywania określonych czynności urzędowych, a z drugiej strony adresatem konstytucyjnych uprawnień mieszczących się w zakresie wolności działalności gospodarczej, gdyż taka tożsamość podmiotowa jest nie do pogodzenia z charakterem konstytucyjnych wolności i praw; publiczno-prawny element działalności notariusza powoduje, że nie korzysta on z uprawnień do swobodnego podejmowania i zakończenia prowadzenia swojej działalności.

Sąd Najwyższy kilkakrotnie orzekał w sprawach dotyczących statusu notariusza jako przedsiębiorcy, np.:

- wyrok z 26.02.2004 r., III SZ 4/03⁵¹: notariusz jest uprawniony do udziału w przetargu, gdy zgodnie z przepisami ustawy z 10.06.1994 r. o zamówieniach publicz-

⁴⁸ W praktyce polscy notariusze sporządzają akty notarialne w języku hiszpańskim dotyczące przeniesienia własności nieruchomości położonych w Hiszpanii – informacje własne.

⁴⁹ LEX nr 493087.

⁵⁰ LEX nr 493088.

⁵¹ LEX nr 131883.

- nych⁵² powierzenie dokonania czynności notarialnych powinno nastąpić w trybie zamówienia publicznego oraz czynności notarialne uznano za usługi prawnicze;
- uchwała z 23.09.2009 r., I KZP 7/09⁵³: funkcją wynagrodzenia za czynności notarialne jest zapewnienie warunków działalności poszczególnych kancelarii notarialnych; w systemie realizującym ustawową koncepcję organizacji notariatu funkcjonują elementy konkurencji między kancelariami notarialnymi; elementem służącym konkurowaniu jest profesjonalizm w dokonywaniu czynności, także sprawność działania, przejawiająca się zwłaszcza w dotrzymywaniu umówionych terminów ich dokonania, ale również gotowość do negocjowania wynagrodzenia; ten ostatni instrument konkurowania jest wpisany w samą konstrukcję taksy notarialnej, w której określono tylko maksymalne stawki za poszczególne rodzaje czynności notarialnych (art. 5 § 3 pr. not.); postawa notariusza skrajnie korzystna w tym względzie dla stron, polegająca na rezygnacji z wynagrodzenia, nie stanowi naruszenia art. 5 § 1 pr. not., gdyż przepis ten nie formułuje w sposób imperatywny obowiązku pobrania wynagrodzenia;
 - uchwała z 23.03.2016 r., III CZP 4/16⁵⁴: notariusz jest przedsiębiorcą w znaczeniu art. 43¹ k.c.; jego działalność spełnia wymagania ciągłości, profesjonalizmu oraz zorganizowania, działalność ta jest nastawiona na zysk, notariusz – jak każdy przedsiębiorca – musi kierować się kalkulacją zysku i straty, uwzględniać nieuniknione ograniczenia ustawowe wynikające ze specyfiki prowadzonej działalności, dążyć do uzyskania dochodu pozwalającego mu nie tylko na zaspokojenie życiowych – osobistych i rodzinnych – potrzeb, ale także na rozwój kancelarii, poprawę warunków pracy, podwyższenie pensji pracowników, komfort klientów oraz jakość świadczonych usług (czynności); odpowiada to w pełni cesze zarobkowości, ocenianej z punktu widzenia wolnego rynku, bez wnikania w osobiste pobudki poszczególnych notariuszy, które mogą być i zapewne są bardzo szlachetne, jednak przy tej ocenie nie mają istotnego znaczenia.

W wyroku WSA w Warszawie z 7.09.2006 r., VI SA/Wa 1168/06⁵⁵, orzeczono, że działalność notariusza nie jest działalnością gospodarczą, notariusz jest osobą zaufania publicznego i ma pozycję funkcjonariusza publicznego, nie zaś przedsiębiorcy, zasada wolności działalności gospodarczej nie dotyczy notariusza.

⁵² Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 664 ze zm., ustawa uchylona przez art. 225 ustawy z 29.01.2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1843).

⁵³ LEX nr 518125.

⁵⁴ LEX nr 2005736 z glosą aprobowaną M. Jaś-Nowopolskiej, H. Wolskiej, *Notariusz jako przedsiębiorca w rozumieniu art. 43¹ k.c. Glosa do uchwały SN z dnia 23 marca 2016 r., III CZP 4/16*, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecnictwa” 2017/3, s. 49–60.

⁵⁵ LEX nr 255855.

5. Dualny charakter zawodu notariusza

Analiza orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i sądów wskazuje na rozbieżność postrzegania notariusza raz jako osoby zaufania publicznego, a innym razem jako przedsiębiorcy. Żaden z tych skrajnych poglądów nie jest właściwy. Notariusz jest przedsiębiorcą, gdy prowadzi kancelarię notarialną indywidualnie bądź jako wspólnik spółki cywilnej. Gdy kancelaria notarialna prowadzona jest w formie spółki partnerskiej, przedsiębiorcą jest spółka. Notariusz nie jest jednak zwykłym przedsiębiorcą, którego podstawowym, a zarazem jedynym celem jest maksymalizacja zysku. Maksymalne wynagrodzenie notariusza za dokonywane czynności notarialne określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28.06.2004 r. w sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej⁵⁶, co oznacza, że notariusz nie może dowolnie kształtować wysokości swojego wynagrodzenia za dokonaną czynność, a także nie może przyjąć większego wynagrodzenia, niż przewiduje to ww. rozporządzenie w sprawie taksy notarialnej. Notariusz nie może przyjąć dodatkowego wynagrodzenia od zadowolonego klienta, który chciałby docenić pracę notariusza. Przy dokonywaniu czynności notarialnych notariusz ma obowiązek zachować szczególną staranność, co oznacza, że nie może ulegać naciskom klientów, zbywców nieruchomości, pośredników w obrocie nieruchomościami, którzy nie chcą dostarczyć dokumentów potrzebnych do ustalenia stanu prawnego i faktycznego nieruchomości, a także nie może ulegać naciskom nabywcy nieruchomości, który skłonny jest nabyć nieruchomość bez przedstawienia przez zbywcę dokumentów charakteryzujących nieruchomość lub chce zapłacić wyższą taxę, byleby tylko notariusz odczytał i podpisał akt notarialny. Dla notariusza klient nie jest „panem”. Klienta kancelarii notarialnej należy postrzegać jako potencjalnego przeciwnika procesowego, a nie jako kogoś, kto płaci i wymaga. W przypadku oddalenia wniosku wieczystoksięgowego sformułowanego przez notariusza ze względu na nieważną czynność udokumentowaną aktem notarialnym lub żądania od nabywcy zapłaty podatku od towarów i usług lub podatku od czynności cywilnoprawnych przez Urząd Skarbowy, gdy notariusz pobrał niewłaściwy podatek lub nie pobrał podatku, klienci żądają od notariuszy wypłaty wysokiego odszkodowania na drodze sądowej, znacznie przekraczającego wysokość taksy notarialnej, jaką pobrał notariusz. Notariusz, gdyby był zwykłym przedsiębiorcą, kierowałby się w swojej działalności zyskiem, co oznaczałoby, że nie odmawiałby dokonania żadnej czynności. Notariusz ma obowiązek odmówić dokonania czynności prawnej sprzecznej z prawem zawsze, niezależnie od tego, jak dużo za tę czynność chciałby zapłacić klient. W tym m.in. przejawia się cecha notariusza jako osoby zaufania publicznego – ma on zabezpieczyć interesy stron czynności niezależnie od tego, który stawający płaci jego wynagrodzenie. Bycie osobą zaufania publicznego nie oznacza, że notariusz jest szczególnym przedsiębiorcą, którego restrukturyzacji nie można przeprowadzić na podstawie przepisów

⁵⁶ Dz.U. z 2020 r. poz. 1473.

ustawy z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne⁵⁷ oraz ogłosić upadłości, zgodnie z ustawą z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe⁵⁸. Przepis art. 6 pr. up. wskazuje, jakich podmiotów upadłości nie można ogłosić, nie wymienia wśród nich notariuszy oraz innych wolnych zawodów. Przepis art. 4 ust. 1 pkt 1, 4 pr. rest. wskazuje, że stosuje się ją do przedsiębiorców w znaczeniu art. 44 k.c., współników spółek partnerskich. Wśród podmiotów, wobec których nie stosuje się Prawa restrukturyzacyjnego, wymienionych w art. 4 ust. 2 pr. rest. nie ma notariuszy i przedstawicieli innych wolnych zawodów. Notariusz może doskonale pod względem merytorycznym wykonywać swój zawód, lecz pod względem ekonomicznym jego kancelaria może funkcjonować nieprawidłowo, gdy np. notariusz nie spłaca w terminie rat leasingowych za urządzenia wykorzystywane w kancelarii (sieć komputerową, drukarki, samochód), zalega w płatności czynszu najemnego za lokal, nie odprowadza do urzędu skarbowego podatków od czynności cywilnoprawnych, od spadków i darowizn, nie wpłaca na właściwe rachunki sądów pobranych opłat sądowych, nie płaci podatku od towarów i usług, podatku dochodowego, składek ubezpieczenie społeczne i zdrowotne do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych za siebie i pracowników. Nie ma żadnego racjonalnego uzasadnienia, dlaczego wierzyciele notariusza, spółki partnerskiej notariuszy, współników spółki cywilnej notariuszy lub sam notariusz (art. 7 pr. rest., art. 20 ust. 1 pr. up.) nie mogliby złożyć wniosku do właściwego sądu rejonowego wydziału gospodarczego o restrukturyzację lub jego upadłość. Wydanie przez sąd postanowienia o przeprowadzeniu przez notariusza, spółkę partnerską notariuszy jednego z postępowań restrukturyzacyjnych (art. 2 pr. rest.): o zatwierdzenie układu, przyspieszonego postępowania układowego, postępowania układowego, postępowania sanacyjnego nie oznacza utraty przez notariusza kompetencji do wykonywania czynności notarialnych. Notariusz w przyspieszonym postępowaniu układowym, jak każdy inny dłużnik, może stracić prawo własnego zarządu na rzecz zarządcy (art. 239 ust. 1 pr. rest.), gdy np. nie wykonuje poleceń sędziego-komisarza lub nadzorcy sądowego, w szczególności nie złożył w wyznaczonym przez sędziego-komisarza terminie propozycji układowych zgodnych z prawem. Na mocy art. 273 pr. rest. do postępowania układowego stosuje się odpowiednio przepis art. 239 pr. rest., co oznacza, że w postępowaniu układowym sąd może uchylić zarząd własny notariusza i ustanowić zarządcę. W postępowaniu sanacyjnym zarząd własny notariusza zostaje mu zwykle odebrany i powierzony zarządcy (art. 288 ust. 2 pr. rest.). W postępowaniu sanacyjnym notariusz może dokonywać jedynie czynności zwykłego zarządu całością lub częścią swej kancelarii w sytuacji określonej w art. 288 ust. 3 pr. rest., tj. gdy skuteczne przeprowadzenie postępowania sanacyjnego wymaga osobistego udziału notariusza, a jednocześnie daje on gwarancję należytego sprawowania zarządu, po uzyskaniu zgody sądu. Sąd cofa zezwolenie na sprawowanie zwykłego zarządu przez notariusza będącego

⁵⁷ Dz.U. z 2020 r. poz. 814 ze zm.

⁵⁸ Dz.U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm.

dłużnikiem w postępowaniu sanacyjnym w przypadku zaistnienia przesłanek określonych w art. 239 ust. 1 pr. rest. (art. 288 ust. 3 pr. rest.). Notariusz-dłużnik, jeżeli nie został pozbawiony zarządu, może dokonywać czynności zwykłego zarządu po powołaniu nadzorcy sądowego (art. 39 ust. 1 pr. rest.), a w postępowaniu o zatwierdzenie układu, tj. od dnia wydania postanowienia w przedmiocie zatwierdzenia układu do dnia jego uprawomocnienia, po powołaniu nadzorcy układu (art. 224 ust. 1 pr. rest. w zw. z art. 39 ust. pr. rest.). Na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu w postępowaniu układowym, przyspieszonym postępowaniu układowym wymagana jest zgoda nadzorcy sądowego, chyba że prawo restrukturyzacyjne przewiduje zezwolenie rady wierzycieli (art. 39 ust. 1 pr. rest.). Zgoda nadzorcy sądowego może zostać udzielona również po dokonaniu czynności w terminie 30 dni od dnia jej dokonania. Czynność przekraczająca zakres zwykłego zarządu dokonana bez wymaganej zgody jest nieważna. Wydanie przez sąd postanowienia o przeprowadzenie jednego z postanowień restrukturyzacyjnych oznacza utratę samodzielnego decydowania przez notariusza o wydatkowaniu przychodów, które powinny służyć realizacji jednego z postępowań restrukturyzacyjnych, tj. spłaty zobowiązań. Nadal notariusz samodzielnie dokonuje czynności notarialnych w tym decyduje o ewentualnym obniżeniu taksy za czynności notarialne.

Ogłoszenie upadłości notariusza, spółki partnerskiej notariuszy skutkuje tym, że upadły traci prawo zarządu oraz możliwość korzystania z mienia wchodzącego do masy upadłości i rozporządzania nim (art. 75 ust. 1 pr. up.). Zbycia mienia notariusza i spółki partnerskiej notariuszy dokonuje syndyk masy upadłości. Do czasu, gdy notariusz dysponuje w kancelarii urządzeniami służącymi do przygotowania aktów notarialnych (komputery, połączenie internetowe do przesłania wniosków wieczystoksięgowych do sądu, wypisów aktów notarialnych do centralnego repozytorium, drukarki, maszyny do pisania itd.), tzn. do momentu, gdy syndyk ich nie sprzeda, może dokonywać czynności notarialnych. Sąd upadłościowy (art. 375 pr. up.) może orzec zakaz prowadzenia jakiejkolwiek działalności gospodarczej przez notariusza, w tym w ramach spółki cywilnej notariuszy i spółki partnerskiej, na okres od 1 roku do 10 lat na podstawie art. 373 i 374 pr. up. Wydanie przez sąd przedmiotowego zakazu oznacza, że notariusz nie może po zakończeniu postępowania upadłościowego otworzyć nowej własnej kancelarii notarialnej czy też być współnikiem w spółce cywilnej notariuszy lub partnerem w spółce partnerskiej notariuszy. Gdy sąd upadłościowy nie orzekł wobec notariusza zakazu prowadzenia działalności gospodarczej po zakończeniu postępowania upadłościowego, notariusz może ponownie otworzyć nową indywidualną kancelarię notarialną lub być współnikiem w spółce cywilnej notariuszy bądź partnerem w spółce partnerskiej notariuszy. Wydanie przez sąd postanowienia o prowadzeniu jednego z postępowań restrukturyzacyjnych, postępowania upadłościowego, zakazu prowadzenia działalności gospodarczej nie stanowią przesłanki do odwołania notariusza przez Ministra Sprawiedliwości, na podstawie art. 16 § 1 pr. not.

Rezygnacja z prowadzenia kancelarii (art. 16 § 1 pkt 1 pr. not.) oznacza dobrowolne i definitywne zaprzestanie wykonywania zawodu notariusza na wniosek samego notariusza, a w przypadku zakończenia postępowania upadłościowego notariusza ma miejsce przymusowe zakończenie prowadzenia kancelarii notarialnej i – o ile sąd upadłościowy nie zakazał notariuszowi prowadzenia działalności gospodarczej na podstawie art. 373 i 374 pr. up. – notariusz może ponownie otworzyć indywidualną kancelarię notarialną, być współnikiem w spółce cywilnej lub partnerskiej notariuszy. Zakaz prowadzenia działalności gospodarczej wydany na podstawie art. 373 i 374 pr. up. nie jest tożsamy z orzeczeniem zakazu wykonywania zawodu notariusza, o którym mowa w art. 16 § 1 pkt 5 pr. not., wydawanym na podstawie art. 39 pkt 2 k.k., art. 41 § 1 k.k., tj. sąd może orzec zakaz zajmowania określonego stanowiska albo wykonywania określonego zawodu, jeżeli sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa stanowiska lub wykonywanego zawodu albo okazał, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem, na okres do 1 roku do 15 lat (art. 43 § 1 k.k.). Zakaz wykonywania zawodu notariusza na czas określony nie jest tożsamy z utratą prawa wykonywania zawodu notariusza⁵⁹.

Od osoby zaufania publicznego, jaką jest notariusz dokonujący czynności notarialnych, oczekuje się także odpowiedzialności w sprawach związanych z byciem przedsiębiorcą, terminowej płatności danin publicznych i terminowego regulowania pozostałych zobowiązań. Niewłaściwa jest sytuacja, gdy notariusz jako osoba zaufania publicznego nie wykonuje zobowiązań wobec innych podmiotów. Podważa to zaufanie do innych notariuszy i pojęcia osoby zaufania publicznego, tzn. komu można zaufać, że wykona umowę związaną z działalnością gospodarczą, np. zapłaci w terminie czynsz najmu, ratę kredytu, leasingu, skoro wierzyciele mieliby negatywne doświadczenia we współpracy z notariuszami.

Notariusz jest jednocześnie przedsiębiorcą i osobą zaufania publicznego. Cechy, charakter, elementy, na które składa się pojęcie osoby zaufania publicznego wpływają na działalność gospodarczą wykonywaną przez notariusza, który ma obowiązek odmówić dokonania czynności sprzecznej z prawem i w takim przypadku nie może kierować się oferowanym nadzwyczajnie wysokim wynagrodzeniem za jej dokonanie.

Art. 3. [Miejsce dokonania czynności notarialnej]

§ 1. Czynności notarialnych notariusz dokonuje w kancelarii notarialnej, zwanej dalej „kancelarią”.

§ 2. Czynność notarialna może być dokonana także w innym miejscu, jeżeli przemawia za tym charakter czynności lub szczególne okoliczności.

⁵⁹ Wyrok WSA w Warszawie z 29.04.2011 r., VI SA/Wa 250/11, LEX nr 1213926.

1. Pojęcie kancelarii notarialnej

Zgodnie z art. 3 § 1 pr. not. czynności notarialnych notariusz dokonuje w kancelarii notarialnej. Na wstępie należy zauważyć, że „kancelaria notarialna” nie ma *de lege lata* definicji legalnej, tym samym celowe byłoby wyjaśnienie tego pojęcia za pomocą jego wykładni językowej. Słownik języka polskiego podaje dwa znaczenia słowa kancelaria: „1) część instytucji lub oddzielna instytucja zajmująca się załatwianiem spraw organizacyjnych, przyjmowaniem interesantów, prowadzeniem dokumentacji i korespondencji urzędowej itp.; 2) biuro prawnika”⁶⁰. Nie ulega wątpliwości, że podobnie jak kancelaria adwokacka, radcowska czy komornicza kancelaria notarialna jest miejscem, w którym notariusz koncentruje swoją działalność jako podmiot dokonujący czynności notarialnych, a także gromadzi i archiwizuje akty notarialne oraz innego rodzaju dokumenty związane ze swoją działalnością. Ujmowana może być na trzech płaszczyznach:

- 1) platformy organizacyjnej działalności notariusza;
- 2) szczególnego rodzaju przedsiębiorstwa;
- 3) administracyjnej jednostki organizacyjnej służącej notariuszowi do wykonywania funkcji publicznej (urzędu)⁶¹.

W ujęciu pierwszym jest ona po prostu „zespołem pracowników wypełniających swe obowiązki w określonych pomieszczeniach, odpowiednio wyposażonych w urządzenia i sprzęt”⁶² (ujęcie personalne). Przy czym wypada zauważyć, że tak skonstruowana definicja kancelarii notarialnej koncentruje się na czynniku ludzkim w postaci personelu kancelarii, a tym samym nieco odrywa się od samego notariusza oraz lokalu, w jakim działalność notarialna jest prowadzona. W przypadku kancelarii prowadzonej przez notariusza niezatrudniającego pracowników należałoby wówczas przyjąć, że notariusz taki nie prowadzi kancelarii. Podobnie zdefiniował kancelarię notarialną Sąd Najwyższy, stwierdzając, że jest to „zestaw odpowiednich środków techniczno-organizacyjnych, których funkcjonowanie ma służyć notariuszowi do prawidłowego dokonywania czynności notarialnych” (ujęcie rzeczowe)⁶³. Zdaniem W. Boć, trafnie podsumowującej tak ujęte definicje kancelarii notarialnej, należy wyróżnić co najmniej trzy elementy składowe kancelarii: lokal, pracowników i wyposażenie stosowne dla notariatu⁶⁴.

⁶⁰ Zob. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/kancelaria.html> (dostęp: 22.01.2021 r.).

⁶¹ W. Boć, *Status prawny notariusza*, Wrocław 2010, s. 233–237.

⁶² R. Szytk, *Powstanie i likwidacja kancelarii notarialnej oraz jej funkcje w świetle współczesnych zadań notariatu* [w:] *III Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i opracowania „Nowoczesny notariat w bezpiecznym państwie”*, red. R. Szytk, Warszawa–Kluczbork 2006, s. 176.

⁶³ Uzasadnienie wyroku SN z 26.02.2004 r., III SZ 2/03, OSNP 2004/22, poz. 395.

⁶⁴ W. Boć, *Status...*, s. 235.

W ujęciu drugim kancelaria notarialna może być traktowana jako swoiste przedsiębiorstwo (w znaczeniu przedmiotowym), ponieważ *de lege lata* notariusze zaliczeni zostali do przedsiębiorców, wykonujących działalność gospodarczą oznaczoną w polskiej klasyfikacji działalności (PKD) jako 69.10.Z – działalność prawnicza w postaci prowadzenia kancelarii notarialnej. Warto jednak zaznaczyć, że przedsiębiorstwo to pozbawione jest kluczowej cechy każdego klasycznego przedsiębiorstwa, a mianowicie możliwości zbywalności, zarówno *inter vivos*, jak i *mortis causa*.

W ujęciu trzecim kancelarię notarialną możemy traktować jako jednostkę pomocniczą (urząd) notariusza, będącego *sui generis* funkcjonariuszem publicznym⁶⁵, co jednak pozostaje konstrukcją o charakterze czysto teoretycznym, bez głębszych konsekwencji w zakresie praw i obowiązków notariusza wynikających z przepisów Prawa o notariacie.

Podsumowując, przez kancelarię notarialną należałoby rozumieć lokal, w którym notariusz koncentruje swoją działalność zawodową, dokonując czynności notarialnych oraz przechowując swoją pieczęć urzędową i całość niezbędnej dokumentacji notarialnej (akty notarialne i księgi notarialne), w zakresie wymaganym aktualnie obowiązującymi przepisami.

2. Siedziba kancelarii notarialnej

Należy dokonać zasadniczego rozróżnienia pomiędzy siedzibą a adresem kancelarii notarialnej. Siedzibą jest bowiem miejscowość, w której kancelaria się znajduje, co uwiarygodnione jest zarówno w samym akcie urzędowym powołania notariusza („powołuję pana/panią na stanowisko notariusza w...”), jak i na urzędowej pieczęci z wizerunkiem godła państwowego, jaką posługuje się notariusz, gdzie poza imieniem i nazwiskiem podana jest miejscowość, w jakiej ma siedzibę (Jan Kowalski notariusz w...). Podobnie jak ma to miejsce w przypadku wielu innych instytucji, od siedziby należy odróżnić konkretny adres w ramach miejscowości, pod jakim działa dana kancelaria, sprowadzający się zazwyczaj do zajmowania określonego lokalu. Warto więc pamiętać o precyzji określania tego, zwłaszcza w odniesieniu do czynności notarialnych dokonywanych poza kancelarią, przy dokonywaniu ich rozróżnienia na czynności sporządzone poza lokalem kancelarii oraz poza siedzibą kancelarii. Nie zawsze precyzja ta zachowywana jest w treści aktów notarialnych, zawierających często wyjaśnienie, że „czynności dokonano poza siedzibą kancelarii ze względu na trudności w poruszaniu się przez stawiającego”, podczas gdy czynność dokonywana była wprawdzie poza lokalem kancelarii, lecz w miejscowości, w której kancelaria się znajduje (a więc *de iure* w siedzibie kancelarii). Konsekwencją powyższego rozróżnienia jest odmienna procedura związana ze zmianą

⁶⁵ W. Boć, *Status...*, s. 256.

miejsca prowadzenia kancelarii przez notariusza. Jeśli zmiana taka następuje w ramach dotychczasowej miejscowości, określana jest mianem zmiany adresu kancelarii i dla swojej skuteczności wymaga jedynie zgody właściwej rady izby notarialnej. Zmianie nie ulega jednakże sam akt powołania notariusza do pełnienia funkcji, jak i treść pieczęci urzędowej, jaką się posługuje. Jeśli jednak kancelaria danego notariusza miałaby znajdować się w innej miejscowości niż dotychczas, konieczne byłoby wydanie stosownej decyzji Ministra Sprawiedliwości oraz wydanie nowej pieczęci w miejsce dotychczasowej.

Siedzibę kancelarii notarialnej wyznacza notariuszowi Minister Sprawiedliwości w decyzji administracyjnej stanowiącej podstawę powołania do pełnienia funkcji notariusza (art. 10 § 1 pr. not). Wyznaczenie siedziby kancelarii jest immanentnym elementem powołania na notariusza, nie istnieje zatem możliwość posiadania statusu notariusza pozbawionego konkretnej siedziby. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że Minister Sprawiedliwości, wydając decyzję o wyznaczeniu siedziby notariusza, nie kieruje się planem rozmieszczenia kancelarii, ponieważ takowy dotychczas nie został opracowany, jak również nie jest związany treścią obligatoryjnej opinii wydawanej przez właściwą miejscowo radę izby notarialnej.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że w przeciwieństwie do notariusza zarówno zastępca notarialny, jak i aplikant notarialny nie mają siedziby, są jednak przypisani do określonych izb notarialnych. Niejako oderwany od jakiegokolwiek lokalizacji pozostaje jedynie emerytowany notariusz. Będzie o tym mowa szerzej przy omawianiu przepisów dotyczących takich osób. Wiąże się to z racjonalnym założeniem ustawodawcy, że żadna z wyżej wymienionych grup zawodowych nie prowadzi własnej kancelarii notarialnej, a jedynie dokonuje określonych czynności w ramach kancelarii notarialnych prowadzonych przez notariuszy. Dokonujący zatem czynności notarialnych w zastępstwie określonego notariusza (zastępca notarialny i emerytowany notariusz), lub też z jego upoważnienia (aplikant notarialny) powinni je przeprowadzać w kancelarii notariusza, który udzielił im zastępstwa/upoważnienia, a więc w tym samym miejscu co notariusz umocowujący ich do dokonywania czynności.

Notariusz ma nie tylko prawo, ale i obowiązek prowadzić kancelarię notarialną, tak długo, jak długo powołany jest do pełnienia funkcji notariusza. Za kontrowersyjny jednak należy uznać pogląd A. Oleszki, zgodnie z którym: „Zawieszenie notariusza w czynnościach zawodowych w postępowaniu dyscyplinarnym (art. 68 § 1 pr. not.) bądź w postępowaniu karnym (art. 267 k.p.k.) nie oznacza zawieszenia funkcjonowania kancelarii w wyznaczonej siedzibie”⁶⁶. W rzeczywistości obowiązek taki ani nie ustaje, ani nie przechodzi na podmiot trzeci, jakim jest izba notarialna, ulega jednak zawieszeniu. Rada izby notarialnej ma jedynie obowiązek wyznaczenia wówczas,

⁶⁶ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, 2016, komentarz do art. 3.

w trybie art. 22 pr. not., zastępstwa do dokonywania niezbędnych czynności notarialnych, którego zakres ogranicza się jedynie do wydawania wypisów aktów notarialnych oraz wydawania depozytów. Tym samym trudno byłoby przyjąć, że kancelaria notarialna działa wówczas w zwykłym trybie, ponieważ tak naprawdę nie są w niej dokonywane nowe czynności notarialne, lecz jedynie niezbędne czynności o charakterze zachowawczym związane z uprzednio dokonanymi czynnościami notarialnymi.

3. Dokonywanie czynności notarialnych w lokalu kancelarii notarialnej

Zgodnie z treścią art. 3 § 1 pr. not. „Czynności notarialnych notariusz dokonuje w kancelarii notarialnej, zwanej dalej „kancelarią”. Przepis ten wyraża zasadę, od której w paragrafie kolejnym ustawodawca dopuszcza następnie wyjątki. Nie ulega jednak wątpliwości, że kancelaria notarialna, tak ze względów prawnych, jak i organizacyjno-technicznych, jest i powinna być głównym i zasadniczym miejscem dokonywania czynności notarialnych. Sytuacji tej nie zmienia, co warto podkreślić, następująca bardzo szybko informatyzacja i elektronizacja dokonywania czynności notarialnych, które jeszcze całkiem niedawno dokonywane były wyłącznie przy użyciu maszyny do pisania i wiecznego pióra, dziś zaś nie mogą obyć się nie tylko bez komputerów, drukarek, dostępu do Internetu, lecz także rejestracji w stosownych rejestrach przeznaczonych do przesyłania informacji o dokonanych już czynnościach notarialnych, wśród których główną rolę odgrywa system Elektronicznych Ksiąg Wieczystych (EKW) czy też Centralne Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych (CREWAN). Ponieważ obowiązki nałożone na notariusza skorelowane są z odpowiedzialnością za ich nieprzestrzeganie, konsekwencją nieprzestrzegania nakazu dokonywania czynności notarialnych w lokalu kancelarii jest możliwość pociągnięcia takiego notariusza do odpowiedzialności dyscyplinarnej, zwłaszcza w sytuacji, kiedy czynności dokonywane poza kancelarią powtarzają się, a jedynym ich uzasadnieniem jest tzw. wygoda stron czynności.

4. Dokonywanie czynności notarialnych poza lokalem kancelarii notarialnej

Problematyka miejsca dokonywania czynności notarialnych, zarówno w judykaturze⁶⁷, jak i doktrynie prawa⁶⁸, koncentruje się zasadniczo na jednej kwestii: dopuszczalności

⁶⁷ Zob. postanowienie SN z 9.05.2019 r., II DSI 51/18, LEX nr 2695624; wyrok SN z 19.06.2015 r., SDI 17/15, LEX nr 1745841; postanowienie SN z 29.10.2014 r., SDI 33/14, LEX nr 1541266; wyrok SN z 29.05.2013 r., SDI 4/13, LEX nr 1335647; postanowienie SN z 8.10.2010 r., SDI 14/10, LEX nr 1615612; postanowienie SN z 30.03.2009 r., SDI 2/09, LEX nr 1615485; postanowienie SN z 21.12.2006 r., SDI 29/06, LEX nr 568837; wyrok SN z 26.02.2004 r., III SZ 2/03, OSNP 2004/22, poz. 395; postanowienie SN z 11.12.2002 r., III DS 18/02, OSNP 2004/6, poz. 108.

⁶⁸ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, 2016, komentarz do art. 3.

dokonywania czynności poza kancelarią notarialną, w tym zwłaszcza przesłanek mogących uzasadniać dokonywanie takich czynności oraz konsekwencji ich niespełnienia. Nie ulega bowiem wątpliwości, że zasadniczym miejscem dokonywania czynności notarialnych jest, a zarazem powinna być – kancelaria notarialna. Jest to jednak reguła, od której sam ustawodawca przewidział możliwość odstępiania. Zgodnie bowiem z treścią art. 3 § 2 pr. not. ustawodawca przewidział dwie grupy sytuacji uzasadniających dokonanie czynności poza lokalem kancelarii:

- 1) charakter czynności,
- 2) szczególne okoliczności.

Przesłanki powyższe powinny być traktowane jako niezależne od siebie i całkowicie rozłączne („lub”) powody uzasadniające dokonanie czynności poza kancelarią notarialną. Tym samym należałoby przyjąć, że zaistnienie już jednej z tych przesłanek uzasadnia należycie dokonanie czynności poza kancelarią. Druga uwaga ogólna dotyczy sposobu wykładni, jakiej powinniśmy dokonywać w takim wypadku. Zgodnie z ogólnymi zasadami prawidłowej wykładni norm prawnych powinna być tutaj stosowana wykładnia zawężająca w stosunku do wykładni gramatycznej⁶⁹.

5. Przesłanki zasadności dokonania czynności poza kancelarią

5.1. Uwagi wprowadzające

Mimo podnoszących się w judykaturze głosów idących w kierunku przeciwnym⁷⁰, wydaje się, że jedynym podmiotem uprawnionym do przeprowadzenia każdorazowej oceny zasadności dokonania czynności poza lokalem kancelarii jest tylko i wyłącznie sam zainteresowany notariusz. W niczym oczywiście nie zdejmuje to z notariusza odpowiedzialności za podjęcie właściwego rozstrzygnięcia, w szczególności zaś odpowiedzialności dyscyplinarnej, za podjęte decyzje. Aby odpowiedzialność taka jednak mogła zaistnieć, musi istnieć możliwość wyboru. Wydaje się, że tym samym dość często, aczkolwiek niesłusznie, stawia się znak równości pomiędzy „wyjątkowością” sytuacji dokonywania czynności poza lokalem kancelarii oraz „niedopuszczalnością” przeprowadzania samodzielnej oceny dopuszczalności dokonywania takich czynności. Skoro bowiem ustawodawca przewidział możliwość dokonywania czynności nie tylko w obrębie kancelarii notarialnej, lecz także poza nią, oraz określił sytuacje, w jakich czynność „zamiejscowa” jest dopuszczalna, nie przewidując jednocześnie żadnego sformalizowanego trybu odwoływania się przez strony czynności notarialnej od takiego rozstrzygnięcia notariusza, nie można dokonywania czynności poza lokalem kancelarii traktować automatycznie jako deliktu dyscyplinarnego, lecz ko-

⁶⁹ Zob. szerzej M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2010, s. 325 i n.

⁷⁰ Zob. A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, 2016, komentarz do art. 3, pkt 3.

nieczne jest zbadanie spełnienia ustawowych przesłanek dokonania takiej czynności. Zadania tego oczywiście nie ułatwia posłużenie się przez ustawodawcę klauzulami generalnymi jako przesłankami dopuszczalności dokonania przez notariusza czynności „zamiejscowej”.

5.2. Charakter czynności

Charakter czynności notarialnych jest samoistną przesłanką możliwości dokonania ich poza lokalem kancelarii. Jak była już o tym mowa uprzednio, samoistność tej przesłanki należy rozumieć w ten sposób, że w przypadku niektórych czynności notarialnych niejako z ich natury wynika taka możliwość. Są to więc czynności, które w zwykłych, a więc innych niż „szczególne” okolicznościach, mogą być dokonywane zamiejscowo. Na czym może polegać charakter takich czynności? Na takiej ich naturze, która z góry wiąże się z dokonywaniem czynności poza lokalem kancelarii. Z całą pewnością wskazać wśród nich można:

- 1) protesty weksli, ponieważ z zasady dokonywane są w miejscu płatności weksla⁷¹;
- 2) protokoły dokumentujące przebieg czynności mogących mieć miejsce jedynie poza lokalem kancelarii, a więc w szczególności protokoły takich czynności, jak losowanie nagród w ramach totalizatora sportowego.

Do dnia 31.01.2019 r. do czynności takich można było zaliczyć również doręczanie oświadczeń, które co do zasady miało odbywać się w miejscu, w którym nadawca spodziewał się zastać ich odbiorcę. Obecnie jednak nie jest to już czynność notarialna⁷².

5.3. Szczególne okoliczności

Intencją ustawodawcy było wprowadzenie klauzuli generalnej umożliwiającej dokonywanie czynności poza kancelarią notarialną w przypadkach szczególnych i z punktu widzenia zasad słuszności wymagających takiego rozwiązania. Innymi słowy, czynności, których charakter nie jest wystarczający do uzasadnienia dokonania czynności poza kancelarią (np. udzielenie pełnomocnictwa), lecz szczególne okoliczności danej sprawy (np. podeszły wiek lub zły stan zdrowia mocodawcy) uzasadniają dokonanie takiej czynności poza lokalem kancelarii. Z bogatego orzecznictwa dotyczącego tej materii wynika szeroki zakres przesłanek niekwalifikujących się jako „szczególne okoliczności” w rozumieniu art. 3 § 2 pr. not. (przesłanki negatywne), wśród których wymienia się przede wszystkim:

- 1) zgodną wolę stron⁷³;

⁷¹ Artykuł 44 ustawy z 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 160).

⁷² Ponieważ ustawą zmieniającą z 14.12.2018 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 87) art. 79 pkt 3 pr. not. został uchylony.

⁷³ Por. postanowienie SN z 11.12.2002 r., III DS 18/02, OSNP 2004/6, poz. 108.

- 2) obawy w zakresie utraty klientów⁷⁴;
- 3) wygodę stron czynności notarialnej;
- 4) urzędowy charakter, w jakim występuje strona czynności notarialnej (np. wójt, burmistrz lub prezydent miasta);
- 5) wysoką wartość przedmiotu czynności notarialnej.

Do pozytywnych przesłanek uzasadniających dokonanie czynności notarialnej zamiejscowej ze względu na szczególne okoliczności można zaliczyć za to z pewnością:

- 1) zły stan zdrowia uniemożliwiający dotarcie stronie czynności notarialnej do kancelarii;
- 2) szczególną sytuację życiową uniemożliwiającą opuszczanie określonego miejsca, np. pobyt w areszcie lub zakładzie karnym;
- 3) podeszły wiek;
- 4) obawa rychłej śmierci.

6. Miejsce dokonywania czynności notarialnych – rys historyczny

Warto zauważyć, że obowiązujące unormowania dotyczące miejsca dokonywania czynności notarialnych zawarte w art. 3 pr. not. są oparte na zupełnie odmiennych założeniach, niż to było w międzywojennym Prawie o notariacie, tj. rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Prawo o notariacie⁷⁵, zgodnie z którym siedziba kancelarii (ówcześnie) notariusza miała zupełnie inne znaczenie niż obecnie. Rozróżniano bowiem:

- 1) okręg, w jakim notariusz był uprawniony do działania (rejonizacja);
- 2) siedzibę kancelarii notariusza (miejscowość);
- 3) lokal kancelarii.

W przeciwieństwie jednak do obecnych przepisów, czynności notarialne dokonane poza okręgiem sądu okręgowego, w którym notariusz posiadał siedzibę kancelarii, były z mocy prawa nieważne (art. 3 Prawa o notariacie z 1933 r.). Tym samym w świetle przepisów międzywojennego Prawa o notariacie nie ulegało wątpliwości, że polski notariusz nie mógł dokonywać czynności notarialnych poza obszarem właściwości własnego sądu okręgowego, a tym samym (*a minori ad maius*) – poza granicami kraju, ponieważ wyraźny przepis określał konsekwencje takich czynności. Czynności mogły być natomiast dokonywane w miarę swobodnie w ramach miejscowości, w jakiej kancelaria notariusza posiadała siedzibę, przy czym poza lokalem kancelarii notariusz mógł dokonywać czynności w miarę potrzeby (była to jedyna przesłanka ustawowa).

⁷⁴ Postanowienie SN z 9.05.2019 r., II DSI 51/18, LEX nr 2695624.

⁷⁵ Dz.U. Nr 84, poz. 609 ze zm.

7. Konsekwencje dokonywania czynności notarialnych poza lokalem kancelarii

Należy zauważyć, że w przeciwieństwie do Prawa o notariacie z 1933 r., obecnie obowiązujące Prawo o notariacie z 1991 r. nie określa konsekwencji dokonywania czynności notarialnych w zależności od miejsca ich dokonywania. W szczególności ustawodawca nie dokonuje rozróżnienia czynności poza lokalem kancelarii na dokonywane: w miejscowości będącej siedzibą kancelarii, poza tą miejscowością, lecz w okręgu izby notarialnej, w jakiej działa notariusz, oraz poza okręgiem izby notarialnej. Międzywojenny prawodawca, wprowadzał tutaj daleko idące konsekwencje, dotyczące jednakże jedynie dokonywania czynności notarialnych poza terenem macierzystej izby notarialnej („okręgiem sądu okręgowego, w którym kancelaria notariusza ma siedzibę”), ponieważ czynności dokonane poza powyższym terenem „nie miały mocy czynności notarialnej” (art. 3 § 2 Prawa o notariacie z 1933 r.). Na zasadzie *a minori ad maius* należałoby przyjąć, że czynności dokonywane poza okręgiem jakiegokolwiek sądu okręgowego, a więc poza granicami Rzeczypospolitej, dotknięte byłyby tą samą wadą w postaci nieważności. W aktualnym stanie prawnym, niezmiennie od początku obowiązywania obecnego Prawa o notariacie, ustawodawca nie przewiduje jednak jakichkolwiek negatywnych konsekwencji w odniesieniu do czynności notarialnych dokonywanych poza siedzibą kancelarii notarialnej co do skuteczności dokonywanych w ten sposób czynności notarialnych. Oczywiście nie wyklucza to odpowiedzialności dyscyplinarnej notariusza za dokonywanie takich czynności w nieuzasadnionych przypadkach, stało się to również podstawą znacznej liczby orzeczeń sądów dyscyplinarnych, a w konsekwencji również Sądu Najwyższego, rozpatrującego stosowne kasacje⁷⁶. Warto jednak zwrócić uwagę, że miejsce dokonywania czynności notarialnych, odgrywając istotną rolę wśród obowiązków notariusza, nie może przesłonić tego, że kluczowa jest merytoryczna jakość sporządzanych czynności, która powinna stać w centrum zainteresowania podmiotów uprawnionych do nadzoru nad czynnościami notarialnymi.

8. Dokonywanie czynności notarialnych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej

Mimo pozornie czysto akademickiego charakteru zagadnienia możliwości dokonywania czynności notarialnych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej przez polskich notariuszy, problematyka ta doczekała się bogatej literatury. Głosy przedstawi-

⁷⁶ Zob. postanowienie SN z 9.05.2019 r., II DSI 51/18, LEX nr 2695624; wyrok SN z 19.06.2015 r., SDI 17/15, LEX nr 1745841; postanowienie SN z 29.10.2014 r., SDI 33/14, LEX nr 1541266; wyrok SN z 29.05.2013 r., SDI 4/13, LEX nr 1335647; postanowienie SN z 8.10.2010 r., SDI 14/10, LEX nr 1615612; postanowienie SN z 30.03.2009 r., SDI 2/09, LEX nr 1615485; postanowienie SN z 21.12.2006 r., SDI 29/06, LEX nr 568837; wyrok SN z 26.02.2004 r., III SZ 2/03, OSNP 2004/22, poz. 395; postanowienie SN z 11.12.2002 r., III DS 18/02, OSNP 2004/6, poz. 108.

cieli doktryny w tym zakresie w sposób jednoznaczny wypowiadały się przeciw takiej możliwości, bez odwoływania się jednakże do konkretnych argumentów o charakterze jurydycznym⁷⁷. Powszechnie powtarzana teza sprowadzała się do stwierdzenia, że przewidziane w art. 3 § 2 pr. not. zezwolenie na dokonanie czynności notarialnej w innym miejscu niż kancelaria notarialna nie oznacza upoważnienia polskich notariuszy do dokonywania czynności notarialnych poza granicami naszego kraju, ponieważ „inne miejsce”, o którym wspomina powyższy przepis, musi się znajdować na terytorium Polski. Poza kategorycznym stwierdzeniem o niedopuszczalności dokonywania czynności poza terytorium RP przez notariusza, jedynym argumentem powoływanym w literaturze przedmiotu przemawiającym za powyższą tezę jest możliwość dokonywania niektórych czynności notarialnych przez konsulów na podstawie art. 28 ustawy z 25.06.2015 r. – Prawo konsularne⁷⁸.

Nie wchodząc w szczegółowe rozważania dotyczące wzajemnych relacji „funkcji konsularnych” oraz „czynności/funkcji notarialnych konsulów”, należy skonstatować, że w ramach swoich funkcji konsularnych konsulowie mogą dokonywać części czynności notarialnych w rozumieniu Prawa o notariacie⁷⁹. Warto jednak zwrócić uwagę, że poza granicami Polski konsulowie nie mają kompetencji równoważnych notariuszom, ponieważ z mocy prawa upoważnieni są jedynie do dokonywania czynności o charakterze poświadczeniowym⁸⁰, a akty notarialne mogą sporządzać jedynie po uzyskaniu od Ministra Sprawiedliwości pisemnego upoważnienia, udzielonego mu na wniosek ministra właściwego do spraw zagranicznych (art. 28 ust. 3 Prawa konsularnego)⁸¹. Upoważnienie takie zaś wydawane jest do każdej czynności notarialnej odrębnie, co powoduje, że w praktyce konsulowie nie sporządzają aktów notarialnych. W efekcie obywatel polski, chcąc dokonać czynności w formie aktu notarialnego za granicą nie ma w praktyce możliwości dokonania jej w polskim konsulacie i jest

⁷⁷ B. Swaczyna, *Czynności notarialne z zakresu obrotu nieruchomościami położonymi w państwach członkowskich Unii Europejskiej*, Rej. 2004/12, s. 187; M. Kolasiński, *Status prawny notariusza a odpowiedzialność państwa za wyrządzone przez niego szkody w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, NPN 2005/3, s. 15; P. Czubik, *Regulacje uniemożliwiające dokonywanie czynności notarialnych przez notariuszy RP za granicą*, Rej. 2004/8, s. 194; M. Pazdan, *Cudzoziemiec klientem polskiego notariusza*, Rej. 2001/7–8, s. 172; M. Pazdan, *Notariat a prawo prywatne międzynarodowe (uwagi ogólne)*, Rej. 1995/9, s. 197 i n.; E. Drozd, *Czynności notarialne z elementem zagranicznym w obrocie nieruchomościami (zagadnienia wybrane)* [w:] *II Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i opracowania*, red. R. Szytk, Poznań–Kluczbork 1999, s. 11 i n.; A. Oleszko, *Stosowanie prawa obcego przez polskiego notariusza* [w:] *II Kongres...*, red. R. Szytk, s. 208 i n.

⁷⁸ Dz.U. z 2020 r. poz. 195 ze zm.

⁷⁹ Zob. szerzej P. Czubik, *Ograniczenia funkcji i czynności notarialnych konsula RP w świetle polskiego prawa konsularnego na tle uregulowań prawa międzynarodowego publicznego*, Rej. 1997/10.

⁸⁰ Artykuł 28 ust. 1 Prawa konsularnego, zgodnie z którym konsul: 1) sporządza i poświadcza wypisy, odpisy, wyciągi i kopie dokumentów; 2) poświadcza własnoręczność podpisu i znaku ręcznego; 3) poświadcza datę okazania dokumentu, pozostawiania osoby przy życiu lub w określonym miejscu.

⁸¹ Zob. szerzej R. Wrzecionek, *Charakter czynności dokonywanych przez konsula RP przy zastosowaniu przepisów prawa notarialnego*, LEX 2013.

zmuszony korzystać bądź to z notariuszy państw obcych, bądź też nawet konsulatów państw obcych w tym zakresie. Podnoszone przez przedstawicieli nauki postulaty zmian dotyczących dokonywania czynności notarialnych przez konsulów – mające na celu aktywizację ich działalności w zakresie dokonywania czynności notarialnych, prawa, polegające m.in. na wskazaniu wybranych kategorii aktów notarialnych, takich jak pełnomocnictwa czy testamenty, które mógłby sporządzać konsul na podstawie upoważnienia ustawowego – nie zostały przez ustawodawcę uwzględnione na gruncie uchwalonego w 2015 r. nowego Prawa konsularnego, w związku z czym możliwości dokonywania czynności notarialnych przez konsulów nie uległy istotnej zmianie⁸².

Biorąc pod uwagę jedynie treść norm prawa krajowego (polskiego), można by więc dojść do wniosku, że dokonywanie czynności za granicą przez polskiego notariusza ze względu na brak wyraźnego zakazu wynikającego z prawa krajowego można by uznać za dopuszczalne. Nie znaczy to oczywiście, by notariusz mógł dokonywać czynności poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej bez jakichkolwiek ograniczeń, ponieważ podstawowym miejscem dokonywania czynności notarialnych powinna być kancelaria notarialna, która może funkcjonować jedynie na terytorium RP. Dopuszczalność czynności zagranicznych należałoby postrzegać w granicach zakreślonych przez normy art. 3 § 2 pr. not. Dla przykładu można sobie wyobrazić sytuację polegającą na spisaniu testamentu obywatela polskiego, który znalazł się w szpitalu w czeskim Cieszynie, a na stałe zamieszkuje w polskim Cieszynie. Notariusz po sporządzeniu takiego testamentu niezwłocznie udawałby się do swojej kancelarii, gdzie następowałoby zarejestrowanie jej w repertorium A.

Jest to pogląd odosobniony w doktrynie i może zostać uznany za kontrowersyjny, warto zatem poniżej przedstawić argumenty przemawiające za jego przyjęciem.

Po pierwsze, należy zauważyć, że na gruncie Prawa o notariacie brak jest normy określającej skutki dokonywania czynności poza lokalem kancelarii. Oznacza to, że skutki naruszenia art. 3 pr. not. obciążają jedynie samego notariusza, natomiast nie rzutują na skuteczność dokonanych czynności notarialnych, niezależnie od miejsca ich dokonania. W przeciwieństwie do Prawa o notariacie z 1933 r., gdzie przewidziano sankcję nieważności w przypadku dokonania czynności notarialnej poza okręgiem sądu apelacyjnego w ramach którego miał siedzibę notariusz. Wyrażane w literaturze przedmiotu poglądy o „nieistnieniu” takiego aktu notarialnego nie znajdują *de lege lata* uzasadnienia normatywnego.

⁸² Zob. P. Czubik, *Wykonywanie czynności notarialnych przez konsula RP. Reminiscencja historyczna i propozycje de lege ferenda w przeddzień reformy polskiego prawa konsularnego – zagadnienia wybrane* [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, red. A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek, Warszawa 2012, s. 62 i n.

Po drugie, o ile oczywiste jest, że notariusz polski działa w na podstawie przepisów prawa polskiego, o tyle żaden przepis prawa pozytywnego nie ogranicza jego kompetencji terytorialnych. Tym samym brak jest *de lege lata* podstaw do twierdzenia, by na gruncie prawa polskiego (nie przesądzając tego, jak może być to uregulowane w prawie obcym) istniały negatywne konsekwencje prawne dotyczące skuteczności czynności notarialnych dokonanych poza granicami RP, ponieważ żadna norma prawna ich nie określa.

Po trzecie, przyznanie konsulom uprawnienia do dokonywania niektórych czynności notarialnych poza granicami RP nie oznacza automatycznie, że konsulowie są jedy-ny-mi podmiotami uprawnionymi do dokonywania takich czynności. Tym samym nie zachodzi tutaj zasada wyłączności kompetencji do dokonywania czynności notarial-nych za granicą. W szczególności zasada taka nie została sformułowana ani na grun-cie Prawa o notariacie, ani też Prawa konsularnego. W konsekwencji zakres kompe-tencji konsułów do dokonywania czynności notarialnych nie wyklucza dokonywania takich czynności również przez notariuszy. Poza powyższym argumentem natury prawnej warto również zauważyć, że kompetencja konsułów do sporządzania aktów notarialnych za granicą *de facto* nie jest realizowana, co oznacza, że obywatele polscy są w praktyce pozbawieni możliwości ich dokonywania na podstawie prawa polskie-go, a będąc zmuszeni do korzystania z usług notariuszy obcych, dokonują czynności, których skuteczność materialnoprawna na terytorium RP może być problematyczna.

Po czwarte, jeśli uznawana jest obecnie skuteczność czynności notarialnych dokona-nych przez notariuszy innych niż polscy poza granicami RP, w tym także dotyczących przeniesienia własności nieruchomości położonych w Polsce⁸³, niezrozumiałe byłoby odmawianie takiej skuteczności czynnościom notarialnym sporządzonym przez pol-skiego notariusza, na podstawie prawa polskiego, jedynie dlatego, że zostały dokona-ne za granicą.

9. Zakres terytorialny dokonywania czynności notarialnych

Mając na uwadze tylko krajowe regulacje prawne, można dojść do niewłaściwego wniosku, że polski notariusz może dokonywać czynności notarialnych poza granicami Polski. Od 1.05.2004 r. Rzeczpospolita Polska jest członkiem UE i stosuje się w kraju regulacje prawa wspólnotowego. Przepis art. 49 TFUE w rozdziale 2 tytułu IV stanowi, że ograniczenia swobody przedsiębiorczości obywateli jednego państwa członkowskie-go na terytorium innego państwa członkowskiego są zakazane, a art. 51 TFUE wska-

⁸³ Zgodnie z tezą postanowienia SN z 8.01.2004 r., I CK 39/03, OSNC 2005/2, poz. 33, z glosą J. Góreckiego: „Sporządzona za granicą w formie przewidzianej przez prawo miejscowe umowa sprzedaży nieruchomości położonej w Polsce stanowi podstawę wpisu prawa własności w księdze wieczystej”, z glosą J. Góreckiego, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2007/2, s. 177–188.

zuje, że postanowienia niniejszego rozdziału nie mają zastosowania do działalności, która w jednym z państw członkowskich jest związana, choćby przejściowo, z wykonywaniem władzy publicznej. Notariusz jest przedsiębiorcą⁸⁴, który działa jako osoba zaufania publicznego, korzystając z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym (art. 2 § 1 pr. not.), a ponadto notariusz, wykonując władzę publiczną w państwie członkowskim UE w znaczeniu art. 51 TFUE, został uznany za najbardziej jednolity zawód prawniczy⁸⁵. Przeciw możliwości wykonywania przez notariuszy z UE czynności w innych krajach, niż mają siedzibę ich kancelarie, wskazują art. 1 ust. 2 i n. dyrektywy 98/5/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 16.02.1998 r. mającej na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w Państwie Członkowskim innym niż państwo uzyskania kwalifikacji zawodowych⁸⁶ i art. 1 ust. 2 i n. Dyrektywy Rady z 22.03.1977 r. mającej na celu ułatwienie skutecznego korzystania przez prawników ze swobody świadczenia usług⁸⁷, z których wynika, że jedynie adwokaci i radcy prawni mogą wykonywać swoje zawody w całej UE.

Notariusz pełni swoją funkcję na terytorium RP. Poza granicami RP nie traci swojej funkcji i ma obowiązek zachowywać się gdziekolwiek by był, w sposób w sposób niewłączający powadze i godności zawodu, jaki sprawuje, lecz nie może poza terytorium RP dokonywać czynności notarialnych. Dotyczy to także sytuacji, gdyby notariusz z innego kraju odmawiał dokonania czynności, ze względu na inną formę czynności prawnej wymaganej w Polsce i kraju jej dokonania lub określonej czynności nie dokonywał notariusz w innym kraju, a polskie prawo takie czynności dla notariusza przewidywało.

Obszar dokonywania czynności przez notariusza wyznaczają granice RP. W skład terytorium RP wchodzi morskie wody wewnętrzne i morze terytorialne (art. 2 ust. 2 ustawy z 21.03.1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej⁸⁸). Morskie wody wewnętrzne stanowią (art. 4 tej ustawy):

- 1) część Jeziora Nowowarpieńskiego i część Zalewu Szczecińskiego wraz ze Świną i Dziwną oraz Zalewem Kamieńskim, znajdująca się na wschód od granicy państwowej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec, oraz rzeka Odra pomiędzy Zalewem Szczecińskim a wodami portu Szczecin;
- 2) część Zatoki Gdańskiej zamknięta linią podstawową morza terytorialnego;
- 3) część Zalewu Wiślanego znajdująca się na południowy zachód od granicy państwowej między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską na tym Zalewie;

⁸⁴ Uchwała SN z 23.03.2016 r., III CZP 4/16, LEX nr 2005736, z glosą aprobującą M. Jaś-Nowopolskiej, H. Wolskiej, *Notariusz...*, s. 49–60.

⁸⁵ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, 2011, s. 39.

⁸⁶ Dz.Urz. UE z 1998 r. L 77, s. 36.

⁸⁷ Dz.Urz. UE z 1977 r. L 78, s. 17.

⁸⁸ Dz.U. z 2019 r. poz. 2169.

- 4) wody portów określone od strony morza linią łączącą najdalej wysunięte w morze stałe urządzenia portowe, stanowiące integralną część systemu portowego;
- 5) wody znajdujące się pomiędzy linią brzegu morskiego ustaloną zgodnie z przepisami ustawy z 20.07.2017 r. – Prawo wodne a linią podstawową morza terytorialnego.

Morzem terytorialnym Rzeczypospolitej Polskiej jest obszar wód morskich o szerokości 12 mil morskich (22 224 m), liczonych od linii podstawowej tego morza (art. 5 ust. 1 ustawy z 21.03.1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej), której przebieg określa rozporządzenie⁸⁹. Notariusz może dokonać czynności notarialnych, sporządzić akt notarialny, poświadczyć dokument czy podpis na statku, łodzi znajdującej się na morskich wodach wewnętrznych lub morzu terytorialnym. W przypadku dokonywania czynności notarialnych na statku pływającym, w komparycji aktu notarialnego jako miejsce sporządzenia aktu notarialnego należy podać jego nazwę (jeżeli ją ma) i zaznaczyć, że statek ten znajdował się na terytorium polskich morskich wód wewnętrznych lub morza terytorialnego. Przepis art. 5 k.k. stanowi, że polski Kodeks karny stosuje się do sprawcy, który popełnił czyn zabroniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej. W Prawie o notariacie brak jest odwołania do choćby odpowiedniego stosowania przepisu art. 5 k.k. Notariusz nie może dokonywać czynności prawnych na polskich statkach wodnych i samolotach znajdujących się poza granicami RP.

Reasumując, trzeba stwierdzić, że dokonywanie czynności notarialnych przez polskiego notariusza za granicą *de lege lata* należy uznać za niedopuszczalne ze względu na obowiązujące normy prawa UE.

Art. 4. [Prowadzenie kancelarii]

§ 1. Notariusz może prowadzić tylko jedną kancelarię.

§ 2. Notariusz zatrudnia pracowników kancelarii oraz zapewnia warunki lokalowe i wyposażenie kancelarii, stosowne dla notariatu.

§ 3. Kilku notariuszy może prowadzić jedną kancelarię na zasadach spółki cywilnej lub partnerskiej. W takim jednak wypadku każdy z notariuszy dokonuje czynności notarialnych we własnym imieniu i ponosi odpowiedzialność za czynności przez siebie dokonane.

⁸⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z 13.01.2017 r. w sprawie szczegółowego przebiegu linii podstawowej, zewnętrznej granicy morza terytorialnego oraz zewnętrznej granicy strefy przyległej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2017 r. poz. 183).

Formy organizacyjno-prawne, w jakich notariusz może prowadzić kancelarię notarialną, stanowią katalog zamknięty. Są to: spółka partnerska, spółka cywilna oraz indywidualnie prowadzona kancelaria notarialna. Notariusz nie może być jednocześnie współnikiem spółki cywilnej prowadzącej kancelarię notarialną i partnerem w spółce partnerskiej prowadzącej inną kancelarię notarialną oraz nie jest dopuszczalne, aby notariusz prowadził indywidualną kancelarię notarialną i był jednocześnie współnikiem spółki cywilnej lub partnerem w spółce partnerskiej prowadzącej kancelarię notarialną. Wspólnikami w spółce cywilnej i partnerami w spółce partnerskiej prowadzącej kancelarię notarialną mogą być wyłącznie notariusze. Umowę spółki cywilnej i umowę spółki partnerskiej, sporządzone w formie pisemnej (art. 860 § 2 k.c., art. 92 k.s.h.), wystarczy, że podpisze dwóch notariuszy. Spółka cywilna powstaje w momencie podpisania umowy przez współników, ich wpis jako przedsiębiorców do CEIDG ma charakter deklaratoryjny (art. 4 ust. 2 pr. przeds. w zw. z art. 2 ust. 2 pkt 1 ustawy o CEIDG). Rozpoczęcie działalności kancelarii notarialnej prowadzonej na zasadach spółki cywilnej możliwe jest w dniu złożenia wniosku o wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, a w przypadku prowadzenia kancelarii notarialnej jako spółki partnerskiej – po wpisie do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego (art. 17 ust. 1 pr. przeds.).

Do spółki cywilnej, w ramach której prowadzona jest kancelaria notarialna, mogą wejść spadkobiercy współnika, o ile przewiduje to umowa spółki, spadkobiercy są uprawnieni do wykonywania zawodu notariusza w chwili otwarcia spadku po zmarłym notariuszu i nie odrzucają spadku. Wejście do spółki cywilnej spadkobiercy uprawnionego do wykonywania zawodu notariusza może nastąpić po stwierdzeniu nabycia spadku po zmarłym notariuszu prawomocnym postanowieniem sądu o stwierdzenie nabycia spadku lub zarejestrowanym w rejestrze spadkowym prowadzonym przez KRN aktem poświadczenia dziedziczenia. Nie jest uprawniony do wejścia do spółki cywilnej spadkobierca, który w chwili otwarcia spadku jest zastępcą notarialnym, aplikantem notarialnym, studentem prawa albo osobą, która dopiero zamierza zdać państwowy egzamin notarialny na aplikację notarialną. Osoby te mogą przystąpić do spółki cywilnej po otrzymaniu ostatecznej decyzji o powołaniu na notariusza przez Ministra Sprawiedliwości. Gdy w spółce cywilnej jest dwóch notariuszy, rozwiązanie umowy spółki powodują: śmierć jednego z nich (uznanie za zmarłego), brak jego spadkobierców wykonujących zawód notariusza mogących wejść w jego miejsce (o ile przewiduje to umowa spółki), wypowiedzenie umowy spółki przez jednego ze współników, wypowiedzenie udziałów przez wierzyciela osobistego notariusza. Pozostały współnik, może prowadzić indywidualną kancelarię notarialną w tym samym lokalu, po aktualizacji wpisów do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, jako przedsiębiorca indywidualny. Ogłoszenie upadłości jednego ze współników, niezależnie od tego, ilu notariuszy jest w spółce, powoduje rozwiązanie spółki cywilnej (art. 874 § 2 k.c.), gdyż przepis ten jest bezwzględnie

obowiązujący⁹⁰. Pozostali notariusze nie mogą kontynuować działalności spółki po ogłoszeniu upadłości jednego ze współników⁹¹.

Umowa spółki partnerskiej może stanowić, że w miejsce zmarłego notariusza do spółki wstępuje jego spadkobierca uprawniony do wykonywania zawodu notariusza w dniu otwarcia spadku (*a contrario* z art. 101 w zw. z art. 87 k.s.h.). Umowa spółki partnerskiej może wskazywać, że spadkobiercami uprawnionymi do wstąpienia do spółki są tylko spadkobiercy powołani z ustawy, z testamentu⁹² lub nie zawierać rozróżnienia w tym zakresie. Do spółki partnerskiej może przystąpić nowy partner, gdy jest uprawniony do wykonywania zawodu notariusza. Rozwiązanie spółki partnerskiej, w której jest dwóch notariuszy, powoduje m.in. wypowiedzenie umowy spółki przez jednego z notariuszy lub wierzyciela partnera (art. 99 pkt 3 k.s.h.), śmierć jednego z partnerów, gdy jego spadkobiercy nie są uprawnieni do wykonywania zawodu notariusza lub umowa spółki nie przewiduje możliwości wstąpienia do niej spadkobierców zmarłego notariusza, utrata przez obydwu partnerów prawa do wykonywania zawodu notariusza (art. 98 § 1 pkt 4 k.s.h.), ogłoszenie upadłości partnera. Gdy w spółce pozostaje jeden notariusz (drugi zmarł lub ogłoszono jego upadłość) lub gdy tylko jeden partner ma uprawnienia do wykonywania zawodu notariusza, spółka ulega rozwiązaniu najpóźniej z upływem roku od dnia zaistnienia któregośkolwiek z tych zdarzeń (art. 98 § 2 k.s.h.). Gdy w spółce partnerskiej jest kilku notariuszy, ogłoszenie upadłości jednego z nich nie powoduje rozwiązania umowy spółki partnerskiej⁹³. Partner, który utracił prawo do wykonywania zawodu notariusza, ma obowiązek wystąpić ze spółki partnerskiej najpóźniej z końcem roku obrotowego, w którym utracił prawo do wykonywania zawodu (art. 100 § 1 k.s.h.).

Notariusze prowadzący kancelarię na zasadach spółki cywilnej lub partnerskiej nie odpowiadają za błędy przy czynnościach notarialnych popełnionych przez każdego z notariuszy indywidualnie. Notariusze nie ponoszą wzajemnej odpowiedzialności za dokonanie przez jednego z nich czynności notarialnej niezgodnie z jej konstytutywnymi wymogami formalnymi określonymi w Prawie o notariacie, co skutkuje niezachowaniem formy notarialnej, którą strony są obowiązane lub pragną nadać. Jeśli czynność notarialna w wyniku błędu nie przybrała formy notarialnej, a dotyczy czynności prawnej, oznacza to nieważność czynności prawnej, gdy strony były zobowiązane do nadania jej formy notarialnej⁹⁴. Jeżeli nadanie czynności prawnej formy notarialnej

⁹⁰ J. Jezioro [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz do artykułów 535–1088*, red. E. Gniewek, Warszawa 2004, s. 619; P. Pinor [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom V. Zobowiązania. Część szczegółowa (art. 765–921)*, red. M. Fras, M. Habdas, LEX 2018.

⁹¹ P. Pinor [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom V. Zobowiązania...*, red. M. Fras, M. Habdas.

⁹² J. Szwaja [w:] S. Sołtysiński, A. Szwaja, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–150*, Warszawa 2006, s. 658.

⁹³ J. Szwaja [w:] S. Sołtysiński, A. Szwaja, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, s. 659.

⁹⁴ P. Blajer [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 76.

nastąpiło na skutek woli stron, a notariusz popełnił błąd skutkujący niezachowaniem formy aktu notarialnego, czynność prawną należy traktować jako niezawartą. Negatywne konsekwencje sporządzenia przez notariusza nieważnej np. umowy sprzedaży nieruchomości objętej prawem pierwokupu bez zawarcia zobowiązującej umowy sprzedaży, umowy przeniesienia własności nie obciążają pozostałych notariuszy w spółce cywilnej lub partnerskiej ani majątku tych spółek. Przepis art. 4 § 3 zdanie drugie pr. not. wskazuje na odstępstwa od ogólnych reguł odpowiedzialności wspólników spółek cywilnych i partnerskich⁹⁵. Gdy wierzytelność powstała w związku z dokonaniem czynności notarialnej przez notariusza będącego wspólnikiem spółki cywilnej, jedynie ten notariusz ponosi odpowiedzialność wyłącznie swoim majątkiem (art. 4 § 3 zdanie drugie pr. not.). Wierzyciel może dochodzić zaspokojenia wierzytelności jedynie z majątku notariusza, który popełnił błąd, dokonując czynności notarialnej, z wyłączeniem możliwości dochodzenia zaspokojenia z majątku objętego wspólnością łączną wspólników spółki i z majątków innych wspólników spółki cywilnej⁹⁶. W umowie spółki partnerskiej notariuszy nie można wprowadzić postanowień, że jeden albo większa liczba notariuszy godzi się na ponoszenie odpowiedzialności tak jak wspólnik spółki jawnej, ze względu na treść art. 4 § 3 zdanie drugie pr. not.⁹⁷ Wierzyciel może dochodzić zaspokojenia wierzytelności jedynie z majątku tego notariusza, który dokonał czynności notarialnej, a nie może dochodzić zaspokojenia z majątku spółki partnerskiej ani z majątków pozostałych notariuszy⁹⁸. Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie, samodzielnej odpowiedzialności notariusza będącego wspólnikiem w spółce cywilnej lub partnerskiej za popełnione przez niego błędy przy dokonywaniu czynności notarialnych, wyłączającej solidarną odpowiedzialność notariuszy w spółce cywilnej oraz wyłączającej odpowiedzialność majątkiem spółki partnerskiej i subsydiarną odpowiedzialność partnerów, jest słuszne. W zakresie spółki partnerskiej przepis art. 4 § 3 zdanie drugie pr. not. nawiązuje do rozwiązania z art. 95 § 1 k.s.h., stanowiącego, że partner nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania spółki powstałe w związku z wykonywaniem przez pozostałych partnerów wolnego zawodu w spółce, jak również za zobowiązania spółki będące następstwem działań lub zaniechań osób zatrudnionych przez spółkę na podstawie umowy o pracę lub innego stosunku prawnego, które podlegały kierownictwu innego partnera przy świadczeniu usług związanych z przedmiotem działalności spółki. Przepis art. 4 § 3 zdanie drugie pr. not. nie wyłącza w pełnym zakresie solidarnej odpowiedzialności notariuszy w spółce cywilnej oraz odpowiedzialności na zasadach ogólnych partnerów-notariuszy w spółce partnerskiej. Notariusze w spółce partnerskiej ponoszą odpowiedzialność subsydiarną (gdy egzekucja z majątku spółki partnerskiej okaże się bezskuteczna, przy czym nie stanowi przeszkody do wniesienia powództwa przeciwko notariuszowi, zanim egzekucja z ma-

⁹⁵ J. Biernat [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 113.

⁹⁶ J. Biernat [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 114.

⁹⁷ J. Biernat [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda.

⁹⁸ J. Biernat [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda.

jątku spółki okaże się bezskuteczna – art. 22 § 2 w zw. z art. 31 k.s.h.) za zobowiązania niezwiązane z wykonywaniem przez nich czynności notarialnych, np. za zapłatę czynszu najemnego za lokal, w którym mieści się kancelaria, zapłatę rat z umowy leasingu urządzeń wykorzystywanych w kancelarii, samochodów wykorzystywanych w kancelarii notarialnej⁹⁹. Gdy notariusze w spółce cywilnej zawrą umowę kredytu, za spłatę zobowiązań z tej umowy odpowiadają wszyscy oni solidarnie, tak samo jak za zapłatę wynagrodzenia pracownikom.

Przepis art. 4 § 2 pr. not. nie nakłada na notariusza, wspólników spółki cywilnej notariuszy, spółkę partnerską notariuszy obowiązku zatrudnienia pracowników. Racjonalny przedsiębiorca zatrudnia pracowników w zależności od potrzeb i ilości obowiązków, jakie ma wykonać w określonym terminie. Zatrudniając pracownika, przedsiębiorca musi mieć świadomość zapewnienia środków finansowych na jego wynagrodzenie. Nieprawidłowa byłaby sytuacja, gdy notariusz zatrudniłby pracownika, a nie wypłacałby mu wynagrodzenia regularnie lub następowałoby to z opóźnieniem, gdyż wysokość przychodów kancelarii byłaby niewystarczająca do zapłaty wynagrodzenia wraz ze świadczeniem do ZUS i podatkiem od osób fizycznych. Notariusz, jak każdy racjonalny przedsiębiorca, decyduje, czy zatrudnić pracownika, na jaką część etatu oraz na podstawie jakiej umowy: o pracę, zlecenia czy o dzieło. Dotyczy to również notariuszy prowadzących kancelarię notarialną na zasadach spółki cywilnej lub partnerskiej.

Ze względu na obowiązek składania w postaci elektronicznej: wniosków wieczysto-księgowych za pomocą systemu teleinformatycznego, wysyłania do centralnego repozytorium wypisów/odpisów aktów notarialnych powodujących zmiany w Krajowym Rejestrze Sądowym, wysyłania deklaracji podatkowych dotyczących podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od spadków i darowizn do właściwego ze względu na siedzibę kancelarii urzędu skarbowego, wysyłanie informacji do Głównego Inspektora Informacji Finansowej – kancelaria notarialna powinna mieć dostęp do Internetu oraz komputer wraz z drukarką. Jako inne wyposażenie niezbędne w kancelarii notarialnej można wskazać krzesła i stół, przy którym notariusz odczytuje akty notarialne, godło Rzeczypospolitej Polskiej, szafę metalową (pancerną) do przechowywania aktów notarialnych lub osobne pomieszczenie na akty notarialne i inne dokumenty (repertorium, dokumenty przyjęte na przechowanie itd.). Lokalizacja kancelarii notarialnej może być dowolna, np. 17 piętro w wieżowcu, piwnica w budynku bez windy, samodzielny budynek. Liczba pomieszczeń w kancelarii jest też dowolna i zależy od potrzeb notariusza.

⁹⁹ Tak również S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szwaja, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, s. 626.

Art. 5. [Wynagrodzenie notariusza]

§ 1. Notariuszowi za dokonanie czynności notarialnych przysługuje wynagrodzenie określone na podstawie umowy ze stronami czynności, nie wyższe niż maksymalne stawki taksy notarialnej właściwe dla danej czynności.

§ 2. Wynagrodzenie, o którym mowa w § 1, nie obejmuje kosztów przejazdu i innych niezbędnych wydatków, poniesionych przez notariusza w związku z dokonaniem czynności.

§ 3. Minister Sprawiedliwości, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw instytucji finansowych, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Notarialnej, określi, w drodze rozporządzenia, maksymalne stawki taksy notarialnej za czynności notarialne, o których mowa w § 1, oraz maksymalne kwoty, o które może być zwiększone wynagrodzenie za dokonanie czynności notarialnych poza kancelarią notarialną, mając na względzie wartość przedmiotu i rodzaj czynności notarialnej, stopień jej złożoności, nakład pracy notariusza, czas przeznaczony na dokonanie czynności oraz interes społeczny gwarantujący należyty dostęp do czynności notarialnych w obrocie cywilnoprawnym, a także uwzględniając, że maksymalna stawka za czynność notarialną nie może przekroczyć sześciokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w poprzednim roku, ogłaszanego do celów emerytalnych w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, stosowanego poczynając od drugiego kwartału każdego roku przez okres jednego roku.

Wysokość wynagrodzenia notariusza określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28.06.2004 r. w sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej. Inne akty prawne określają wynagrodzenie notariusza za dokonanie określonych czynności, np.:

- za sporządzenie aktu notarialnego oświadczenia o poddaniu się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. w zakresie wydania lokalu mieszkalnego, będącego przedmiotem umowy najmu okazjonalnego wynagrodzenie wynosi nie więcej niż 1/10 minimalnego wynagrodzenia za pracę, o którym mowa w ustawie z 10.10.2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę¹⁰⁰;
- za sporządzenie aktu notarialnego umowy przeniesienia własności lokalu na żądanie członka spółdzielni, któremu przysługuje spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego, wynagrodzenie notariusza za ogół czynności notarialnych dokonanych przy zawieraniu tej umowy wynosi 1/4 minimalnego wynagrodzenia za pracę, o którym mowa w ustawie z 10.10.2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę;

¹⁰⁰ Dz.U. z 2020 r. poz. 2207. Zob. art. 19a ust. 2 pkt 1, ust. 7 ustawy z 21.06.2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 611).

- maksymalne wynagrodzenia notariusza za czynności notarialne związane z podwyższeniem kapitału lub połączeniem banków, o których mowa w art. 1 ust. 2 lub 3 ustawy z 14.06.1996 r. o łączeniu i grupowaniu niektórych banków w formie spółki akcyjnej¹⁰¹, wynoszą: 5000 zł – za sporządzenie aktu notarialnego związanego z podwyższeniem kapitału akcyjnego banku, 7500 zł – za sporządzenie aktu notarialnego połączenia banków.

Z przepisu art. 5 § 3 pr. not. wynika, że maksymalna stawka za czynność notarialną nie może przekroczyć sześciokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w poprzednim roku, ogłaszanego do celów emerytalnych w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, stosowanego, poczynając od drugiego kwartału każdego roku, przez okres jednego roku. W 2020 r. kwota ta wynosiła $6 \times 4944,79 \text{ zł}^{102} = 29\,668,74 \text{ zł}$. Maksymalne wynagrodzenie notariusza, obliczone na podstawie § 3 pkt 7 r.m.t.n., wynosi 16 770,00 zł netto.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28.06.2004 r. w sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej obowiązuje 18 lat. W okresie od lipca 2004 r. (pierwszy pełny miesiąc obowiązywania rozporządzenia – § 18 r.m.t.n.) do grudnia 2021 r. wysokość inflacji wyniosła 49,93%, a wartość dóbr, jakie można było nabyć na początku obowiązywania tego rozporządzenia, zmniejszyła się w ten sposób, że 100 zł w lipcu 2004 r. ma wartość 66,70 zł w grudniu 2021 r.¹⁰³ Minister Sprawiedliwości jest upoważniony, na podstawie art. 5 § 3 pr. not., do zwiększenia wysokości pojedynczego wynagrodzenia notariusza za dokonywane czynności notarialne do kwoty 29 668,74 zł netto, podczas gdy kwota ta obecnie wynosi 16 770,00 zł. Wynagrodzenie notariusza za sporządzenie testamentu od 18 lat wynosi 50 zł, lecz wartość dóbr, jakie można było nabyć za 50 zł z lipca 2004 r. w grudniu 2021 r. wynosi 33,35 zł¹⁰⁴. Koszty niektórych czynności notarialnych są tańsze niż te same czynności przeprowadzone w sądzie, po podwyższeniu opłat sądowych w wyniku wprowadzenia zmiany ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przez art. 4 pkt 25 ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹⁰⁵ z dniem 21.08.2019 r., np.:

¹⁰¹ Dz.U. Nr 90, poz. 406 ze zm.

¹⁰² Obwieszczenie Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z 18.02.2022 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2021 r. i w drugim półroczu 2021 r. (M.P. poz. 266).

¹⁰³ Obliczenia wykonane przy pomocy kalkulatora inflacji zamieszczonego na stronie internetowej <https://www.finance.mf.gov.pl/web/wp/pp/kalkulatory/kalkulator-inflacji> (dostęp: 2.05.2022 r.).

¹⁰⁴ Obliczenia wykonane przy pomocy kalkulatora inflacji zamieszczonego na stronie internetowej <https://www.finance.mf.gov.pl/web/wp/pp/kalkulatory/kalkulator-inflacji> (dostęp: 2.05.2022 r.).

¹⁰⁵ Dz.U. poz. 1469.

- opłata za odebranie przez sąd oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku wynosi 100 zł (art. 49 ust. 1 pkt 4 u.k.s.c.), a taksa notarialna wynosi 50 zł netto (§ 8 pkt 9 r.m.t.n.) + podatek od towarów i usług w stawce 23%, tj. razem 61,5 zł;
- stwierdzenie nabycia spadku w sądzie kosztuje 100 zł (art. 49 ust. 1 pkt 1 u.k.s.c.), akt poświadczenia dziedziczenia sporządzony przez notariusza kosztuje 50 zł netto + podatek od towarów i usług w stawce 23%, tj. razem 61,50 zł (§ 10a ust. 1 r.m.t.n.).

Redakcja przepisów określających wysokość wynagrodzenia w ten sposób, że są to kwoty „do”, tzn. petent może negocjować z notariuszem wysokość wynagrodzenia jedynie w dół, prowadzi do niepotrzebnej konkurencji pomiędzy notariuszami, skutkującej zmniejszeniem wpływów do budżetu państwa z tytułu podatku od towarów i usług, którego podatnikami są notariusze. Gdyby wynagrodzenie notariusza było ukształtowane na zasadzie „od” lub nie „mniej niż” wraz ze wskazaniem maksymalnego wynagrodzenia, np. pięciokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w poprzednim roku, ogłaszanego do celów emerytalnych w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, petenci w każdej kancelarii notarialnej płaciliby takie same minimalne wynagrodzenie za dokonywane czynności. Wpływy do budżetu państwa z tytułu wpłacanego podatku od towarów i usług przez notariuszy oraz płacone przez nich podatki dochodowe od osób fizycznych byłyby znacznie wyższe. Na obecnej konstrukcji wynagrodzenia notariusza traci Skarb Państwa oraz jednostki samorządu terytorialnego, które mają udziały we wpływach do budżetu państwa z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych.

Notariusz oprócz wynagrodzenia netto, do którego dolicza podatek od towarów i usług w obowiązującej stawce, przy czynnościach dokonywanych poza kancelarią może pobierać zwrot kosztów przejazdu, np. według stawek używania samochodu do celów służbowych, które wynoszą 0,5214 zł za kilometr dla samochodu osobowego o pojemności silnika do 900 cm³ i 0,8358 zł za kilometr dla samochodu osobowego o pojemności silnika większej niż 900 cm³. Kosztami przejazdu do miejsca, gdzie ma być dokonana czynność notarialna, mogą być także: bilety PKP, bilety za przelot samolotem, koszty przejazdu taksówką, z przewoźnikiem typu Uber. Koszty te mogą, ale nie muszą być wymienione w akcie notarialnym¹⁰⁶. Od zwrotu kosztów przejazdu notariusz nie pobiera podatku od towarów i usług oraz nie płaci podatku dochodowego¹⁰⁷.

¹⁰⁶ W. Boć-Mazur [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 139.

¹⁰⁷ W. Boć-Mazur [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda.

Art. 6. [Wniosek o zwolnienie od kosztów wynagrodzenia notariusza]

§ 1. Jeżeli strona czynności notarialnej nie jest w stanie bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny ponieść żądanego przez notariusza wynagrodzenia, może wystąpić z wnioskiem do sądu rejonowego właściwego ze względu na jej miejsce zamieszkania o zwolnienie w całości lub w części od ponoszenia tego wynagrodzenia.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do osoby prawnej, która wykaże, że nie ma dostatecznych środków na ponoszenie wynagrodzenia żądanego przez notariusza.

§ 3. Sąd po ustaleniu, że zachodzi potrzeba dokonania czynności notarialnej, uwzględnia wniosek i wyznacza notariusza do dokonania żądanej przez stronę czynności notarialnej.

§ 4. Za stronę zwolnioną od ponoszenia wynagrodzenia za dokonaną czynność notarialną wynagrodzenie ponosi Skarb Państwa. Wynagrodzenie przyznaje notariuszowi, na jego wniosek, sąd, który wyznaczył notariusza, na podstawie taksy, o której mowa w art. 5.

§ 5. Do rozpoznania wniosku, o którym mowa w § 1, oraz przyznania notariuszowi wynagrodzenia stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym, z uwzględnieniem przepisów o zwolnieniu od kosztów sądowych.

O zwolnienie w całości lub części wynagrodzenia notariusza mogą wystąpić osoby prawne, osoby fizyczne, jak wskazują *expressis verbis* § 1–2 komentowanego przepisu, oraz wspólnicy spółki cywilnej, jednostki organizacyjno-prawne nieposiadające osobowości prawnej, np. wspólnoty mieszkaniowe, spółki osobowe prawa handlowego. Podmioty te składają wniosek o zwolnienie z całości lub części opłat do sądu rejonowego właściwego ze względu na ich siedzibę. O zwolnienie z zapłaty wynagrodzenia notariusza w całości lub części może wystąpić obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, a także cudzoziemiec w znaczeniu art. 1 ust. 2 pkt 1–3 u.n.n.c., tj.:

- 1) osoba fizyczna nieposiadająca obywatelstwa polskiego;
- 2) osoba prawna mająca siedzibę za granicą;
- 3) nieposiadająca osobowości prawnej spółka osób wymienionych w pkt 1 lub 2 mająca siedzibę za granicą, utworzona zgodnie z ustawodawstwem państw obcych.

Cudzoziemcy będący osobami fizycznymi składają wniosek do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce ich zamieszkania w Polsce lub miejsce pobytu (art. 6 § 5 pr. not. w zw. z art. 28 k.p.c.). Osoby prawne będące cudzoziemcami mające miejsce siedziby poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej składają wniosek do sądu rejonowego, w którym ma być wytoczona lub już toczy się sprawa (art. 6 § 5 pr. not. w zw. z art. 117 § 4 k.p.c. w zw. z art. 38 § 1 pkt 1 k.p.c.), tj. w przypadku gdy będzie formułowany wniosek wieczystoksięgowy przez notariusza do sądu rejonowego właści-

ciwego ze względu na położenie nieruchomości (spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, prawa użytkowania wieczystego gruntu). Cudzoziemcy mający miejsce zamieszkania lub siedzibę za granicą w sprawach innych niż z zakresu własności i innych praw rzeczowych na nieruchomości (art. 38 § 1 pkt 1 k.p.c.) wnioszek o zwolnienie z zapłaty wynagrodzenia notariusza składają do dowolnego sądu rejonowego, który występuje do SN o oznaczenie sądu, przed który należy wytoczyć powództwo (art. 45 k.p.c.).

Strona będąca osobą fizyczną do wniosku o zwolnienie w całości lub w części od ponoszenia wynagrodzenia notariusza załącza oświadczenie wg wzoru określonego w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 15.04.2010 r. w sprawie określania wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego¹⁰⁸ (art. 6 § 5 pr. not. w zw. z art. 117¹ § 6 k.p.c.). W przedmiotowym wniosku osoby fizyczne udzielają informacji dotyczących: ich stanu rodzinnego, majątku (własności, współwłasności), nieruchomości, oszczędności, papierów wartościowych, wierzytelności (np. kwoty przypadające od innych osób), innych przedmiotów wartościowych o wartości większej niż 5000 zł, źródeł utrzymania wnioskodawcy i osób pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym, zobowiązań i stałych wydatków (np. kredyty, pożyczki, raty leasingowe, alimenty, czynsze, koszty ponoszone na mieszkanie, opłaty za media, koszty leczenia, rehabilitacji, ubezpieczenia majątku). Analogiczne informacje we wniosku do sądu rejonowego o zwolnienie w całości lub w części od ponoszenia wynagrodzenia notariusza wskazują osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, poza informacjami dotyczącymi ich stanu rodzinnego, kosztów leczenia, rehabilitacji itp. Informacje dotyczące stanu rodzinnego mogą podać wspólnicy spółki cywilnej.

Przy wielostronnych czynnościach prawnych, np. umowy o dział spadku, zniesienie współwłasności, umowy sprzedaży, zamiany itd., strony odpowiadają solidarnie za wynagrodzenie należne notariuszowi (art. 89 § 1 pr. not.). W takich przypadkach wniosek o zwolnienie w całości lub w części od ponoszenia wynagrodzenia notariusza powinny złożyć wszystkie strony przyszłej czynności notarialnej. Wniosek może być złożony wspólnie przez wszystkie strony, gdy właściwy jest dla nich ten sam sąd. Przedmiotowy wniosek może być złożony tylko przed dokonaniem czynności notarialnej. Gdy z przepisu ustawy wynika, że zobowiązanie do zapłaty wynagrodzenia notariuszowi jest solidarne, to strony nie mogą się umówić, że poniesie je wyłącznie jedna ze stron, w szczególności ta w gorszej sytuacji ekonomicznej, po to aby koszty te poniósł Skarb Państwa. Wynikające z przepisu ustawy zobowiązanie solidarne do świadczenia, tj. zapłaty wynagrodzenia notariuszowi (art. 89 § 1 pr. not.), nie może być wyłączone przez strony czynności przez zawarcie pomiędzy nimi umowy. Sąd może zwolnić jedną

¹⁰⁸ Dz.U. z 2015 r. poz. 526.

ze stron przyszłej czynności notarialnej od obowiązku zapłaty części wynagrodzenia notariuszowi, a pozostałe strony będą przedmiotowe wynagrodzenie ponosić w części, zgodnie z postanowieniem sądu. Przy aktach notarialnych w których jest jeden stawający, jak np. ustanowienie hipoteki, ustanowienie służebności, oświadczenie o poddaniu się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 4–6 k.p.c., pełnomocnictwie, z wnioskiem do sądu rejonowego o zwolnienie od ponoszenia opłat w całości lub części wynagrodzenia występuje tylko przyszły stawający do aktu notarialnego.

Uwzględniając wniosek o zwolnienie od ponoszenia całości lub części wynagrodzenia, sąd wyznacza notariusza do dokonania czynności notarialnej (art. 6 § 3 pr. not.). Jest to samodzielna kompetencja sądu i w tym zakresie sąd nie ma obowiązku zwracania się do rady izby notarialnej o pomoc w wyznaczeniu notariusza¹⁰⁹. W postanowieniu sąd wskazuje, kogo i w jakim zakresie zwalnia od obowiązku poniesienia kosztów wynagrodzenia notariusza i w jakim zakresie, tj. w całości lub w części. Na postanowienie sądu rejonowego odmawiające zwolnienia od ponoszenia całości lub części wynagrodzenia notariusza stronie przysługuje zażalenie (art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c. w zw.), które wnosi się w terminie tygodnia od dnia doręczenia postanowienia z uzasadnieniem (art. 394 § 2 k.p.c.). Gdy przy wydaniu postanowienia sąd odstąpił od jego uzasadnienia, termin liczy się od dnia ogłoszenia postanowienia, a jeżeli podlegało ono doręczeniu – od dnia jego doręczenia (art. 394 § 2 k.p.c.). Zażalenie powinno czynić zadość wymaganiom przepisany dla pisma procesowego oraz zawierać wskazanie zażalonego postanowienia i wniosek o jego zmianę lub uchylenie, jak również związłe uzasadnienie zażalenia ze wskazaniem, w miarę potrzeby, nowych faktów i dowodów (art. 394 § 3 k.p.c.). Zażalenie rozpatruje właściwy sąd okręgowy, który wydaje postanowienie¹¹⁰. Od postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego zażalenie na postanowienie o przyznaniu notariuszowi na podstawie art. 6 § 4 pr. not. wynagrodzenia za dokonanie czynności notarialnej kasacja nie przysługuje¹¹¹. Wynagrodzenia notariusza wyznaczonego do dokonania czynności notarialnej na podstawie art. 6 § 4 zdanie drugie pr. not. w zw. z art. 6 § 3 pr. not. nie podwyższa się o stawkę podatku od towarów i usług przewidzianą dla tego rodzaju czynności w ustawie z 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług¹¹². Zapłata wynagrodzenia następuje po złożeniu przez notariusza wniosku do sądu, który zwolnił stronę od jego poniesienia w całości lub części, po dokonaniu czynności notarialnej. Koszty te ponosi Skarb Państwa (art. 6 § 4 pr. not.).

Gdy strona, w swojej ocenie, nie jest w stanie zapłacić kosztów wynagrodzenia notariusza, ma on obowiązek poinformować stronę o treści art. 6 i 89 pr. not. Notariusz nie ma obowiązku wyjaśniać przesłanek, jakimi może kierować się sąd rejonowy, wydając

¹⁰⁹ M.A. Nowocien [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 156.

¹¹⁰ Np. postanowienie SO w Elblągu z 5.06.2013 r., I Cz 273/13, LEX nr 1844620.

¹¹¹ Postanowienie SN z 6.02.2003 r., IV CZ 3/03, LEX nr 583895.

¹¹² Dz.U. z 2020 r. poz. 106 ze zm. Uchwała SN z 26.06.2014 r., III CZP 27/14, LEX nr 1475140.

postanowienie uwzględniające wniosek lub oddalające wniosek o zwolnienie z zapłaty przez stronę kosztów wynagrodzenia notariusza w całości lub części. Krótkotrwałe trudności finansowe, brak płynności finansowej osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej nie są wystarczającą podstawą do wydania przez sąd rejonowy postanowienia o zwolnieniu strony od poniesienia całości lub części wynagrodzenia notariusza¹¹³.

Art. 7. [Opłata sądowa]

§ 1. Notariusz jako płatnik na podstawie odrębnych przepisów pobiera podatki.

§ 2. Jeżeli wniosek o wpis w księdze wieczystej, o którym mowa w art. 92 § 4, podlega opłacie sądowej, notariusz pobiera od wnioskodawcy tę opłatę oraz wskazuje we wniosku o wpis w księdze wieczystej wysokość pobranej opłaty sądowej. Notariusz uzależnia sporządzenie aktu notarialnego oraz objęcie wnioskiem o wpis w księdze wieczystej żądania dokonania w księdze wieczystej także innego wpisu związanego z czynnością notarialną, od uprzedniego uiszczenia przez wnioskodawcę należnej opłaty sądowej. Pobraną opłatę sądową notariusz przekazuje właściwemu sądowi rejonowemu.

§ 2¹. Jeżeli wnioskodawca został zwolniony od kosztów sądowych od wniosku o wpis w księdze wieczystej, notariusz wskazuje we wniosku o wpis w księdze wieczystej, że opłata sądowa nie została pobrana i załącza prawomocne postanowienie sądu w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych do dokumentów stanowiących podstawę wpisu w księdze wieczystej, które przesyła do sądu prowadzącego księgę wieczystą.

§ 3. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, sposób pobierania i uiszczania oraz sposób i termin przekazywania sądom należności, o których mowa w § 2, a także ich zwrotu oraz sposób prowadzenia ich ewidencji przez notariusza i czas jej przechowywania, uwzględniając łatwość uiszczania opłat i przekazywania ich sądom, szczegółowość ewidencji oraz konieczność zapewnienia jej trwałości.

1. Pobór i zapłata podatków przez notariuszy

Notariusze są płatnikami podatku od spadków i darowizn (art. 18 u.p.s.d.) i podatku od czynności cywilnoprawnych (art. 10 ust. 2 u.p.c.c.), gdy czynność została objęta aktem notarialnym. W zakresie dotyczącym podatku od spadków i darowizn notariusze są płatnikami tego podatku od dokonanych w formie aktu notarialnego umów: darowizny, nieodpłatnego znieśienia współwłasności lub ugody, nieodpłatnego ustanowienia służebności, nieodpłatnego ustanowienia użytkowania (art. 18

¹¹³ Tak w zakresie kosztów sądowych w postanowieniu SN z 9.02.2006 r., V CZ 150/05, LEX nr 677905.

ust. 1 pkt 1–4 u.p.s.d.). Notariusze nie obliczają i nie pobierają podatku od spadków i darowizn od umów nieodpłatnego ustanowienia służebności, nieodpłatnego ustanowienia użytkowania (art. 18 ust. 3 w zw. z art. 12 u.p.s.d.), gdy przedmiotem nabycia jest prawo majątkowe polegające na obowiązku świadczeń powtarzających się na rzecz nabywcy, a wartość tego prawa nie może być ustalona w chwili powstania obowiązku podatkowego. W takich przypadkach podstawę opodatkowania ustala się w miarę wykonywania tych świadczeń, przy czym naczelnik urzędu skarbowego może za zgodą podatnika przyjąć za podstawę opodatkowania prawdopodobną wartość świadczeń powtarzających się za cały czas trwania obowiązku tych świadczeń (art. 12 u.p.s.d.). Zakres przedmiotowy art. 12 u.p.s.d. obejmuje umowy: użytkowania, służebności osobistych, renty¹¹⁴. Notariusze nie są płatnikami podatku od spadków i darowizn od umowy nieodpłatnej renty zawartej w formie aktu notarialnego (*a contrario* z art. 18 ust. 1 pkt 1–4 u.p.s.d.).

Obowiązkiem notariusza jako płatnika podatku od spadków i darowizn oraz podatku od czynności cywilnoprawnych (art. 18 ust. 2 pkt 1, 3, 4 u.p.s.d., art. 10 ust. 3a u.p.c.c.) jest:

- 1) prowadzić rejestr podatku;
- 2) wpłacić pobrany podatek na rachunek urzędu skarbowego, właściwego ze względu na siedzibę notariusza, w terminie do 7 dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym pobrano podatek, a także przekazać w tym terminie, w formie elektronicznej, deklarację o wysokości pobranego i wpłaconego przez płatnika podatku (SD-2, PCC-3), w tym informację o kwocie podatku należnego poszczególnym gminom;
- 3) przekazywać w terminie, o którym mowa w pkt 2, naczelnikowi urzędu skarbowego właściwemu ze względu na swoją siedzibę sporządzoną w formie papierowej albo w formie elektronicznej informację zawierającą treść aktów notarialnych lub dane z tych aktów dotyczące czynności, tj. odpisy: aktów notarialnych, aktów poświadczenia dziedziczenia, europejskich poświadczeń spadkowych.

Rejestr podatku od spadków i darowizn, podatku od czynności cywilnoprawnych może być zastąpiony przez repertorium A, prowadzone przez notariusza na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12.04.1991 r. w sprawie prowadzenia ksiąg notarialnych oraz przekazywania na przechowanie dokumentów sądom rejonowym¹¹⁵ (§ 5 ust. 3 r.p.s.d., § 5 ust. 3 r.p.c.c.). Notariusz ma obowiązek pouczyć podatników (§ 4 r.p.s.d., § 4 r.p.c.c.) o:

¹¹⁴ K. Stelmaszczyk [w:] P. Borszowski, K.J. Musiał, A. Nita, K. Stelmaszczyk, J. Wantach-Rekowski, *Ustawa o podatku od spadków i darowizn. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 185.

¹¹⁵ Dz.U. z 2018 r. poz. 2039.

- 1) skutkach przewidzianych w ustawie z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy¹¹⁶, tj. o treści art. 56 Kodeksu karnego skarbowego¹¹⁷;
- 2) przysługującym organowi podatkowemu prawie do określenia, podwyższenia lub obniżenia wartości przedmiotu czynności cywilnoprawnej;
- 3) ciężącym na podatniku obowiązku zapłaty zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę w przypadku określenia lub podwyższenia wartości przedmiotu czynności cywilnoprawnej przez organ podatkowy.

Tekst ww. pouczenia można zawrzeć w treści aktu notarialnego, mimo że powołane przepisy § 4 r.p.s.d. i § 4 r.p.c.c. wskazują na obowiązek jedynie ustnego pouczenia. Zawarcie w akcie notarialnym ww. pouczeń wynika ze szczególnej staranności, do jakiej jest obowiązany notariusz przy wykonywaniu czynności notarialnych (art. 49 pr. not.).

Notariusze w aktach notarialnych wskazują podstawę prawną pobrania podatku od spadków i darowizn, sposób jego obliczenia lub podstawę prawną niepobrania podatku, a w przypadku (§ 3 r.p.s.d.):

- 1) darowizny – określają przedmiot darowizny, jej wartość, grupę podatkową wynikającą z osobistego stosunku łączącego obdarowanego z darczyńcą;
- 2) nieodpłatnego zniesienia współwłasności – określają przedmiot czynności, wartość rzeczy lub prawa majątkowego w części przekraczającej wartość udziału we współwłasności przysługującego nabywcy przed jej zniesieniem, grupę podatkową wynikającą z osobistego stosunku łączącego nabywcę ze zbywcą;
- 3) nieodpłatnego ustanowienia służebności oraz użytkowania – określają przedmiot czynności, wartość rzeczy obciążonej służebnością lub użytkowaniem oraz wartość służebności lub użytkowania, grupę podatkową wynikającą z osobistego stosunku łączącego nabywcę ze zbywcą.

¹¹⁶ Dz.U. z 2020 r. poz. 19 ze zm.

¹¹⁷ Art. 56 Kodeksu karnego skarbowego:

§ 1. Podatnik, który składając organowi podatkowemu, innemu uprawnionemu organowi lub płatnikowi deklarację lub oświadczenie, podaje nieprawdę lub zataja prawdę albo nie dopełnia obowiązku zawiadomienia o zmianie objętych nimi danych, przez co naraża podatek na uszczuplenie, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności, albo obu tym karom łącznie.

§ 2. Jeżeli kwota podatku narażonego na uszczuplenie jest małej wartości, sprawca czynu zabronionego określonego w § 1

podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych.

§ 3. Jeżeli kwota podatku narażonego na uszczuplenie nie przekracza ustawowego progu, sprawca czynu zabronionego określonego w § 1

podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega także ten podatnik, który mimo ujawnienia przedmiotu lub podstawy opodatkowania nie składa w terminie organowi podatkowemu lub płatnikowi deklaracji lub oświadczenia lub wbrew obowiązkowi nie składa ich za pomocą środków komunikacji elektronicznej lub składa je niezgodnie z wzorem dokumentu elektronicznego.

Wartość nabytych rzeczy i praw majątkowych do obliczenia podatku od spadków i darowizn notariusz przyjmuje w wysokości określonej przez nabywcę, jeżeli odpowiada ona wartości rynkowej tych rzeczy i praw (art. 8 ust. 3 u.p.s.d.). Wartość rynkową rzeczy lub praw majątkowych na potrzeby obliczenia podatku od spadków i darowizn określa się na podstawie przeciętnych cen stosowanych w obrocie rzeczami tego samego rodzaju i gatunku, z uwzględnieniem ich miejsca położenia, stanu i stopnia zużycia oraz w obrocie prawami majątkowymi tego samego rodzaju, z dnia powstania obowiązku podatkowego (art. 8 ust. 3 u.p.s.d.).

Gdy wartość nabytych rzeczy lub praw majątkowych określona przez nabywcę czynności prawnej podlegającej opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych nie odpowiada, według naczelnika urzędu skarbowego, wartości rynkowej, naczelnik wezwie nabywcę do jej określenia, podwyższenia lub obniżenia w terminie nie krótszym niż 14 dni od dnia doręczenia wezwania, podając jednocześnie wartość według własnej wstępnej oceny (art. 6 ust. 3 u.p.c.c.). Jeżeli nabywca pomimo wezwania nie określił wartości lub podał wartość nieodpowiadającą wartości rynkowej, naczelnik urzędu skarbowego dokona jej określenia z uwzględnieniem opinii biegłego lub przedłożonej przez nabywcę wyceny rzeczoznawcy (art. 6 ust. 4 u.p.c.c.). Gdy organ podatkowy powoła biegłego, a wartość określona z uwzględnieniem jego opinii różni się o więcej niż 33% od wartości podanej przez nabywcę, koszty opinii biegłego ponosi nabywca (art. 6 ust. 4 u.p.c.c.).

Gdy strony czynności notarialnej w sposób oczywisty zaniżają wartość przedmiotu aktu notarialnego, np. wartość spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, notariusz przed aktem notarialnym powinien wyjaśnić stronom treść przepisów art. 56 Kodeksu karnego skarbowego oraz odpowiednio treść art. 8 ust. 3 u.p.s.d. lub art. 6 ust. 3 i 4 u.p.c.c. Jeżeli strony nadal mają zamiar rażąco zaniżyć wartość przedmiotu aktu notarialnego, notariusz powinien odmówić dokonania czynności notarialnej.

Podatek od spadków i darowizn notariusz pobiera z chwilą sporządzenia aktu notarialnego (art. 18 ust. 2 pkt 2 u.p.s.d.), a w przypadku podatku od czynności cywilnoprawnych notariusz uzależnia dokonanie czynności notarialnych od uprzedniego zapłacenia podatku (art. 10 ust. 3 u.p.c.c.). Przepisu art. 10 ust. 3 u.p.c.c. nie należy interpretować, w ten sposób, że przed każdym aktem notarialnym obejmującym czynność podlegającą opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych podatnik powinien wartość podatku wpłacić na rachunek bankowy notariusza, przynieść gotówkę do kancelarii notarialnej lub zapłacić kwotę podatku kartą płatniczą. Zamiar zawarcia umowy podlegającej opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych nie stanowi zobowiązania podatkowego¹¹⁸. Gdy podatnik nie zapłacił odpowiednio

¹¹⁸ M.A. Nowocien [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 166 i powołana literatura.

podatku od spadków i darowizn lub podatku od czynności cywilnoprawnych, po sporządzeniu aktu notarialnego, notariusz jako płatnik ma obowiązek zapłacić przedmiotowy podatek¹¹⁹.

Notariusz, który nie obliczył, nie pobrał od podatnika podatku lub nie wpłacił podatku do właściwego ze względu na jego siedzibę urzędu skarbowego, odpowiada za należności podatkowe całym swoim majątkiem (art. 30 § 1 i 3 w zw. z art. 8 o.p.). W takich przypadkach naczelnik urzędu skarbowego wydaje decyzję o odpowiedzialności podatkowej notariusza, w której określa wysokość należności z tytułu niepobranego lub pobranego, a niewpłaconego podatku (art. 30 § 4 o.p.). Naczelnik urzędu skarbowego ma obowiązek wydania decyzji o odpowiedzialności notariusza określającej wysokość niepobranego lub pobranego i niewpłaconego podatku, gdy stwierdzi, że notariusz nie wykonał obowiązków, o których mowa w art. 8 o.p. Decyzja o odpowiedzialności podatkowej notariusza jako płatnika podatku od czynności cywilnoprawnych, określająca – na podstawie art. 30 § 4 o.p. – wysokość należności z tytułu niepobranego lub pobranego, a niewpłaconego podatku jest decyzją deklaratoryjną, określającą wysokość obciążającej płatnika z mocy prawa należności podatkowej¹²⁰. Ustawodawca jednoznacznie uzależnia wydanie decyzji o odpowiedzialności płatnika od stwierdzenia niewykonania obowiązków przez notariusza i zakresu niewykonania tych obowiązków, to tylko te okoliczności muszą być zbadane w postępowaniu podatkowym. Bezpośrednim powodem wydania przedmiotowej decyzji może być tylko stwierdzone przez naczelnika urzędu skarbowego niewpłynięcia, w terminie wynikającym z przepisów prawa podatkowego (7. dzień następnego miesiąca), w całości należnej od notariusza kwoty podatku¹²¹. Przepisy prawa nie przewidują, aby w trudnej sytuacji finansowej notariusza naczelnik urzędu skarbowego mógł odstąpić od wydania decyzji o jego odpowiedzialności podatkowej¹²². Notariusz nie odpowiada za nieobliczenie, niepobranie od podatnika podatku, niewpłacenie podatku, jeżeli nastąpiło to z winy podatnika. W tych przypadkach organ podatkowy wydaje decyzję o odpowiedzialności podatnika (art. 30 § 5 o.p.). Winę podatnika (art. 30 § 5 o.p.) należy rozumieć jako wszelkie przyczyny leżące po stronie podatnika (jego działania lub zaniechania, np. podanie notariuszowi nieprawdziwych informacji lub niedostarczenie wymaganych danych) i wpływające na zachowanie się notariusza, niekoniecznie zawinione w rozumieniu przepisów prawa cywilnego lub karnego. Warunkiem przyjęcia, że niepobranie podatku obciąża notariusza, jest uprzednie wykluczenie winy podatnika¹²³. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że nałożenie na nota-

¹¹⁹ M.A. Nowocien [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 166 i powołana literatura.

¹²⁰ Wyrok NSA z 28.01.2016 r., II FSK 3403/13, LEX nr 2033653.

¹²¹ Wyrok WSA w Bydgoszczy z 29.05.2018 r., I SA/Bd 79/18, LEX nr 2525701.

¹²² Wyroki WSA w Łodzi: z 14.07.2020 r., I SA/Łd 805/19, LEX nr 3037530; z 14.07.2020 r., I SA/Łd 806/19, LEX nr 3037530.

¹²³ Wyrok WSA w Gdańsku z 23.09.2015 r., I SA/Gd 650/15, LEX nr 1955636.

riusza jako płatnika odpowiedzialności majątkowej za niewykonanie lub nienależyte wykonanie ustawowych obowiązków nie sprawia, że notariusz zostaje w ten sposób pozbawiony możliwości wykonywania zawodu¹²⁴. Notariusz ma możliwość dalszego wykonywania zawodu i samodzielnego decydowania o zakresie swej aktywności zawodowej. Notariusz odpowiada za własne działanie (bądź zaniechania działania) związane z wykonywaniem przez niego ustawowych obowiązków płatnika, a nie za zobowiązanie osoby trzeciej (podatnika). Odpowiedzialności majątkowej nałożonej na notariusza jako płatnika nie można zatem uznać za nieproporcjonalną i nadmierną. Notariusz to profesjonalny uczestnik obrotu prawnego pełniący zawód zaufania publicznego. Notariusz ponosi odpowiedzialność za stosowanie przepisów prawa, co należy do zwykłych czynności zawodowych notariusza. O jego odpowiedzialności jako płatnika decyduje naczelnik urzędu skarbowego po przeprowadzeniu postępowania podatkowego, w tym po zbadaniu kwestii ewentualnej winy podatnika. Od odpowiedzialności majątkowej notariusz może się uchylić, wykonując obowiązki ustawowe w sposób należyty, z zachowaniem szczególnej staranności, a także korzystając z wiążących interpretacji organów podatkowych. Odpowiedzialność ta nie jest automatyczna i wiąże się z własnym działaniem osoby odpowiedzialnej¹²⁵. Od notariusza, jako płatnika, wymagana jest pełna wiedza co do stanu faktycznego będącego przedmiotem zawieranej umowy i właściwa ocena tego stanu faktycznego¹²⁶. Notariusz ma obowiązek przechowywać dokumenty związane z poborem podatków do czasu upływu terminu przedawnienia zobowiązania płatnika (art. 32 § 1 o.p.), tj. przez okres 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym upłynął termin płatności podatku (art. 70 § 1 o.p.).

2. Pobór opłat sądowych przez notariusza i przekazanie ich do sądu

Opłaty sądowe od wpisów do ksiąg wieczystych wystarczy, że zostaną pobrane przez notariusza w dniu sporządzenia aktu notarialnego. Mogą one zostać zapłacone gotówką, przelewem na rachunek kancelarii notarialnej, jak to wskazuje § 2 ust. 1 pkt 1–2 r.p.o.s. Powołane przepisy nie stanowią przeszkody w zapłacie opłat sądowych kartą płatniczą lub kredytową. Obowiązek zapłaty opłat sądowych od wpisów do księgi wieczystej ciąży na wnioskodawcy. Wysokość opłat sądowych od wpisów do ksiąg wieczystych notariusz pobiera zgodnie z przepisami art. 42, 43, 43a, 44, 45, 46 u.k.s.c. Notariusz nie pobiera opłat sądowych, gdy wnioskodawcą jest Skarb Państwa (art. 94 u.k.s.c.) oraz od wnioskodawców, którzy okażą prawomocne postanowienie sądu rejonowego dotyczące zwolnienia od kosztów sądowych

¹²⁴ Wyrok TK z 9.11.2010 r., SK 10/08, LEX nr 612154.

¹²⁵ Wyrok TK z 9.11.2010 r., SK 10/08, LEX nr 612154.

¹²⁶ Wyrok NSA (do 31.12.2003 r.) w Poznaniu z 29.09.1998 r., I SA/Po 399/98, LEX nr 35207.

(art. 7 § 2¹ pr. not.). Przedmiotowe prawomocne postanowienie notariusz przekazuje wraz z wypisem aktu notarialnego do sądu wieczystoksięgowego. Wysokość pobranej opłaty notariusz wskazuje we wniosku o wpis w księdze wieczystej składanym w systemie teleinformatycznym (§ 3 r.p.o.s.), a także wymienia w akcie notarialnym. Pobrane opłaty sądowe notariusz przekazuje do właściwego sądu rejonowego wraz z kopią potwierdzenia wpłaty w terminie do 7. dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym pobrano opłatę i złożono wniosek o wpis w księdze wieczystej, wraz z wykazem zawierającym (§ 4 ust. 2 r.p.o.s.): oznaczenie uiszczającego opłatę, wysokość pobranej opłaty, numer księgi wieczystej, której dotyczy opłata, jeżeli księga ta została założona, numer, pod którym akt notarialny został wpisany do repertorium A, oraz imię i nazwisko notariusza, który akt sporządził, datę pobrania opłaty i złożenia wniosku o wpis w księdze wieczystej. Notariusz ma obowiązek prowadzić ewidencję pobranych opłat sądowych, która może być zastąpiona przez repertorium A (§ 6 w zw. z § 5 r.p.o.s.). Gdy opłata sądowa została uiszczona, a aktu notarialnego nie sporządzono, notariusz zwraca opłatę osobie, która ją uiściła, w terminie 7 dni od dnia uiszczenia opłaty: gotówką, przelewem na wskazany rachunek bankowy (§ 7 r.p.o.s.) lub przy pomocy karty płatniczej (kredytowej). Gdy notariusz nie pobierze opłaty sądowej od wnioskodawcy, ma on obowiązek przekazać przedmiotową opłatę ze środków własnych.

W sytuacji gdy notariusz pobierze zbyt wysoką opłatę sądową, sąd wieczystoksięgowy ma obowiązek z urzędu zwrócić stronie (uczestnikowi postępowania) wszelkie należności z tytułu kosztów sądowych stanowiące różnicę między kosztami pobranymi od strony a kosztami należnymi¹²⁷. Gdy w postępowaniu wieczystoksięgowym zostanie ustalone, że notariusz, działając na podstawie art. 7 § 2 pr. not., pobrał opłatę w wysokości większej od należnej, wówczas sąd z urzędu powinien zwrócić podmiotowi, od którego opłata została pobrana, różnicę pomiędzy opłatą należną a opłatą uiszczoną. Za dopuszczalne należy uznać wystąpienie na podstawie art. 80 ust. 1 u.k.s.c. przez podmiot, od którego notariusz pobrał opłatę sądową, stosownie do treści art. 7 § 2 pr. not., o zwrot różnicy między opłatą należną a uiszczoną. Nie zwraca się różnicy, jeżeli jest niższa niż koszt jej zwrotu (art. 80 ust. 1a u.k.s.c.). O zwrocie zarządza przewodniczący lub referendarz sądowy (art. 82 u.k.s.c.). Roszczenie strony o zwrot opłaty sądowej przedawnia się z upływem 3 lat, licząc od dnia powstania tego roszczenia (art. 81 u.k.s.c.). Nieprzekazanie w terminie do 7. dnia następnego miesiąca do sądów rejonowych pobranych opłat sądowych przez notariusza jest przesłanką odpowiedzialności dyscyplinarnej przed sądem właściwej izby notarialnej¹²⁸.

¹²⁷ Uchwała SN z 12.09.2002 r., III CZP, LEX nr 54922.

¹²⁸ Wyrok SN z 27.03.2008 r., SDI 6/08, LEX nr 1615358.

Art. 8. [Pieczęć urzędowa]**Notariusz używa pieczęci urzędowej z wizerunkiem orła.**

Jak wskazuje A. Oleszko, pieczęć urzędowa stanowi wyraz sprawowanej przez notariusza funkcji publicznej, nadaje sporządzonym dokumentom szczególną moc dowodową¹²⁹. W literaturze przedmiotu wskazuje się również na takie funkcje pieczęci urzędowej, jak: symbol łączności notariusza z państwem oraz wyraz nadzoru i opieki ze strony państwa¹³⁰.

Prawo o notariacie poza art. 8 posługuje się pojęciem pieczęci urzędowej dwukrotnie: w art. 97 § 1, określającym wymogi formalne poświadczenia notarialnego, oraz w art. 110 § 3, normującym wydanie wypisów aktu notarialnego. Zgodnie z pierwszym z tych przepisów każde poświadczenie powinno zawierać datę i oznaczenie miejsca jego sporządzenia, a na żądanie – również godzinę dokonania czynności, oznaczenie kancelarii, podpis notariusza i jego pieczęć. Drugi przepis wskazuje, że w nagłówku wypisu aktu zaznacza się, że wydany dokument jest wypisem. Wypis powinien być dosłownym powtórzeniem oryginału, jednak poprawek i przekreśleń znajdujących się w oryginale nie należy zamieszczać w wypisie. Na końcu wypisu zaznacza się, komu i kiedy wypis wydano. Wypis podpisuje notariusz i opatruje pieczęcią. Wypis mający więcej niż jeden arkusz powinien być ponumerowany, połączony, paraflowany i spojony pieczęcią. Przepis ten, na podstawie art. 112 § 2 pr. not., stosuje się odpowiednio do wyciągów i odpisów. Artykuł 95n wskazuje, że do zarejestrowanych aktów poświadczenia dziedziczenia stosuje się odpowiednio przepisy rozdziału 9. Pieczęć urzędowa będzie zatem używana przez notariusza nie przy każdej z czynności notarialnych wymienionych w art. 79 pr. not., ale przy wypisach (w tym wypisach aktu poświadczenia dziedziczenia), odpisach, wyciągach oraz poświadczeniach dokumentów. Konieczność użycia przez notariusza pieczęci urzędowej może również wynikać z przepisów szczególnych. Na przykład, zgodnie z art. 86 pkt 5 ustawy z 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe, protest weksla powinien zawierać podpis organu sporządzającego protest, pieczęć urzędową i numer protestu.

Zgodnie z art. 16c ust. 1 ustawy z 31.01.1980 r. o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych¹³¹ urzędową pieczęcią jest metalowa, tłoczona pieczęć okrągła zawierająca pośrodku wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, a w otoku napis odpowiadający nazwie podmiotu uprawnionego do używania urzędowej pieczęci. W przypadku notariusza informacja w otoku będzie zawierała imię lub imiona oraz nazwisko lub nazwiska notariusza, określenie:

¹²⁹ A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz*, t. 1, *Ustrój notariatu*, Warszawa 2016, s. 378.

¹³⁰ A. Rataj, komentarz do art. 8 [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 180–181.

¹³¹ Dz.U. z 2019 r. poz. 1509 ze zm.

„notariusz” oraz miasto, w którym ma siedzibę prowadzona przez niego kancelaria notarialna. Zmiana imienia lub nazwiska notariusza (np. z powodu zmiany stanu cywilnego) lub zmiana miejscowości, w której ma siedzibę kancelaria notarialna (ale nie zmiana adresu siedziby w ramach tej samej miejscowości) będzie wymagała od notariusza zmiany pieczęci urzędowej.

Art. 9. [Rejestr kancelarii]

§ 1. Minister Sprawiedliwości prowadzi rejestr kancelarii.

§ 2. Minister Sprawiedliwości do dnia 31 stycznia każdego roku ogłasza w formie obwieszczenia w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” wykaz zarejestrowanych kancelarii.

Artykuł 9 pr. not. wskazuje na istnienie dwóch rejestrów prowadzonych przez Ministra Sprawiedliwości. Pierwszy, o którym mowa w § 1 komentowanego przepisu, to rejestr kancelarii notarialnych. Drugi, który normuje § 2, to wykaz zarejestrowanych kancelarii notarialnych. Pierwszy z tych rejestrów jest prowadzony w formie elektronicznej i jest aktualizowany na bieżąco. Drugi – jest ogłaszany raz w roku w formie obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości publikowanego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”.

Wskazanie danych kancelarii w rejestrze nie jest elementem konstytutywnym dla możliwości funkcjonowania kancelarii. Decydujące w tym zakresie jest powołanie notariusza i wyznaczenie siedziby jego kancelarii przez Ministra Sprawiedliwości, a także złożenie ślubowania¹³².

Obok rejestrów wskazanych w art. 9 pr. not. ustawa w art. 35 pkt 6 nakłada na rady izby notarialnej obowiązek prowadzenia wykazów notariuszy, zastępców notarialnych i aplikantów notarialnych izby, a art. 41a § 1 zobowiązuje Krajową Radę Notarialną do prowadzenia w systemie teleinformatycznym, na podstawie informacji przekazywanych przez rady izb notarialnych, listy notariuszy oraz zastępców notarialnych, która zawiera imię i nazwisko, właściwą izbę notarialną, datę i numer decyzji o powołaniu notariusza lub o jego odwołaniu, datę umieszczenia w wykazie zastępców notarialnych lub skreślenia z tego wykazu, a także informacje o zawieszeniu w czynnościach zawodowych. Na tej podstawie można wskazać, że przepisy ustawy – Prawo o notariacie przewidują prowadzenie czterech rodzajów rejestrów związanych z funkcjonowaniem notariuszy: rejestru kancelarii prowadzonego przez Ministra Sprawiedliwości, wykazu zarejestrowanych kancelarii prowadzonego przez Ministra Sprawiedliwości, listy notariuszy prowadzonej przez Krajową Radę Notarialną oraz wykazu notariuszy prowadzonych przez rady izby notarialnej.

¹³² A. Rataj, komentarz do art. 9 [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 198.

ROZDZIAŁ 2

Powoływanie i odwoływanie notariuszy

Art. 10. [Powołanie notariusza]

§ 1. Notariusza powołuje i wyznacza siedzibę jego kancelarii Minister Sprawiedliwości, na wniosek osoby zainteresowanej, po zasięgnięciu opinii rady właściwej izby notarialnej.

§ 2. Niewyrażenie opinii, o której mowa w § 1, w ciągu 60 dni od dnia otrzymania wniosku Ministra Sprawiedliwości, uważane jest za wyrażenie opinii pozytywnej.

§ 3. Minister Sprawiedliwości może odmówić powołania na stanowisko notariusza osoby, o której mowa w § 1, tylko wtedy, gdy kandydat nie spełnia wymogów, o których mowa w art. 11–13, a także jeżeli dotychczasowe postępowanie kandydata budzi wątpliwości co do jego rzetelności, uczciwości lub przestrzegania wartości demokratycznego państwa prawnego. Ministrowi Sprawiedliwości oraz organom samorządu notarialnego opiniującym kandydata na notariusza przysługuje prawo wglądu do akt osobowych i dyscyplinarnych osoby składającej wniosek.

Artykuł 10 pr. not. reguluje postępowanie administracyjne dotyczące powołania na stanowisko notariusza i wyznaczenia siedziby jego kancelarii. Podmiotami tego postępowania są: osoba zainteresowana powołaniem na notariusza (nazywana również kandydatem – por. art. 10 § 3), która powinna spełniać wymogi określone w art. 11 lub 12 pr. not., Minister Sprawiedliwości jako organ wydający decyzję – powołujący notariusza i wyznaczający siedzibę jego kancelarii oraz rada właściwej izby notarialnej, która jest w tym przypadku stroną postępowania administracyjnego, jako podmiot którego, zgodnie z art. 28 k.p.a., interesu prawnego dotyczy postępowanie¹³³. Zgodnie z art. 35 pkt 1 pr. not. do zakresu działania rady izby notarialnej należy m.in. opiniodawanie wniosków w przedmiocie powoływania i odwoływania notariuszy. Przedmiotem postępowania jest powołanie notariusza i wyznaczenie siedziby jego kancelarii. Postępowanie może być zainicjowane tylko przez kandydata na stanowisko notariusza. Postępowanie kończy się wydaniem decyzji administracyjnej w rozumieniu art. 104 § 1 k.p.a. Jak się wskazuje w literaturze przedmiotu, decyzja ta ma charakter uznaniowy¹³⁴, chociaż faktyczny zakres uznania administracyjnego ogranicza się jedynie do badania przez organ wydający decyzję przesłanki negatywnej określonej w art. 10 § 3 (dotychczasowe postępowanie kandydata budzi wątpliwości co do jego rzetelności, uczciwości lub przestrzegania wartości demokratycznego państwa prawnego) oraz

¹³³ Por. szerzej A. Oleszko, *Kontrowersje w sprawie nadania samorządowi notarialnemu statusu strony w postępowaniu o powołanie (odwołanie) notariusza. Problem ustrojowy czy procesowy*, *Rej.* 2014/1, s. 42 i n.

¹³⁴ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, Warszawa 2016, s. 389.

przesłanki pozytywnej unormowanej w art. 11 pkt 2 (kandydat jest nieskazitelnego charakteru i daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu notariusza). W pozostałym zakresie Minister Sprawiedliwości bada jedynie spełnienie wymogów formalnych określonych w art. 11 pkt 1–1a, 3–7 oraz art. 12 pr. not. i w przypadku spełnienia wszystkich przesłanek jest zobowiązany do wydania decyzji pozytywnej.

Opinia rady właściwej izby notarialnej jest opinią w rozumieniu art. 106 k.p.a. i nie jest dla Ministra Sprawiedliwości wiążąca.

Od decyzji Ministra Sprawiedliwości, zgodnie z art. 127 § 3 k.p.a., nie służy odwołanie, jednak strona niezadowolona z decyzji może zwrócić się do tego organu z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy. Do wniosku tego stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące odwołań od decyzji.

W przypadku zmiany siedziby kancelarii notarialnej zastosowanie znajdzie art. 155 k.p.a.

Art. 11. [Wymagania, które musi spełniać osoba powoływana na notariusza]

Notariuszem może być powołany ten, kto:

- 1) posiada obywatelstwo polskie, obywatelstwo innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej, albo obywatelstwo innego państwa, jeżeli na podstawie przepisów prawa Unii Europejskiej przysługuje mu prawo podjęcia zatrudnienia lub samozatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w tych przepisach;
- 1a) korzysta w pełni z praw publicznych i ma pełną zdolność do czynności prawnych;
- 2) jest nieskazitelnego charakteru i daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu notariusza;
- 3) ukończył wyższe studia prawnicze w Rzeczypospolitej Polskiej i uzyskał tytuł magistra lub zagraniczne studia prawnicze uznane w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) odbył aplikację notarialną w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 5) złożył egzamin notarialny w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 6) (uchylony)
- 7) ukończył 26 lat.

Komentowany przepis określa przesłanki powołania na stanowisko notariusza, które są badane w postępowaniu administracyjnym uregulowanym w art. 10 pr. not. Można wskazać cztery zasadnicze przesłanki powołania na stanowisko notariusza. Pierwsza dotyczy obywatelstwa. Notariuszem może być ten, kto ma obywatelstwo polskie. Do-

puszczalne jest jednak powołanie również obywatela innego państwa, m.in. z państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Druga przesłanka dotyczy charakteru kandydata na notariusza. Musi on korzystać w pełni z praw publicznych (por. art. 40 § 1 k.k.) i mieć pełną zdolność do czynności prawnych (por. art. 11 k.c.) (aspekt obiektywny) oraz być nieskazitelnego charakteru i dawać rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu notariusza (aspekt subiektywny). Trzecia przesłanka dotyczy wymogu zdobycia określonego wykształcenia i doświadczenia zawodowego. Do powołania na stanowisko notariusza konieczne jest ukończenie przez kandydata wyższych studiów prawnych w Polsce i uzyskanie tytułu magistra lub ukończenie uznanych w Polsce zagranicznych studiów prawnych, odbycie aplikacji notarialnej w Polsce oraz złożenie egzaminu notarialnego w Polsce. Z konieczności odbycia aplikacji notarialnej lub złożenia egzaminu notarialnego zwalnia zdobycie określonego stopnia naukowego lub tytułu naukowego oraz doświadczenie zawodowe, co reguluje art. 12 pr. not. Czwarta przesłanka dotyczy wieku kandydata. Do powołania na stanowisko notariusza konieczne jest ukończenie przez niego 26 lat.

Jak wskazano w komentarzu do art. 10, przesłanki określone w art. 11 pkt 1–1a, 3–7 mają charakter formalny, a za przejaw uznania administracyjnego można uznać jedynie ocenę przez Ministra Sprawiedliwości nieskazitelnego charakteru i dawania rękojmi prawidłowego wykonywania zawodu notariusza przez kandydata. Spełnienie wymagań określonych w art. 11 pkt 1–1a, 3–7 i art. 12 pr. not. oraz dokonana w ramach uznania administracyjnego ocena spełniania przesłanki pozytywnej określonej w art. 11 pkt 2 oraz braku występowania przesłanki negatywnej unormowanej w art. 10 § 3 zobowiązują Ministra Sprawiedliwości do wydania decyzji pozytywnej, co w tym przypadku oznacza powołanie kandydata na stanowisko notariusza oraz wyznaczenie siedziby jego kancelarii.

Art. 12. [Wymagania podmiotowe kandydata na notariusza]

§ 1. Wymagania, o których mowa w art. 11 pkt 4 i 5, nie dotyczą osób, które w Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) uzyskały tytuł naukowy profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych;
- 2) zajmowały stanowisko sędziego lub prokuratora;
- 2a) zajmowały stanowisko asesora sądowego przez okres co najmniej 2 lat;
- 3) wykonywały zawód adwokata lub radcy prawnego przez okres co najmniej 3 lat;
- 4) co najmniej przez 3 lata zajmowały stanowisko Prezesa Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, jej wiceprezesa lub radcy.

§ 2. Do egzaminu notarialnego składanego przed komisją, o której mowa w art. 71b § 1 lub 2, bez odbycia aplikacji notarialnej mogą przystąpić osoby, które w Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) posiadają stopień naukowy doktora nauk prawnych;
- 2) przez okres co najmniej 4 lat w okresie nie dłuższym niż 6 lat przed złożeniem wniosku o dopuszczenie do egzaminu były zatrudnione na stanowisku referendarza sądowego, starszego referendarza sądowego, asystenta prokuratora, asystenta sędziego lub były zatrudnione w Sądzie Najwyższym lub w Trybunale Konstytucyjnym i wykonywały zadania odpowiadające czynnościom asystenta sędziego;
- 3) po ukończeniu wyższych studiów prawnych przez okres co najmniej 4 lat w okresie nie dłuższym niż 6 lat przed złożeniem wniosku o dopuszczenie do egzaminu wykonywały na podstawie umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane z czynnościami wykonywanymi przez notariusza w kancelarii notarialnej;
- 4) po ukończeniu wyższych studiów prawnych przez okres co najmniej 4 lat w okresie nie dłuższym niż 6 lat przed złożeniem wniosku o dopuszczenie do egzaminu były zatrudnione w urzędach organów władzy publicznej i wykonywały wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej na rzecz tych urzędów;
- 5) po ukończeniu aplikacji legistycznej przez okres co najmniej 4 lat w okresie nie dłuższym niż 6 lat przed złożeniem wniosku o dopuszczenie do egzaminu były zatrudnione w urzędach organów władzy publicznej lub w państwowych jednostkach organizacyjnych i wykonywały wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane z tworzeniem projektów ustaw, rozporządzeń lub aktów prawa miejscowego;
- 6) zajmują stanowisko radcy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej;
- 7) zdały egzamin sędziowski, prokuratorski, adwokacki, radcowski lub komorniczy.

§ 2a. Do egzaminu notarialnego składanego przed komisją, o której mowa w art. 71b § 1 lub 2, bez odbycia aplikacji notarialnej mogą przystąpić również osoby, które przez okres co najmniej 4 lat w okresie nie dłuższym niż 6 lat przed złożeniem wniosku o dopuszczenie do egzaminu były zatrudnione w międzynarodowym organie sądowym, w szczególności w Trybunale Sprawiedliwości Unii Europejskiej lub Europejskim Trybunale Praw Człowieka i wykonywały zadania odpowiadające czynnościom asystenta sędziego.

§ 2b. Do egzaminu notarialnego składanego przed komisją, o której mowa w art. 71b § 1 lub 2, bez odbycia aplikacji notarialnej mogą przystąpić również osoby, które nie złożyły wniosku o powołanie na notariusza w terminie określonym w art. 14a, oraz osoby, o których mowa w art. 16a § 2 i art. 76 § 4b.

§ 3. W przypadku wykonywania pracy w niepełnym wymiarze okresy, o których mowa w § 2 pkt 2–5 i w § 2a, podlegają proporcjonalnemu wydłużeniu.

§ 4. Osoby, o których mowa w § 2–2b, muszą spełniać wymagania przewidziane w art. 11 pkt 1–3 i 7.

Wskazany artykuł normuje drugą, obok tradycyjnej, obejmującą aplikację notarialną i złożenie egzaminu notarialnego, drogę do stanowiska notariusza. Takie rozumowanie potwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 19.04.2006 r., K 6/06¹³⁵, w którym wskazał, że dopuszczalne są regulowane ustawowo dwa sposoby nabywania i weryfikacji wiedzy i umiejętności prawniczych, które należy postrzegać jako elementy rękopisami prawidłowego wykonywania nowego zawodu. Jednym z nich jest odbywanie aplikacji i składanie egzaminów w ramach przygotowania do konkretnego zawodu. Drugim – jest przejście z innego zawodu. Jako modelowe Trybunał uznał takie rozwiązanie, w którym ustawodawca, dopuszczając przejście kandydatów z innego zawodu, określa czas i charakter wykonywania zawodów innych niż ten, do którego wykonywania aspiruje¹³⁶.

Brzmienie komentowanego przepisu pozwala na wyróżnienie dwóch sytuacji. W pierwszej – kandydaci są zwolnieni z aplikacji notarialnej i złożenia egzaminu notarialnego. Dotyczy to osób, które uzyskały tytuł naukowy profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych lub posiadają doświadczenie zawodowe zdobyte w innych zawodach prawniczych. Druga sytuacja obejmuje zwolnienie z konieczności odbycia aplikacji notarialnej bez zwolnienia ze złożenia egzaminu notarialnego. Dotyczy ona osób posiadających stopień naukowy doktora nauk prawnych lub posiadających doświadczenie zawodowe zdobyte w innych zawodach prawniczych lub w pracy w kancelarii notarialnej.

Art. 13. [Wymagania wniosku osoby zainteresowanej]

Wniosek, o którym mowa w art. 10 § 1, powinien zawierać dane o kwalifikacjach osoby zainteresowanej, wymienionej w art. 11 lub art. 12 § 1, oraz wskazywać lokal przewidywany do prowadzenia kancelarii i termin jej uruchomienia. Do wniosku osoba zainteresowana jest obowiązana dołączyć – w przypadku osoby urodzonej przed dniem 1 sierpnia 1972 r. – oświadczenie, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2020 r. poz. 306, 284 i 322) albo informację, o której mowa w art. 7 ust. 3a tej ustawy.

Komentowany przepis określa elementy wniosku o powołanie na stanowisko notariusza, inicjującego postępowanie, o którym mowa w art. 10 pr. not. Pierwszym elementem wniosku powinny być dane o kwalifikacjach kandydata, wskazujące na spełnienie przez niego kryteriów powołania na stanowisko notariusza określonych w art. 11 lub 12 pr. not. Drugim elementem powinno być wskazanie lokalu przewidywanego

¹³⁵ OTK-A 2006/4, poz. 45.

¹³⁶ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, Warszawa 2016, s. 427.

do prowadzenia kancelarii i terminu jej uruchomienia. Wskazanie we wniosku adresu lokalu przyszłej kancelarii ma na celu umożliwienie radzie izby notarialnej wydania opinii co do warunków lokalowych odpowiadających powadze notariatu¹³⁷. Należy podzielić przy tym pogląd wyrażony w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7.12.2017 r., II GSK 1094/16¹³⁸, zgodnie z którym ustawodawca nie dopuszcza sytuacji, aby lokalizacja kancelarii notarialnej mogła być podstawą decyzji odmownej w przedmiocie powołania na stanowisko notariusza, jeżeli spełnione zostaną przesłanki podmiotowe. W przypadku kandydata urodzonego przed dniem 1.08.1972 r. konieczne jest również załączenie do wniosku oświadczenia lustracyjnego dotyczącego pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z tymi organami w okresie od 22.07.1944 r. do 31.07.1990 r. albo informacji o uprzednim złożeniu takiego oświadczenia.

Art. 13a. [Zasięgnięcie informacji z Krajowego Rejestru Karnego]

Minister Sprawiedliwości zasięga z Krajowego Rejestru Karnego informacji o osobie zainteresowanej powołaniem na stanowisko notariusza.

Artykuł 13a pr. not. nakłada na Ministra Sprawiedliwości obowiązek zasięgnięcia w postępowaniu administracyjnym dotyczącym powołania na stanowisko notariusza informacji o kandydacie z Krajowego Rejestru Karnego przed wydaniem decyzji administracyjnej. Przepis ten jest funkcjonalnie związany z art. 11, określającym przesłanki powołania na stanowisko notariusza, które są badane przez Ministra Sprawiedliwości w postępowaniu w sprawie powołania na stanowisko notariusza. Obowiązek zasięgnięcia informacji o kandydacie z Krajowego Rejestru Karnego ma umożliwić Ministrowi Sprawiedliwości ocenę korzystania przez kandydata w pełni z praw publicznych oraz jego nieskazitelnego charakteru i dawania rękojmi prawidłowego wykonywania zawodu notariusza.

Art. 14. [Uruchomienie kancelarii notarialnej]

§ 1. Notariusz jest obowiązany w ciągu 2 miesięcy od zawiadomienia o powołaniu uruchomić kancelarię i zgłosić o tym Ministrowi Sprawiedliwości.

§ 2. W razie nieuruchomienia kancelarii w terminie, o którym mowa w § 1, powołanie traci moc; okoliczność tę stwierdza Minister Sprawiedliwości.

Przedmiotem postępowania administracyjnego uregulowanego w art. 10 pr. not. jest nie tylko powołanie na stanowisko notariusza, lecz także wyznaczenie siedziby jego

¹³⁷ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, Warszawa 2016, s. 430.

¹³⁸ LEX nr 2432801.

kancelarii. We wniosku o powołanie na stanowisko notariusza, zgodnie z art. 13, kandydat wskazuje lokal przewidywany do prowadzenia kancelarii i termin jej uruchomienia. Decyzja Ministra Sprawiedliwości określa siedzibę kancelarii notarialnej, w której notariusz jest zobowiązany, na mocy komentowanego przepisu, do uruchomienia kancelarii. Uruchomienie kancelarii notariusz jest zobowiązany zgłosić Ministrowi Sprawiedliwości, co wiąże się z obowiązkiem prowadzenia przez Ministra, na podstawie art. 9 pr. not., rejestru kancelarii oraz wykazu zarejestrowanych kancelarii. Przez uruchomienie kancelarii należy rozumieć również zorganizowanie kancelarii na zasadzie spółki lub przystąpienie powołanego notariusza do istniejącej już kancelarii, prowadzonej przez innego notariusza bądź spółkę¹³⁹. Notariusz ma również obowiązek zgłoszenia uruchomienia kancelarii radzie izby notarialnej, która zgodnie z art. 35 pkt 6 prowadzi wykaz notariuszy, oraz Krajowej Radzie Notarialnej, która na mocy art. 41a § 1 prowadzi listę notariuszy. W przypadku nieuruchomienia kancelarii w ciągu 2 miesięcy od zawiadomienia o powołaniu powołanie traci moc, a okoliczność tę stwierdza Minister Sprawiedliwości.

Art. 14a. [Pozytywny wynik egzaminu notarialnego]

Uzyskanie pozytywnego wyniku z egzaminu notarialnego uprawnia do złożenia wniosku, o którym mowa w art. 10 § 1, w terminie 10 lat od dnia doręczenia uchwały o wyniku egzaminu notarialnego.

Wskazany artykuł nadaje osobie, która uzyskała pozytywny wynik z egzaminu notarialnego, uprawnienie zainicjowania postępowania administracyjnego w sprawie powołania na stanowisko notariusza i wyznaczenia siedziby jej kancelarii w ciągu 10 lat od dnia doręczenia uchwały o wyniku egzaminu notarialnego. W przypadku niezłożenia wniosku we wskazanym w tym przepisie terminie dana osoba traci to uprawnienie, jednak zgodnie z art. 12 § 2b pr. not. będzie ona mogła przystąpić do egzaminu notarialnego bez konieczności odbycia aplikacji notarialnej.

Art. 15. [Ślubowanie notariusza]

§ 1. Przy powołaniu notariusz składa wobec Ministra Sprawiedliwości ślubowanie według następującej roty:

„Ślubuję uroczyście jako notariusz powierzone mi obowiązki wypełniać zgodnie z prawem i sumieniem, dochować tajemnicy zawodowej, w postępowaniu swym kierować się zasadami godności, honoru i uczciwości.”

§ 2. Minister Sprawiedliwości może upoważnić prezesa właściwego sądu apelacyjnego do przyjęcia ślubowania.

¹³⁹ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, Warszawa 2016, s. 433.

Komentowany artykuł określa rotę ślubowania składanego przez notariusza przy powołaniu. Przepis ten wskazuje, że ślubowanie jest składane „przy powołaniu”, należy jednak uznać, że dopiero z momentem złożenia ślubowania następuje powołanie na stanowisko notariusza. Rozumowanie to potwierdza wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 28.09.2007 r., VI SA/Wa 1074/07¹⁴⁰. W wyroku tym sąd wskazał również, że do czasu złożenia ślubowania nie można mówić o powołaniu kandydata na stanowisko notariusza, mimo wydania przez organ stosownej decyzji w tym zakresie.

Treść roty ślubowania nawiązuje do ustawowego paradygmatu notariusza jako zawodu zaufania publicznego oraz odwołuje się do podstawowych wartości notariatu, którymi są z jednej strony prawo, a z drugiej – ideały moralne, nie ustala jednocześnie pierwszeństwa którejś z tych kategorii¹⁴¹.

Art. 16. [Odwołanie notariusza]

§ 1. Minister Sprawiedliwości odwołuje notariusza, jeżeli notariusz:

- 1) zrezygnował z prowadzenia kancelarii;
- 2) z powodu choroby lub ułomności został uznany orzeczeniem lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych za trwale niezdolnego do pełnienia obowiązków notariusza lub bez uzasadnionej przyczyny odmówił poddania się ocenie niezdolności do pracy, mimo zalecenia rady właściwej izby notarialnej;
- 2a) ukończył 70 lat;
- 3) (uchylony)
- 4) został pozbawiony prawa prowadzenia kancelarii orzeczeniem sądu dyscyplinarnego;
- 4a) (utracił moc)
- 5) ma orzeczony zakaz wykonywania zawodu na mocy prawomocnego wyroku sądu;
- 6) utracił prawa publiczne lub pełną zdolność do czynności prawnych.

§ 2. Odwołanie notariusza z przyczyn wymienionych w § 1 pkt 2 następuje po uprzednim wysłuchaniu notariusza, chyba że nie jest to możliwe.

§ 3. Minister Sprawiedliwości może odwołać notariusza w wypadku, gdy charakter stwierdzonych, w wyniku wizytacji, o której mowa w art. 44 § 2a zdanie pierwsze, nieprawidłowości stanowi rażącą i oczywistą obrazę przepisów prawa, a także w wypadku, gdy notariusz uzyskał dwie ujemne oceny w wyniku kolejnych wizytacji przeprowadzonych przez wizytatora samorządu notarialnego lub Ministra Sprawiedliwości. Odwołanie następuje po zasięgnięciu opinii rady właściwej izby

¹⁴⁰ LEX nr 441245.

¹⁴¹ M.Z. Król, komentarz do art. 15 [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 234.

notarialnej, wydanej na wniosek Ministra Sprawiedliwości, w terminie miesiąca od daty wpływu wniosku.

§ 3a. W toku postępowania, o którym mowa w § 3, Minister Sprawiedliwości może zlecić przeprowadzenie wizytacji lub lustracji prezesowi właściwego sądu apelacyjnego lub sędziemu delegowanemu do pełnienia czynności administracyjnych w Ministerstwie Sprawiedliwości. Minister Sprawiedliwości niezwłocznie doręcza protokół z wizytacji osobie zainteresowanej, która w wypadku, gdy protokół zawiera ujemną ocenę, może zgłosić pisemne zastrzeżenia w terminie 14 dni od dnia jego doręczenia.

§ 4. Niewydanie przez radę właściwej izby notarialnej opinii w terminie, o którym mowa w § 3, nie wstrzymuje wydania decyzji.

Artykuł 16 pr. not. reguluje odwołanie ze stanowiska notariusza. Jest to postępowanie administracyjne, tak jak w przypadku postępowania dotyczącego powołania na stanowisko notariusza i wyznaczenia siedziby jego kancelarii, uregulowanego w art. 10. Podmiotami postępowania w sprawie odwołania notariusza są: notariusz, którego postępowanie dotyczy, Minister Sprawiedliwości, jako organ wydający decyzję odwołującą notariusza, oraz rada właściwej izby notarialnej, która tak samo jak w przypadku postępowania uregulowanego w art. 10 pr. not. jest stroną postępowania administracyjnego, jako podmiot, którego – zgodnie z art. 28 k.p.a. – interesu prawnego dotyczy postępowanie. Jak wskazuje art. 35 pkt 1 pr. not., do zakresu działania rady izby notarialnej należy bowiem m.in. opiniowanie wniosków w przedmiocie powoływania i odwoływania notariuszy. Przedmiotem postępowania jest odwołanie notariusza, a postępowanie kończy wydanie decyzji administracyjnej w rozumieniu art. 104 § 1 k.p.a.

Brzmienie komentowanego przepisu pozwala wyróżnić obligatoryjne i fakultatywne przyczyny odwołania notariusza. W pierwszym przypadku Minister Sprawiedliwości jest zobowiązany do odwołania notariusza w razie wystąpienia przyczyny stanowiącej podstawę odwołania. W drugim przypadku kwestia odwołania notariusza jest pozostawiona uznaniu administracyjnemu Ministra Sprawiedliwości. Do obligatoryjnych przyczyn odwołania notariusza należą:

- 1) rezygnacja przez notariusza z prowadzenia kancelarii;
- 2) trwała niezdolność do pełnienia obowiązków notariusza spowodowana chorobą lub ułomnością, stwierdzona orzeczeniem lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych;
- 3) odmowa, bez uzasadnionej przyczyny, poddania się ocenie niezdolności do pracy, mimo zalecenia rady właściwej izby notarialnej;
- 4) ukończenie 70 lat;
- 5) pozbawienie prawa prowadzenia kancelarii orzeczeniem sądu dyscyplinarnego;
- 6) orzeczenie zakazu wykonywania zawodu na mocy prawomocnego wyroku sądu;
- 7) utrata praw publicznych lub pełnej zdolności do czynności prawnych.

Fakultatywne przyczyny odwołania notariusza to:

- 1) stwierdzenie u notariusza, w wyniku wizytacji, nieprawidłowości, których charakter stanowi rażącą i oczywistą obrazę przepisów prawa;
- 2) uzyskanie przez notariusza dwóch ujemnych ocen w wyniku kolejnych wizytacji przeprowadzonych przez wizytatora samorządu notarialnego lub Ministra Sprawiedliwości.

W zależności od przyczyny odwołania notariusza różny będzie katalog podmiotów, które będą mogły zainicjować postępowanie w tej sprawie. W przypadku rezygnacji przez notariusza z prowadzenia kancelarii postępowanie wszczynane będzie na wniosek notariusza. W przypadku trwałej niezdolności do pełnienia obowiązków notariusza spowodowanej chorobą lub ułomnością oraz odmowy, bez uzasadnionej przyczyny, poddania się ocenie niezdolności do pracy, mimo zalecenia rady właściwej izby notarialnej, postępowanie będzie wszczynane z urzędu przez Ministra Sprawiedliwości lub na wniosek rady właściwej izby notarialnej. Zgodnie z § 2 komentowanego przepisu odwołanie notariusza z tych przyczyn następuje po uprzednim wysłuchaniu notariusza, chyba że nie jest to możliwe. W przypadku ukończenia przez notariusza 70 lat postępowanie może być zainicjowane przez samego notariusza, przez radę właściwej izby notarialnej lub z urzędu przez Ministra Sprawiedliwości. W przypadku pozbawienia notariusza prawa prowadzenia kancelarii orzeczeniem sądu dyscyplinarnego, orzeczenia zakazu wykonywania przez notariusza zawodu na mocy prawomocnego wyroku sądu oraz utraty przez notariusza praw publicznych lub pełnej zdolności do czynności prawnych postępowanie będzie wszczynane na wniosek rady właściwej izby notarialnej lub z urzędu przez Ministra Sprawiedliwości. Podobnie w przypadku zaistnienia fakultatywnych przyczyn odwołania ze stanowiska notariusza legitymowane do wszczęcia postępowania będą rada właściwej izby notarialnej – na wniosek lub Minister Sprawiedliwości – z urzędu. Należy przy tym odróżnić legitymację Ministra Sprawiedliwości do wszczęcia postępowania odwoławczego w trybie art. 16 § 3 od legitymacji samorządu notarialnego uprawnionego do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, o którym mowa w art. 53–55, oraz orzeczenia pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii na podstawie art. 51 § 1 pkt 4 pr. not.¹⁴²

W postępowaniu administracyjnym, którego przedmiotem jest odwołanie notariusza na podstawie którejś z fakultatywnych podstaw odwołania, Minister Sprawiedliwości przed wydaniem decyzji zwraca się o opinię do rady właściwej izby notarialnej. Rada powinna przedstawić swoją opinię w terminie miesiąca od daty wpływu wniosku, jednak niewydanie przez radę właściwej izby notarialnej opinii w tym terminie nie wstrzymuje wydania decyzji przez Ministra Sprawiedliwości. Tak jak w przypadku postępowania w sprawie powołania na stanowisko notariusza i wyznaczenia siedzi-

¹⁴² A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, Warszawa 2016, s. 440.

by jego kancelarii, opinia rady właściwej izby notarialnej wydawana w postępowaniu w sprawie odwołania notariusza jest opinią w rozumieniu art. 106 k.p.a. i nie wiąże Ministra Sprawiedliwości. W toku postępowania Minister Sprawiedliwości może zlecić przeprowadzenie wizytacji lub lustracji prezesowi właściwego sądu apelacyjnego lub sędziemu delegowanemu do pełnienia czynności administracyjnych w Ministerstwie Sprawiedliwości. W takim przypadku Minister Sprawiedliwości niezwłocznie doręcza protokół z wizytacji osobie zainteresowanej, która w wypadku, gdy protokół zawiera ujemną ocenę, może zgłosić pisemne zastrzeżenia w terminie 14 dni od dnia jego doręczenia.

Postępowanie w sprawie odwołania notariusza jest postępowaniem jednoinstancyjnym. Zgodnie z art. 127 § 3 k.p.a. od decyzji Ministra Sprawiedliwości nie służy odwołanie, ale strona niezadowolona z decyzji może zwrócić się do organu wydającego decyzję z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy. Do wniosku tego stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące odwołań od decyzji.

Art. 16a. [Ponowne powołanie notariusza]

§ 1. Osoba, która przestała być notariuszem z przyczyn, o których mowa w art. 16 § 1 pkt 1, 4, 5 i 6 oraz § 3, może zostać ponownie powołana, jeżeli spełnia wymagania określone w art. 11 pkt 1–3 i 7, z uwzględnieniem art. 51 § 4.

§ 2. Jeżeli osoba, o której mowa w § 1, przez co najmniej 10 lat nie wykonywała zawodu notariusza, może zostać ponownie powołana na notariusza po złożeniu egzaminu notarialnego. Obowiązku złożenia egzaminu nie stosuje się do osób, o których mowa w art. 12 § 1.

Komentowany przepis daje możliwość ponownego powołania na stanowisko notariusza, pod warunkiem spełnienia przesłanek określonych w art. 11 pkt 1–3 i 7 pr. not., osobom, które przestały być notariuszem z powodu:

- 1) rezygnacji z prowadzenia kancelarii;
- 2) pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii orzeczeniem sądu dyscyplinarnego;
- 3) orzeczonego zakazu wykonywania zawodu na mocy prawomocnego wyroku sądu;
- 4) utraty praw publicznych lub pełnej zdolności do czynności prawnych;
- 5) stwierdzenia u notariusza, w wyniku wizytacji, nieprawidłowości, których charakter stanowi rażącą i oczywistą obrazę przepisów prawa;
- 6) uzyskania przez notariusza dwóch ujemnych ocen w wyniku kolejnych wizytacji przeprowadzonych przez wizytatora samorządu notarialnego lub Ministra Sprawiedliwości.

Przy tym osoba, która przestała być notariuszem w związku z orzeczeniem kary dyscyplinarnej pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii, może ponownie ubiegać się

o powołanie na notariusza po upływie 10 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia tej kary. Jeżeli osoby, do których stosuje się komentowany przepis, nie zajmowały stanowiska notariusza przez co najmniej 10 lat, mogą one zostać ponownie powołane na stanowisko notariusza dopiero po złożeniu egzaminu notarialnego. Obowiązku złożenia egzaminu nie stosuje się do osób, o których mowa w art. 12 § 1 pr. not.

ROZDZIAŁ 3

Obowiązki i prawa notariuszy

Art. 17. [Obowiązki notariusza]

Notariusz jest obowiązany postępować zgodnie ze złożonym ślubowaniem oraz stale podnosić kwalifikacje zawodowe.

1. Uwagi ogólne

Warto zwrócić uwagę na to, że rozdział 3 pr. not. zatytułowany „Obowiązki i prawa notariuszy”, niejako wbrew swojemu tytułowi, obejmuje wyłącznie regulacje związane z obowiązkami notariuszy. Jedynym uprawnieniem uregulowanym w ramach ww. rozdziału jest prawo używania tytułu „emerytowany notariusz”, przysługujące notariuszowi, który zakończył już swoją działalność zawodową (art. 25 pr. not.). Trudno byłoby więc określić je jako prawo przysługujące notariuszowi. Co więcej, analiza pozostałych rozdziałów Prawa o notariacie prowadzi do wniosku, że wyliczenie obowiązków notariusza zawarte w rozdziale trzecim nie ma charakteru wyczerpującego, a jedynie przykładowy, ponieważ praktycznie wszystkie pozostałe normy Prawa o notariacie określają obowiązki notariusza. W sensie ilościowym zarysowuje się więc daleko idąca przewaga obowiązków notariusza nad jego uprawnieniami. Nie oznacza to oczywiście, że uprawnienia takie nie istnieją, zauważyć jednak należy, że z pewnością nie są one liczne, zwłaszcza biorąc pod uwagę ilość obowiązków.

2. Prawa notariusza

Wśród praw notariusza wymienić można przede wszystkim:

- 1) prawo prowadzenia kancelarii notarialnej;
- 2) pobierania taksy notarialnej z tytułu dokonywanych czynności notarialnych¹⁴³;
- 3) prawo do udziału w samorządzie notarialnym;
- 4) prawo do wykonywania funkcji publicznych;

¹⁴³ Zob. szerzej M. Kozłowski, *Prawo notariusza do wynagrodzenia. Komentarz praktyczny*, LEX 2019.

- 5) prawo do podjęcia dodatkowego zajęcia;
- 6) prawo do ochrony na zasadach przysługujących funkcjonariuszom publicznym.

Jak podkreślają zgodnie przedstawiciele doktryny, zasadnicze znaczenie mają dwa spośród wskazanych wyżej uprawnień: prawo do prowadzenia kancelarii notarialnej (art. 4 § 1 pr. not.) oraz prawo pobierania taksy notarialnej z tytułu dokonywanych czynności notarialnych (art. 5 § 1 pr. not.). Warto podkreślić również, że prawa te są jednocześnie obowiązkami, co dotyczy przede wszystkim prawa do prowadzenia kancelarii notarialnej, które tak długo, jak nie zostanie zawieszone bądź odebrane notariuszowi, jest zarazem podstawowym obowiązkiem każdego notariusza. Dopiero bowiem prowadząc kancelarię, notariusz jest w stanie realizować wszystkie swoje obowiązki ustawowe. Co więcej, przez cały okres, kiedy powołanie do pełnienia funkcji notariusza pozostaje w mocy, kancelaria notarialna powinna być czynna co najmniej 6 godzin dziennie przez 5 dni w tygodniu, z wyłączeniem sobót i niedziel, a w razie konieczności trwającego dłuższy lub krótszy czas przerwania pełnienia obowiązków ma on obowiązek zapewnić ciągłość pracy kancelarii przez udzielenie stosownego zastępstwa. Podobnie rzecz przedstawia się w odniesieniu do pobierania taksy notarialnej, która będąc materialną podstawą funkcjonowania każdej kancelarii notarialnej, nie tylko może, lecz także powinna być pobierana od każdej czynności notarialnej, w ramach granic określonych przez aktualnie obowiązujące rozporządzenie o wysokości taksy notarialnej. Wynika to nie tylko z brzmienia art. 5 § 1 pr. not., lecz także jednolitego w tym zakresie stanowiska judykatury, podkreślającej konsekwentnie, że każda czynność notarialna (poza protokołem sprostowania oczywistej omyłki pisarskiej lub rachunkowej) wiązać się powinna z pobraniem taksy notarialnej, co nie wyklucza jednak możliwości zawarcia umowy o dokonanie czynności notarialnej bez wynagrodzenia¹⁴⁴.

3. Obowiązki notariusza

Do bogatego katalogu obowiązków notariusza uregulowanych w rozdziale trzecim Prawa o notariacie należą w szczególności obowiązki:

- 1) postępowania zgodnie ze złożonym ślubowaniem (art. 17);
- 2) stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych (art. 17);
- 3) zachowania tajemnicy notarialnej (art. 18);
- 4) uzyskiwania zgody na dodatkowe zatrudnienie (art. 19);
- 5) ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej (art. 19a);
- 6) prowadzenia kancelarii przez minimum 6 godzin dziennie przez 5 dni w tygodniu (art. 20);

¹⁴⁴ Zob. tak SN w tezie uchwały SN(7) z 23.09.2009 r., I KZP 7/09, z aprobowaną glosą M. Kolasińskiego, PiP 2010/7, s. 126–132.

- 7) wyznaczania zastępstwa podczas nieobecności (art. 21);
- 8) opłacania składek samorządowych (art. 23).

Powyższe obowiązki notariuszy zostaną omówione szczegółowo w dalszej części komentarza. Do obowiązków notariusza niewymienionych w ramach rozdziału trzeciego Prawa o notariacie należą ponadto następujące obowiązki:

- 1) dokonywania czynności notarialnych zgodnie z prawem (art. 2 § 2 w zw. z art. 1 § 1);
- 2) prowadzenia kancelarii notarialnej (art. 4);
- 3) powstrzymywania się od reklamy własnej kancelarii (art. 15);
- 4) aktywnego uczestniczenia w pracach samorządu zawodowego (art. 26);
- 5) zachowania należytej staranności zawodowej (art. 49);
- 6) zachowania bezstronności (art. 80 § 2 i 3);
- 7) wyjaśniająco-doradczy wobec stron czynności notarialnych (art. 80 § 2 i 3);
- 8) odmowy dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem (art. 81);
- 9) współdziałania z instytucjami publicznymi (art. 111).

Art. 18. [Tajemnica notarialna]

§ 1. Notariusz jest obowiązany zachować w tajemnicy okoliczności sprawy, o których powziął wiadomość ze względu na wykonywane czynności notarialne.

§ 2. Obowiązek zachowania tajemnicy trwa także po odwołaniu notariusza.

§ 3. Obowiązek zachowania tajemnicy ustaje, gdy notariusz składa zeznania jako świadek przed sądem, chyba że ujawnienie tajemnicy zagraża dobru państwa albo ważnemu interesowi prywatnemu. W tych wypadkach od obowiązku zachowania tajemnicy może zwolnić notariusza Minister Sprawiedliwości.

§ 4. Obowiązek zachowania tajemnicy nie dotyczy informacji:

- 1) udostępnianych na podstawie przepisów o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu,
 - 2) przekazywanych na podstawie przepisów rozdziału 11a działu III ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2019 r. poz. 900, z późn. zm.),
 - 3) udostępnianych na podstawie art. 300³⁵ ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. z 2019 r. poz. 505, 1543 i 1655)
- w zakresie określonym tymi przepisami.

1. Uwagi ogólne

Tajemnica zawodowa oraz obowiązek jej przestrzegania należą do najważniejszych cech każdego zawodu zaufania publicznego. Należyte przestrzeganie tajemnicy zawodowej odgrywa rolę jednego z fundamentów również i współczesnego notariatu, po-

dobnie jak miało to miejsce od jego zarania. Dzięki jej przestrzeganiu, zaufanie, jakie pokładają klienci, powierzający notariuszom nieraz bardzo osobiste szczegóły swojego życia, znajduje silne gwarancje prawne oraz mocne instrumenty chroniące powierzone notariuszom sprawy. Co należy bardzo mocno podkreślić na samym wstępie, tajemnica notarialna chroni klientów notariuszy, lecz nie notariuszy, w związku z czym nie powinna być traktowana jako swoisty przywilej przysługujący notariuszom, lecz instrument ochrony ich klientów¹⁴⁵.

Zarówno w praktyce, jak i w literaturze przedmiotu, poza sporem jest zakres przedmiotowy, czasowy, jak i podmiotowy tajemnicy notarialnej. Szereg trudności budzi jednak realizacja wyjątków od jej przestrzegania, a więc zasad, na jakich dopuszczalne jest zwalnianie z tajemnicy notarialnej, w szczególności w postępowaniu karnym, o czym będzie mowa szerzej w dalszej części niniejszego komentarza.

2. Zakres podmiotowy tajemnicy notarialnej

Tajemnica notarialna wiąże nie tylko notariuszy, lecz także osoby dokonujące czynności notarialnych niebędące notariuszami, a więc: emerytowanych notariuszy, zastępców notarialnych oraz aplikantów notarialnych. Wydaje się również, że mimo braku stosownych norm zawartych w Prawie o notariacie tajemnica notarialna powinna obowiązywać również pracowników kancelarii notarialnych, ponieważ rygorystyczne jej przestrzeganie jedynie przez samego notariusza, bez stawiania jakichkolwiek wymogów w tym zakresie w stosunku do pracowników kancelarii, czyniłoby całą instytucję tajemnicy notarialnej czysto iluzoryczną. Zróznicowana jest tutaj jedynie odpowiedzialność za ewentualne naruszenie tajemnicy notarialnej, ponieważ odpowiedzialność notariuszy, zastępców notarialnych oraz aplikantów notarialnych jest przede wszystkim dyscyplinarna oraz karna, odpowiedzialność natomiast pracowników – przede wszystkim służbowa. Nie będąc członkami samorządu notarialnego ani też funkcjonariuszami publicznymi, pracownicy kancelarii oczywiście nie mogą podlegać stosownej odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie tajemnicy notarialnej. Na podstawie odpowiednich klauzul o zachowaniu w poufności wszelkich informacji, jakie powzięli w związku z wykonywaną w kancelarii notarialnej pracą, jakie powszechnie są stosowane przy okazji rozpoczynania zatrudnienia w kancelarii, możliwa jest tutaj odpowiedzialność o charakterze cywilnoprawnym wobec zatrudniającego takie osoby notariusza, nie wykluczając odpowiedzialności wobec klientów kancelarii w ramach reżimu deliktowego. Zagadnienie to nie stało się dotychczas przedmiotem rozważań literatury przedmiotu oraz orzecznictwa.

¹⁴⁵ Tak m.in. wyroki TK: z 10.07.2000 r., SK 21/99, OTK 2000/5, poz. 144; z 22.11.2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004/10, poz. 107.

W odniesieniu do zastępców notarialnych nie budzi najmniejszych wątpliwości zakres obowiązującej ich tajemnicy notarialnej w odniesieniu do informacji, jakimi dysponują w związku z dokonywanymi czynnościami notarialnymi. Specyfika pracy zastępców notarialnych polega jednak na tym, że w swojej działalności zawodowej występują nie tylko jako osoby zastępujące notariusza, ale często jako pracownicy kancelarii notarialnej, dokonujący wielu czynności o charakterze materialno-technicznym, takich jak przygotowywanie projektów aktów notarialnych czy też analiza dokumentów. Wydaje się więc, że ich odpowiedzialność będzie nosiła charakter hybrydowy: w odniesieniu do czynności notarialnych, których dokonują w ramach udzielonego im zastępstwa, za ewentualne naruszenie tajemnicy notarialnej będą odpowiadać na zasadach określonych w przepisach Prawa o notariacie, w pozostałym zaś zakresie – w ten sam sposób jak pozostali pracownicy kancelarii notarialnych.

Pewne wątpliwości może budzić również zakres tajemnicy notarialnej w odniesieniu do aplikantów notarialnych, z związku z tym, że dokonują oni czynności notarialnych jedynie w bardzo wąskim zakresie. Na podstawie bowiem art. 22a § 1 pr. not. aplikanci notarialni, którzy uzyskali pozytywny wynik kolokwium na aplikacji notarialnej, mogą zostać upoważnieni przez swoich patronów do dokonywania czynności poświadczeniowych oraz sporządzania protokołów. W takim zakresie może być więc mowa o tajemnicy notarialnej w związku z dokonywanymi przez aplikantów notarialnych czynnościami notarialnymi. Z całą pewnością jednak w swojej pracy wykonywanej w kancelariach notarialnych aplikanci notarialni stykają się ze znacznie większą ilością informacji, w szczególności przy okazji przygotowywania projektów aktów notarialnych czy też analizy dokumentów przedkładanych przez strony czynności notarialnych niezbędnych do sporządzenia aktów notarialnych. W związku z tym odpowiedzialność dyscyplinarna aplikantów notarialnych powinna być zawężona w analogiczny sposób jak w przypadku zastępców notarialnych, z tą jedynie różnicą, że bardzo wąski zakres dokonywanych przez nich czynności notarialnych będzie mocno ograniczał odpowiedzialność za naruszenie tajemnicy notarialnej na zasadach przewidzianych przez Prawo o notariacie.

3. Zakres przedmiotowy tajemnicy notarialnej

Zakres przedmiotowy tajemnicy notarialnej został zakrojony bardzo szeroko, ponieważ obejmuje on wszystkie okoliczności sprawy, o których notariusz powziął wiadomość ze względu na wykonywane czynności notarialne. Innymi słowy, są nią objęte wszelkiego rodzaju informacje, jakimi dysponuje notariusz w związku z wykonywanymi przez siebie czynnościami notarialnymi. Nie istnieje zatem żaden wycinek tych czynności, który byłby z zakresu tajemnicy notarialnej wyłączony. Oznacza to w praktyce, że tajemnica notarialna obejmuje zarówno treść dokonanych czynności notarialnych, informacje związane z przygotowaniem czynności notarialnych, a nieodzwier-

ciedlone w treści czynności notarialnych, jak również nawet informacje o tym, że dana osoba pojawiła się czy też nie u danego notariusza w kancelarii¹⁴⁶. Reasumując, trzeba stwierdzić, że bardzo szeroki zakres informacji objętych tajemnicą notarialną powoduje, że poszukiwanie precyzyjnych granic tego pojęcia wydaje się praktycznie bezcelowe, w przeciwieństwie do zasad dotyczących zwalniania z obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej, o których będzie mowa w dalszych uwagach.

4. Zakres czasowy tajemnicy notarialnej

Tajemnica notarialna wiąże notariusza zarówno w okresie sprawowania funkcji, jak i później. Oznacza to, że utrata statusu notariusza z jakiegokolwiek tytułu prawnego nie zwalnia w żaden sposób byłego już notariusza z obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej w odniesieniu do informacji, jakie powziął, będąc notariuszem. W praktyce oznacza to, że upływ czasu ani żadna zmiana statusu czy to notariusza, czy klienta notariusza, nie stanowi automatycznie przyczyny wygaśnięcia obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej. Trwa on bowiem aż do śmierci osoby sprawującej kiedykolwiek stanowisko notariusza.

Warto również zwrócić uwagę na istotne rozszerzenie zakresu czasowego tajemnicy notarialnej dokonane na gruncie Kodeksu Etyki Zawodowej Notariusza w odniesieniu do osób, których dane informacje dotyczą („uczestnika czynności”), ponieważ na gruncie § 24 ust. 1 pkt 2 KEZN przewidziano, iż obowiązek zachowania tajemnicy wiąże notariusza również po śmierci uczestnika czynności. W przepisach Prawa o notariacie brak analogicznego rozwiązania. Z praktycznego punktu widzenia jest to jednak różnica jedynie pozorna, ponieważ zakres przedmiotowy tajemnicy notarialnej jest zakrojony tak szeroko, że trudno byłoby przyjąć, że w jej spektrum nie mieszczą się informacje dotyczące osób zmarłych.

Mamy tutaj do czynienia z sytuacją diametralnie inną niż w przypadku ochrony danych osobowych, których zakres przedmiotowy oraz czasowy został zakrojony znacznie wężziej niż w przypadku tajemnicy notarialnej. Ochrona danych osobowych dotyczy bowiem jedynie danych umożliwiających identyfikację osób fizycznych¹⁴⁷, a ponadto trwa jedynie do śmierci osoby, której dane dotyczą. Dzieje się tak dlatego, że – w przeciwieństwie do danych objętych tajemnicą notarialną – dane osobowe zdefiniowane zostały w sposób jednoznacznie wyłączający ze swego zakresu dane osób fizycznych, które już zmarły, oraz dane wszelkiego rodzaju jednostek organizacyjnych. Tajemnica notarialna zaś dotyczy danych wszystkich podmiotów – a więc także osób prawnych i tzw. ułomnych osób prawnych i nie gaśnie wraz ze śmiercią

¹⁴⁶ Postanowienie SN z 29.10.2014 r., SDI 28/14, LEX nr 1583232.

¹⁴⁷ Art. 1 ust. 1 ustawy z 10.05.2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1781).

osób fizycznych, których dotyczą dane informacje czy też wraz z wykreśleniem z rejestru danej osoby prawnej.

5. Zwolnienia z tajemnicy notarialnej – *ex lege* (bezwarunkowe)

5.1. Uwagi wprowadzające

Tajemnica notarialna nie ma charakteru bezwzględnie wiążącego, w związku z czym ustawodawca przewidział dwie grupy sytuacji zwalniających notariusza z obowiązku jej zachowania. Są to zwolnienia automatyczne (bezwarunkowe – *ex lege*) oraz zwolnienia warunkowe. Na wstępie warto zauważyć, że lista wyłączeń tajemnicy notarialnej ulega konsekwentnie procesowi poszerzania, który to proces nabrał w ostatnim czasie znacznego przyspieszenia, ponieważ w ciągu 25 lat obowiązywania Prawa o notariacie lista ww. wyłączeń została poszerzona na gruncie ustawy Prawo o notariacie z jednego do czterech, a na gruncie ustaw szczególnych lista ww. wyłączeń ulega również nieustannemu poszerzaniu, o czym będzie mowa w ramach uwag dotyczących art. 18 § 4 pr. not. Zwolnienia automatyczne obejmują pięć grup sytuacji, spośród których cztery wskazane są bezpośrednio w ustawie – Prawo o notariacie:

- 1) składanie przez notariusza – jako świadka – zeznań przed sądem w postępowaniu cywilnym (art. 18 § 3 pr. not.);
- 2) informacje udostępniane przez notariusza na podstawie przepisów ustawy z 1.03.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu¹⁴⁸ (art. 18 § 4 pkt 1 pr. not.);
- 3) raportowanie przez notariusza schematów podatkowych (art. 18 § 4 pkt 2 pr. not.) rozdział 11a – informacje o schematach podatkowych – z działu III ustawy z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa);
- 4) informacje związane z rejestrem akcji w ramach prostej spółki akcyjnej (art. 18 § 4 pkt 3 pr. not. w zw. z art. 300³⁵ ustawy z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych – obowiązuje od 1.03.2020 r.).

5.2. Składanie zeznań przed sądem cywilnym

Wyłączenie tajemnicy notarialnej w odniesieniu do notariusza składającego zeznania przed sądem jest jedynym zwolnieniem automatycznym funkcjonującym nieprzerwanie od samego początku obowiązywania Prawa o notariacie, zawartym w niezmienionej treści w art. 18 § 3 pr. not. Pozostałe zwolnienia automatyczne zostały dodane przez ustawodawcę w toku kolejnych nowelizacji, z których najnowsza, wchodząca w życie 1.03.2020 r. dotyczy rejestru akcjonariuszy w prostej spółce akcyjnej.

¹⁴⁸ Dz.U. z 2020 r. poz. 971 ze zm.

Na wstępie należy zaznaczyć, że zwolnienie powyższe dotyczy jedynie sytuacji, w których zeznania przed sądem składane są przez notariusza występującego w roli świadka oraz w ramach procesu cywilnego¹⁴⁹. Oznacza to, że inne role procesowe, w jakich występuje notariusz, w szczególności zaś rola pozwanego lub powoda w procesie cywilnym, nie pozwalają na zastosowanie powyższego przepisu.

Mimo że w literaturze przedmiotu słusznie podkreśla się, że notariusz nigdy nie może sam zwolnić się z obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej, a nawet z obowiązku takiego nie może zostać zwolniony przez stronę czynności notarialnej, której dane informacje dotyczą¹⁵⁰, to na gruncie omawianego przepisu mamy do czynienia z sytuacją, w której jedynie od samego notariusza zależeć będzie, czy w powyższym wypadku (składanie zeznań przed sądem) zastosowanie znajdzie zwolnienie automatyczne, czy też konieczne będzie jednak zwolnienie notariusza z obowiązku zachowania tajemnicy przez stosowny podmiot, a więc w tym wypadku Ministra Sprawiedliwości. Dzieje się tak dlatego, że zwolnienie z tajemnicy notarialnej działa automatycznie jedynie wówczas, gdy złożone zeznania, zdaniem zeznającego notariusza, nie grożą „ujawnieniem tajemnicy zagrażającej dobru państwa albo ważnemu interesowi prywatnemu”. Wówczas to notariusz, powołując się na powyższą okoliczność przed sądem, odmawia składania zeznań¹⁵¹. Jeśli notariusz powoła się na powyższy przepis w toku składanych zeznań, sąd cywilny zwraca się do Ministra Sprawiedliwości o zwolnienie zeznającego notariusza z tajemnicy.

Zagrożenie dobra państwa jest jedną z dwóch przesłanek wskazanych przez ustawodawcę jako podstawy odmowy złożenia zeznań przez notariusza występującego w procesie cywilnym w roli świadka. Wydaje się, że współcześnie może dotyczyć niewielkiej grupy czynności notarialnych odnoszących się bezpośrednio do interesów o charakterze państwowym. Możemy tutaj wyobrazić sobie z jednej strony wiele informacji związanych z interesami gospodarczymi państwa, których ujawnienie mogłoby narazić Skarb Państwa na istotne straty (sfera dominium), bądź też informacji dotyczących interesów państwowych o charakterze władczym. Ostatecznej oceny, czy podejrzenia notariusza dotyczące skutków ujawnienia takich informacji, są słuszne, dokonuje Minister Sprawiedliwości, i jeśli uzna je za zasadne, odmawia zwolnienia z tajemnicy notarialnej zeznającego notariusza.

Zagrożenie ważnego interesu prywatnego wydaje się być przesłanką występującą znacznie częściej. Jest ona sformułowana w sposób charakterystyczny dla klauzul generalnych, a więc w sposób szeroki i nieostry. Można bronić tezy o tym, że praktycznie

¹⁴⁹ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, LEX 2016, komentarz do art. 18, pkt 5.1.

¹⁵⁰ L. Borzowski [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 272.

¹⁵¹ Zob. postanowienie SA w Katowicach z 3.06.2009 r., II AKz 338/09, OSA 2010/8, poz. 44.

każdy interes prywatny, związany z czynnościami notarialnymi ma charakter istotny. Specyfiką bowiem czynności notarialnych jest to, że obejmują one jedynie niewielki wycinek dokonywanych czynności prawnych, które odróżniają się od pozostałych przede wszystkim kryterium istotności. Tym samym więc trudno byłoby wyróżnić czynności notarialne, w ramach których *ex definitione* mamy do czynienia z „nieważnymi” interesami prywatnymi. Wbrew więc podnoszonym w literaturze głosom o wyjątkowym charakterze tej przesłanki¹⁵², wydaje się, że pozwala ona objąć swoim zakresem praktycznie każdą czynność notarialną, z czynnościami poświadczeniowymi włącznie. Słuszność podejrzeń notariusza o ewentualnych skutkach ujawnienia tajemnicy notarialnej ocenia każdorazowo Minister Sprawiedliwości. W związku z powyższym wydaje się rozwiązaniem modelowym możliwie szerokie korzystanie z ww. przesłanki przez notariuszy zeznających przed sądami, ponieważ ich subiektywne przekonanie o istotności skutków ujawnienia tajemnicy jest wówczas weryfikowane przez podmiot publiczny, w swoich kompetencjach mający szeroko rozumiany nadzór nad notariatem. Szczególna waga zaś, jaką notariusze powinni przykładać do ochrony tajemnicy notarialnej, każe z dużą ostrożnością traktować wszelkiego rodzaju wyjątki od niej czynione, które powinny być stosowane w sposób możliwie wąski, tak by możliwie szeroko chronić tajemnicę notarialną.

5.3. Obowiązek notariusza przedstawienia dokumentu na zarządzenie sądu w postępowaniu cywilnym

W postępowaniu cywilnym poza składaniem zeznań przed sądem udział notariusza może przejawiać się jeszcze w jeden sposób, mianowicie w przedkładaniu sądowi żądanych dokumentów notarialnych. Sytuację tę reguluje potencjalnie art. 248 § 1 k.p.c., zgodnie z którym: „Każdy obowiązany jest przedstawić na zarządzenie sądu w oznaczonym terminie i miejscu dokument znajdujący się w jego posiadaniu i stanowiący dowód faktu istotnego dla rozstrzygnięcia sprawy, chyba że dokument zawiera informacje niejawne”.

W praktyce jednak zarysowała się ponadto wątpliwość o relację art. 248 k.p.c. do norm Prawa o notariacie, sprowadzająca się do odpowiedzi na pytanie, czy art. 248 k.p.c. jest zarazem wystarczającą i samoistną podstawą do zwolnienia notariusza z tajemnicy notarialnej przez wydanie sądowi żadanego dokumentu notarialnego. W literaturze przedmiotu prezentowany był pogląd, zgodnie z którym przepisem o charakterze *lex generalis* jest art. 248 k.p.c., natomiast w stosunku do niego *lex specialis* stanowi art. 18 pr. not.¹⁵³ Wątpliwości powyższe w znacznej mierze rozwiała uchwała SN z 18.11.2015 r., w której Sąd stwierdził, że wynikający z art. 248 § 1 k.p.c. obowiązek

¹⁵² L. Borzemski [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 269.

¹⁵³ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, LEX 2016, komentarz do art. 18, pkt 4, oraz stanowisko Fundacji Centrum Naukowego Notariatu z 14.02.2003 r.

„przedstawienia dokumentu” obejmuje również notariuszy¹⁵⁴. Na uzasadnienie tej tezy Sąd Najwyższy podniósł, że ustawodawca, ustalając krąg podmiotowy adresatów normy art. 248 § 1 k.p.c., nieprzypadkowo użył zwrotu „każdy” w roli zaimka upowszechniającego, który określa pełny zakres desygnatów zastępowanego pojęcia. W praktyce oznacza on każdy możliwy podmiot, co wskazuje na brak zamiaru wprowadzania jakichkolwiek wyłączeń podmiotowych w kręgu osób zobowiązanych do przedstawienia dokumentów koniecznych do rozstrzygnięcia sprawy cywilnej. Jak podkreśla się ponadto w literaturze przedmiotu, przyjęcie odmiennego poglądu prowadziłoby nie tylko do niepożądanego ograniczenia kompetencji sądu, lecz także do swoistego paradoksu, ponieważ sąd rozpoznający daną sprawę (w tym także Sąd Apelacyjny lub Sąd Najwyższy), w której konieczny byłby dowód w postaci dokumentu notarialnego, musiałby występować do sądu okręgowego z wnioskiem o wydanie stosownego postanowienia¹⁵⁵. W związku z powyższym uzasadnionym i racjonalnym rozwiązaniem jest wydanie dokumentu notarialnego bezpośrednio na podstawie art. 248 k.p.c. Stanowisko SN spotkało się z pełną aprobatą przedstawicieli doktryny¹⁵⁶, podkreślających ponadto, że przyjęcie braku zastosowania art. 248 k.p.c. do notariusza może skutkować ograniczeniem kompetencji rozpoznawczych i jurysdykcyjnych sądu¹⁵⁷.

5.4. Przeciwdziałanie praniu brudnych pieniędzy

Wyłączenie tajemnicy notarialnej w związku z obowiązkami informacyjnymi nałożonymi na notariuszy przez przepisy dotyczące przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy zostało, dzięki art. 18 § 4 pkt 1 pr. not., mocno wyeksponowane przez ustawodawcę. Należałoby jednak zwrócić uwagę, że wyłączenia powyższe niczym nie różnią się w swojej istocie od regulacji ustaw szczególnych Prawa o notariacie, obligujących notariuszy do przysyłania podmiotom publicznym wypisów lub odpisów aktów notarialnych, lub też rejestrowania określonych czynności w rejestrach publicznych, takich jak rejestr spadkowy czy też Centralne Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych (CREWAN). Omówione zostaną one szerzej w ramach uwag do art. 79 pkt 7 pr. not. Istotą bowiem wyłączeń tajemnicy notarialnej związanej z przepisami dotyczącymi przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy jest obowiązek przysyłania informacji o dokonanych czynnościach notarialnych Generalnemu Inspektorowi Informacji Finansowej (GIIF). W przeciwieństwie do innych obowiązków informacyjnych nałożonych na notariuszy, obowiązek ten jest realizowany nie przez przysyłanie wypisów czy odpisów aktów notarialnych, lecz przez wypełnianie specjalnych kart transakcji i przysyłanie ich do GIIF w specjalnym trybie drogą teleinformatyczną.

¹⁵⁴ Uchwała SN z 18.11.2015 r., III CZP 69/15, OSNC 2016/11, poz. 127.

¹⁵⁵ T. Zembrzusi, *Obowiązek notariusza przedstawienia dokumentu na zarządzenie sądu w postępowaniu cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2016/11, s. 605.

¹⁵⁶ T. Zembrzusi, *Obowiązek notariusza...*, s. 606.

¹⁵⁷ M. Krasnowska, *Tajemnica notarialna a postępowanie sądowe*, „Prokuratura i Prawo” 2017/11.

Notariusze przekazują GIIF wiele milionów kart transakcji rocznie. Dzieje się tak, ponieważ obowiązkiem notariusza jest raportowanie każdej transakcji ponadprogowej, niezależnie od tego, czy jest ona transakcją budzącą wątpliwości (transakcja podejrzana). W efekcie GIIF otrzymuje ogromną ilość danych niemających nic wspólnego z procesem prania brudnych pieniędzy, jedynie dlatego że wartości transakcji przekraczają 15 000 euro. Biorąc pod uwagę, że zdecydowana większość transakcji dotyczących nieruchomości pod kątem wartości przekracza taki próg, skutkuje to ogromem biurokratycznej pracy wykonywanej przez tysiące polskich notariuszy. Praca ta w dodatku utrudnia w znacznym stopniu analizę transakcji przez GIIF, ponieważ w tak ogromnej ich ilości trudno jest dostrzec te, które mogłyby ewentualnie mieć realny związek z praniem brudnych pieniędzy. Co więcej, w toku kolejnych nowelizacji przepisów o przeciwdziałaniu praniu brudnych pieniędzy ilość obowiązków biurokratycznych nakładanych na notariuszy w tym zakresie nieustannie rośnie, wskazać wśród nich można w szczególności obowiązek raportowania już co 7 dni, w miejsce miesięcznego, oraz prowadzenia analiz dotyczących pełnienia eksponowanych funkcji politycznych przez strony czynności notarialnych.

De lege ferenda należałoby postulować, by wzorem rozwiązań stosowanych w wielu państwach europejskich, w szczególności we Włoszech, obowiązki informacyjne dotyczące przeciwdziałaniu praniu brudnych pieniędzy nałożone na notariuszy ograniczyć jedynie do transakcji podejrzanych.

5.5. Raportowanie schematów podatkowych

Przepisy Ordynacji podatkowej dotyczące raportowania schematów podatkowych należą do regulacji prawnych o bardzo krótkiej historii obowiązywania, ponieważ na grunt prawa krajowego zostały wprowadzone do ustawy z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa nowelizacją z 23.10.2018 r. i weszły w życie 1.01.2019 r. Wówczas to dodano nowy rozdział 11a, wprowadzający na grunt prawa polskiego nieznaną dotychczas instytucję raportowania tzw. schematów podatkowych. Wśród podmiotów, na które nałożono taki obowiązek, znaleźli się także notariusze, którzy występują na gruncie powyższych przepisów w charakterze podmiotu wspomagającego¹⁵⁸, nie sposób jednak wykluczyć przypisania im innej roli. Zgodnie z treścią art. 86b § 7 o.p. nie stanowi naruszenia obowiązku zachowania prawnie chronionej tajemnicy zawodowej (a więc m.in. tajemnicy notarialnej):

- 1) przekazanie informacji o schemacie podatkowym w sytuacji, w której przekazujący tę informację został zwolniony z obowiązku jej zachowania;
- 2) przekazanie informacji o schemacie podatkowym standaryzowanym;

¹⁵⁸ Tak L. Matusiakiewicz, *Obowiązek raportowania schematów podatkowych. Komentarz praktyczny*, LEX 2018.

- 3) przesłanie do Szefa Krajowej Administracji Skarbowej informacji, o której mowa w § 6 (art. 86 o.p.).

Specyfika powyższych przepisów powoduje jednak, że będą one w ogromnej części normami martwymi, ponieważ skonstruowane są w taki sposób, że nie da się ustalić, jakie konkretnie obowiązki z nich wynikają. W odniesieniu do notariuszy ich status na gruncie przepisów Ordynacji podatkowej dotyczących raportowania schematów podatkowych nie jest jednoznacznie przesądzony, nie mówiąc już o skonkretyzowaniu obowiązków z niej wynikających¹⁵⁹.

5.6. Rejestr akcjonariuszy

Prosta spółka akcyjna, wprowadzona do polskiego systemu prawnego nowelizacją Kodeksu spółek handlowych z 19.07.2019 r.¹⁶⁰, która weszła w życie 1.07.2021 r., jest instytucją przewidującą wiele zupełnie nowych konstrukcji prawnych, nieznanymi dotychczas rodzimemu prawu spółek. Jednym z nich jest rejestr akcjonariuszy, prowadzony przez notariuszy lub podmiot, który na podstawie ustawy z 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi¹⁶¹ jest uprawniony do prowadzenia rachunków papierów wartościowych (dom maklerski).

Zwolnienie z tajemnicy notarialnej o charakterze automatycznym, związane z funkcjonowaniem ww. rejestru, przewidziane w Prawie o notariacie, dotyczy jedynie części czynności dokonywanych w związku z funkcjonowaniem takiego rejestru przez notariuszy w postaci udostępniania danych z ww. rejestru osobom trzecim na ich wniosek. Zgodnie bowiem z treścią art. 300³⁵ k.s.h. rejestr akcjonariuszy jest jawny dla spółki i każdego akcjonariusza, a podmioty te mają prawo dostępu do danych zawartych w rejestrze akcjonariuszy za pośrednictwem podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy. Dostęp ten realizowany jest m.in. przez prawo żądania w postaci papierowej lub elektronicznej „informacji z rejestru akcjonariuszy”. Nie przesądzając w tym miejscu, czy mamy wówczas do czynienia z nową czynnością notarialną, czy też może być on realizowany w formach dotychczas znanych Prawu o notariacie, z całą pewnością w odniesieniu do ujawniania takich informacji podmiotom wskazanym w ww. przepisie notariusz zwolniony jest z tajemnicy notarialnej.

Wydaje się, że nowelizowanie w tym zakresie Prawa o notariacie było jednak zabiegiem o charakterze *superfluum* ustawowego, a zarazem przejawem pewnej niekonsekwencji ustawodawcy. Pozostając bowiem na gruncie jedynie prawa handlowego, na-

¹⁵⁹ Zob. szerzej P. Marquardt, *Raportowanie schematów podatkowych a obowiązki notariusza. Komentarz praktyczny*, LEX 2019.

¹⁶⁰ Dz.U. z 2019 r. poz. 1655 ze zm.

¹⁶¹ Dz.U. z 2020 r. poz. 89 ze zm.

leży zauważyć, że dotychczasowe obowiązki notariuszy związane z przekazywaniem instytucjom publicznym wielu informacji związanych z dokonywanymi czynnościami notarialnymi, a wynikające z ustaw szczególnych¹⁶², stanowiły dotychczas wystarczające uzasadnienie do uchylenia w tym zakresie obowiązywania tajemnicy notarialnej. Podobnie rzecz przedstawia się w odniesieniu do wszystkich obowiązków przesyłania wypisów/odpisów aktów notarialnych ciążących na notariuszach, gdzie przepisy szczególne obligujące do ich przekazywania w określonym terminie instytucjom publicznym były traktowane jako całkowicie wystarczająca podstawa do uchylenia w tym zakresie tajemnicy notarialnej. W efekcie mamy obecnie do czynienia z sytuacją, w ramach której jedynie niewielka część wyłączeń tajemnicy notarialnej wynika bezpośrednio z Prawa o notariacie, większość zaś – z przepisów szczególnych. Tym samym *de lege ferenda* należałoby postulować, by w Prawie o notariacie pozostawić jedynie regulację zwolnień z tajemnicy notarialnej związanych ze składaniem przez notariusza zeznań w sądzie, a w miejsce zestawienia zwolnień umieścić przepis mówiący o tym, że „pozostałe zwolnienia regulują przepisy szczególne”, ewentualnie, że „zwolnienia z tajemnicy notarialnej, o ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej, obejmują w szczególności” – po czym następowałoby wyliczenie kategorii sytuacji wymienionych obecnie w art. 18 § 4 pr. not.

5.7. Ustawy szczególne

Piąta grupa sytuacji wyłączających tajemnicę notarialną w sposób automatyczny związana jest z przepisami ustaw szczególnych obligujących notariusza do ujawniania podmiotom niebędącym stronami czynności notarialnych treści dokonanych czynności, przez:

- 1) przekazywanie wypisów/odpisów aktów notarialnych określonym podmiotom publicznym (sądom wieczystoksięgowym, sądom cywilnym, starostwom powiatowym, gminom, urządowi skarbowym, ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, naczelnikom urzędów skarbowych);
- 2) rejestrowanie określonych czynności notarialnych w służących temu celowi rejestrach publicznych (Centralne Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych – CREWAN, rejestr spadkowy, system Elektronicznych Ksiąg Wieczystych – EKW);
- 3) przysyłanie zawiadomień o dokonanych zmianach właścicieli nieruchomości (do sądów wieczystoksięgowych) w trybie art. 36 ust. 1 ustawy z 6.07.1992 r. o księgach wieczystych i hipotece¹⁶³;

¹⁶² Zob. art. 92a pr. not. w zw. z art. 19d ustawy z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2019 r. poz. 1500 ze zm.), przewidujące obowiązek wysyłania elektronicznych wypisów aktów notarialnych do CREWAN czy też wysyłania wypisów aktów notarialnych w trybie art. 210 § 2 k.s.h. do właściwego sądu rejestrowego.

¹⁶³ Dz.U. z 2019 r. poz. 2204.

- 4) rejestrowanie określonych czynności w rejestrach quasi-publicznych (rejestr testamentów).

Będzie o nich mowa szerzej w uwagach dotyczących art. 109–112 pr. not. poświęconych wypisom i odpisom aktów notarialnych.

6. Zwolnienie z tajemnicy notarialnej w postępowaniu karnym

Jak było to już wzmiankowane wcześniej, przepisy Prawa o notariacie dotyczące zwolnienia z tajemnicy notarialnej w ramach składania zeznań przez notariusza przed sądem obowiązują jedynie w ramach postępowania cywilnego oraz postępowania administracyjnego i sądownoadministracyjnego, a więc we wszystkich postępowaniach z wyłączeniem postępowania karnego. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, Kodeksu postępowania administracyjnego oraz Prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi¹⁶⁴, odnoszących się do tajemnicy notarialnej. Aż do 2003 r. nie istniały odmienności dotyczące postępowania karnego i stosowane tam były zasady ogólne zawarte w przepisach Prawa o notariacie.

W związku z nowelizacją Kodeksu postępowania karnego obowiązującą od 1.07.2003 r.¹⁶⁵ tajemnica notarialna znalazła się wśród tajemnic zawodowych chronionych w sposób szczególny. Zgodnie bowiem z treścią art. 180 § 2 k.p.k.: „Osoby obowiązane do zachowania tajemnicy notarialnej, (...), mogą być przesłuchiwane co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. W postępowaniu przygotowawczym w przedmiocie przesłuchania lub zezwolenia na przesłuchanie decyduje sąd, na posiedzeniu bez udziału stron, w terminie nie dłuższym niż 7 dni od daty doręczenia wniosku prokuratora. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie”. Zarysowują się tutaj daleko idące różnice w stosunku do zasad obowiązujących na gruncie procedury cywilnej.

Po pierwsze, określone zostały przesłanki umożliwiające przesłuchiwanie notariusza w charakterze świadka w postępowaniu karnym, prowadzące do istotnego ograniczenia zakresu informacji objętych tajemnicą notarialną. Są to dwie okoliczności łącznie:

- 1) jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości;
- 2) okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu.

¹⁶⁴ Dz.U. z 2019 r. poz. 2325 ze zm.

¹⁶⁵ Dz.U. z 2003 r. Nr 17, poz. 155 ze zm.

Przesłanka niezbędności zwolnienia z tajemnicy notarialnej ze względu na dobro wymiaru sprawiedliwości została sformułowana w sposób na tyle ogólny, że ustalenie, czy w okolicznościach konkretnego stanu faktycznego rzeczywiście możemy mówić o takiej niezbędności, jest kwestią bardzo trudną. Tym samym traktowana jest w praktyce jako warunek spełniany niejako automatycznie, ze względu na sam fakt wnioskowania o zwolnienie z tajemnicy notarialnej przez właściwy organ, dzięki przyjęciu rozumowania, że gdyby nie zachodziła w danym wypadku taka właśnie niezbędność, wniosek o zwolnienie notariusza z obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej nie byłby składany przez organ mający za zadanie strzec interesu wymiaru sprawiedliwości.

Przesłanka niemożności skorzystania z innego dowodu – warto zwrócić uwagę, że wszystkie czynności notarialne utrwalone są w postaci dokumentów. Oznacza to, że okoliczności w postaci ustalenia treści dokonanej czynności notarialnej mogą być ustalane jedynie na podstawie dokumentów. Tym samym dowód z przesłuchania notariusza jako świadka na okoliczność ustalenia treści dokonywanej czynności notarialnej wydaje się niemożliwy. Oznaczałoby to, że zeznania notariusza mogą służyć wyjaśnieniu jedynie okoliczności i kontekstu, w jakich doszło do zawarcia czynności notarialnej. Stajemy wówczas przed problemem oznaczoności zakresu zwolnienia z tajemnicy notarialnej. Jak przyjmuje się bowiem w doktrynie i orzecznictwie, zwolnienie z tajemnicy notarialnej nie może nosić charakteru blankietowego, musi być ograniczone do precyzyjnych ram¹⁶⁶. Tymczasem utrwaloną praktyką wymiaru sprawiedliwości jest zwalnianie z tajemnicy notarialnej w zakresie określonym przez wskazanie konkretnych aktów notarialnych sporządzonych przez danego notariusza. Jest to w pewnym sensie błędne koło, ponieważ notariusz nie może być przesłuchiwany na okoliczności, które można ustalić na podstawie innych środków dowodowych, a więc na składanie zeznań na okoliczność ustalenia treści dokumentów nie powinno nastąpić.

7. Zwolnienie z tajemnicy notarialnej przez samego notariusza

Zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w orzecznictwie¹⁶⁷ panuje pełna zgodność co do tezy, że notariusz nie jest uprawniony do tego, by zwolnić się sam z obowiązującej go tajemnicy notarialnej. Na gruncie Prawa o notariacie oczywiście brak przepisu, który *expressis verbis* wskazywałby, że niedopuszczalne jest zwolnienie z tajemnicy notarialnej przez notariusza zobowiązanego do jej zachowania, niemniej wychodząc

¹⁶⁶ A. Redelbach, *Tajemnica zawodowa notariusza w Rzeczypospolitej Polskiej w świetle zasady poszanowania życia prywatnego*, Rej. 1999/6–7, s. 31–47; J. Florkowski, *Prawo do prywatności a obowiązki notariusza (kilka refleksji)*, Rej. 1999/11, s. 143.

¹⁶⁷ Postanowienie SN z 29.10.2014 r., SDI 28/14, LEX nr 1583232.

z założenia racjonalności ustawodawcy i mając na uwadze to, jak istotną rolę w zawodzie zaufania publicznego odgrywa poczucie pewności, że powierzone osobie go wykonującej informacje nie mogą zostać przekazane osobom trzecim, należy przyjąć, że dopuszczenie możliwości „samozwolnienia” się notariusza z tajemnicy notarialnej powodowałoby iluzoryczność całej konstrukcji tajemnicy notarialnej.

8. Zwolnienie z tajemnicy notarialnej przez uczestników czynności

Kwestia zwolnienia z tajemnicy notarialnej notariusza przez uczestników czynności notarialnej nie jest już tak oczywista jak „samozwolnienie” się z niej notariusza. Wprawdzie na gruncie Prawa o notariacie wśród wyłączeń tajemnicy notarialnej brak jest odniesienia do „woli stron” czy też „zgodnej woli uczestników czynności”, taka jednak właśnie przesłanka zwolnienia pojawia się na gruncie Kodeksu Etyki Zawodowej Notariusza. Zgodnie bowiem z § 24 ust. 2 KEZN: „Od obowiązku zachowania tajemnicy zwalnia notariusza orzeczenie sądu albo zgodne oświadczenie wszystkich uczestników czynności notarialnej”. Reasumując, z całą stanowczością należy stwierdzić, że *de lege lata* niedopuszczalne jest zwolnienie notariusza z tajemnicy zawodowej na mocy oświadczeń uczestników czynności notarialnej.

9. Tajemnica notarialna w KEZN

Zgodnie z treścią KEZN obowiązek zachowania tajemnicy notarialnej stanowi zarazem jeden z podstawowych obowiązków etycznych notariusza (§ 23 ust. 1 KEZN). Postanowienia KEZN odnoszące się do tajemnicy notarialnej możemy podzielić generalnie na trzy grupy:

- 1) powielające unormowania zawarte na gruncie Prawa o notariacie;
- 2) wprowadzające rozwiązania wykraczające poza unormowania Prawa o notariacie;
- 3) rozwiązania sprzeczne z unormowaniami Prawa o notariacie.

Do pierwszej grupy unormowań KEZN należą kolejno następujące wymogi:

- 1) notariusz jest obowiązany zapewnić klientom warunki do swobodnego składania oświadczeń oraz zachowania tajemnicy (§ 21 ust. 1);
- 2) notariusz jest obowiązany zapewnić bezpieczne przechowywanie całej dokumentacji dotyczącej dokonywanych czynności, gwarantujące zachowanie tajemnicy notarialnej (§ 21 ust. 2);
- 3) zachowanie tajemnicy w rozumieniu art. 18 pr. not. należy również do podstawowych obowiązków etycznych notariusza jako powiernika swoich klientów (§ 23 ust. 1);
- 4) tajemnica, o której mowa w ust. 1, obejmuje wszelkie informacje, jakie doszły do wiadomości notariusza w związku z dokonywaną czynnością (§ 23 ust. 2);
- 5) obowiązek zachowania tajemnicy wiąże notariusza również po jego odwołaniu.

Rozwiązania prawne KEZN wykraczające poza ramy tajemnicy notarialnej nakreślone przez Prawo o notariacie:

- 1) obowiązek zachowania tajemnicy wiąże notariusza również po jego odwołaniu po śmierci uczestnika czynności (§ 24 ust. 1 pkt 2);
- 2) notariusz przeprowadzający kontrolę jest związany tajemnicą zawodową (§ 34 ust. 2).

Przewidziane przez § 24 ust. 2 KEZN rozwiązanie wprowadzające możliwość zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy na podstawie „zgodnego oświadczenia wszystkich uczestników czynności notarialnej” z całą pewnością jest sprzeczne z obowiązującymi unormowaniami Prawa o notariacie. Spotkało się ono w związku z powyższym ze zdecydowaną i w pełni uzasadnioną krytyką przedstawicieli doktryny¹⁶⁸. Słusznie wskazano tutaj nie tylko sprzeczność z przepisami Prawa o notariacie, lecz także mglistość takiej regulacji, ponieważ nie wiadomo, komu i w jakim trybie oświadczenie takie miałyby być składane¹⁶⁹. Mimo tego ww. paragraf KEZN pozostaje nadal rozwiązaniem obowiązującym. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest możliwość wyłączenia odpowiedzialności dyscyplinarnej notariusza działającego na podstawie ww. paragrafu KEZN, w niczym jednak niewyłączającej jego odpowiedzialności cywilnoprawnej oraz karnej za ujawnienie tajemnicy notarialnej w takich właśnie okolicznościach.

10. Odpowiedzialność za naruszenie tajemnicy notarialnej

Notariusz odpowiada za naruszenie tajemnicy notarialnej na kilku równoległych płaszczyznach: dyscyplinarnej, cywilnoprawnej oraz karnej, z których płaszczyzna dyscyplinarna ma charakter pierwszoplanowy. Oznacza to, że spośród czterech reżimów odpowiedzialności notariusza nie obowiązuje tutaj jedynie odpowiedzialność skarbową.

Ponieważ obowiązek przestrzegania tajemnicy notarialnej trwa również po odwołaniu ze stanowiska notariusza, odpowiedzialność dyscyplinarna może wchodzić w grę jedynie w okresie, w którym dana osoba posiada status notariusza, względnie aplikanta czy zastępcy notarialnego. Kwestia ewentualnego podlegania odpowiedzialności dyscyplinarnej może budzić wątpliwości, niemniej przedstawiciele doktryny w ostrożny sposób uznają ją za dopuszczalną¹⁷⁰. Odpowiedzialność dyscyplinarna aplikanta notarialnego oraz zastępcy notarialnego *de lege lata* niebudząca wątpliwości, oparta jest na bardzo wyraźnym brzmieniu art. 78 pr. not. Podobnie też jak notariusz, aplikant

¹⁶⁸ A. Oleszko, *Prawo o notariacie*, Lublin 2008, s. 175; R. Szytk, *Tajemnica zawodowa notariusza*, *Rej.* 9/1998, s. 57; W. Boć, *Status...*, s. 158; odmiennie J. Kurek, *Tajemnica zawodów prawniczych. Tajemnica notarialna*, „Monitor Prawniczy” 1/2014, s. 8.

¹⁶⁹ R. Szytk, *Tajemnica...*, s. 158.

¹⁷⁰ Zob. D. Celiński, *Odpowiedzialność dyscyplinarna notariusza*, *Rej.* 2004/6, s. 32.

notarialny może być pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyny popełnione w trakcie jej odbywania w momencie, w którym aplikację już ukończył¹⁷¹. Identyczne reguły, wobec tej samej podstawy odpowiedzialności, powinny dotyczyć zastępców notarialnych w wypadku skreślenia ich z listy zastępców. Warto jednak zwrócić uwagę na to, że z formalnego punktu widzenia zarówno aplikanci, jak i zastępcy notarialni nie są członkami notarialnego samorządu zawodowego, ponieważ zgodnie z treścią art. 28 § 1 pr. not. samorząd notarialny tworzą tylko i wyłącznie notariusze. Wzajemna relacja trzech wskazanych wyżej reżimów odpowiedzialności (dyscyplinarnej, cywilnoprawnej i karnej) przedstawia się w ten sposób, że żaden z nich nie wyłącza pozostałych, co oznacza w praktyce, że za jedno naruszenie obowiązujących go przepisów notariusz może ponieść równolegle konsekwencje dyscyplinarne, cywilnoprawne, karne oraz skarbowe¹⁷².

Odpowiedzialność cywilnoprawna podmiotów zobligowanych do przestrzegania tajemnicy notarialnej, a więc przede wszystkim notariuszy, wobec osób, które poniosły szkodę wskutek jej ujawnienia, nie ulega również wątpliwości. Opiera się na zasadach ogólnych obowiązujących w przypadku wyrządzenia jakiegokolwiek szkody przez notariusza w ramach dokonywania czynności notarialnych. Będzie mowa o niej szerzej przy okazji uwag dotyczących art. 49 pr. not.

Odpowiedzialność karna notariusza związana z ujawnieniem tajemnicy notarialnej nie może być również wykluczana. Pytaniem otwartym pozostaje taka odpowiedzialność emerytowanego notariusza, zastępcy notarialnego i aplikanta notarialnego. Z punktu widzenia bowiem prawa karnego notariusz jednoznacznie traktowany jest jako funkcjonariusz publiczny (§ 13 pkt 3 k.k.), mimo że na gruncie innych gałęzi prawa ustawodawca nie zdecydował się przyznać notariuszom takiego statusu¹⁷³. Podstawą takiej odpowiedzialności może być niewątpliwie nie tylko art. 231 k.k., przewidujący tzw. przestępstwo urzędnicze w postaci niedopełnienia obowiązków („Funkcjonariusz publiczny, który, przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”. Paragraf 2 tego artykułu zastrza karę – od roku do 10 lat – w sytuacji gdy czyn ten został dokonany w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej. Natomiast w razie popełnienia powyższego czynu nieumyślnie – wskutek lekko-myślności lub niedbalstwa – sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2, jeżeli wyrządzona szkoda jest istotna), lecz przede wszystkim art. 266 k.k., zgodnie z którym „osoba, która ujawnia lub wykorzystuje informację, z którą zapoznała się w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą,

¹⁷¹ Wyrok SN z 10.04.2014, SDI 1/14, LEX nr 1459164.

¹⁷² A. Oleszko, *Akt notarialny jako podstawa odpowiedzialności prawnej notariusza – dyscyplinarnej, cywilnej, karnej*, LEX 2015.

¹⁷³ R. Sztyk, *Notariusz jako funkcjonariusz publiczny*, *Rej.* 2006/11.

działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą lub naukową, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2°. Ustawodawca zdecydował więc, że naruszenie tajemnicy notarialnej z punktu widzenia prawa karnego ma charakter występku.

Art. 19. [Dopuszczalność podjęcia przez notariusza dodatkowego zatrudnienia]

§ 1. Notariusz nie może podejmować zatrudnienia bez uzyskania uprzedniej zgody rady właściwej izby notarialnej, z wyjątkiem zatrudnienia w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego, chyba że wykonywanie tego zatrudnienia przeszkadza w pełnieniu jego obowiązków.

§ 2. Notariuszowi nie wolno także podejmować zajęć, które by przeszkadzało w pełnieniu obowiązków albo mogło uchybiać powodze wykonywanego zawodu. Nie wolno mu w szczególności zajmować się handlem, przemysłem, pośrednictwem i doradztwem w interesach.

§ 3. O zamiarze podjęcia zatrudnienia lub zajęcia notariusz jest obowiązany zawiadomić prezesa rady właściwej izby notarialnej. Rada rozstrzyga, czy podjęcie zatrudnienia lub zajęcia nie uchybia obowiązkom notariusza albo powodze wykonywanego zawodu. Jeżeli rada nie wyrazi zgody na zatrudnienie lub zajęcie, o których mowa w § 1 i 2, sprawę, na wniosek notariusza, rozstrzyga Krajowa Rada Notarialna, której decyzja jest ostateczna.

1. Uwagi ogólne

U źródeł wprowadzonych przez Prawo o notariacie zakazów dotyczących dodatkowych, poza prowadzeniem kancelarii notarialnej, zajęć notariuszy, leżą trzy podstawowe wartości: godność, bezstronność oraz profesjonalizm. Ochronie tych trzech wartości służą daleko idące ograniczenia w możliwości podejmowania dodatkowych zajęć przez notariuszy. Ochronę godności notariuszy ma zapewnić zakaz podejmowania zajęć, które mogłyby „uchybiać powodze wykonywanego zawodu”. Ochrona bezstronności zapewniana jest przez zakaz uczestniczenia w szeroko rozumianej działalności gospodarczej (handel, przemysł, pośrednictwo i doradztwo w interesach). Profesjonalizm z kolei ma gwarantować zakaz podejmowania zajęć, które mogłyby stanowić przeszkodę w prowadzeniu kancelarii notarialnej, nawet jeśli są to zajęcia niebudzące wątpliwości pod względem ochrony godności czy bezstronności. Jednocześnie ustawodawca przewiduje elastyczny system uzyskiwania zgód na ewentualne dodatkowe zajęcia, powierzając ich wydawanie organom notarialnego samorządu zawodowego i formułując przesłanki udzielenia zgód w sposób bardzo ogólny, pozwalający elastycznie reagować organom samorządu notarialnego na zmieniające się realia.

2. Zakres podmiotowy zakazów

Nie ulega wątpliwości, że zakaz podejmowania dodatkowego zajęcia lub zatrudnienia poza kancelarią notarialną z pewnością dotyczy notariuszy. Pewne wątpliwości pojawiają się jednak w odniesieniu do pozostałych osób dokonujących czynności notarialnych, a więc emerytowanych notariuszy, zastępców notarialnych oraz aplikantów notarialnych. Wykładnia gramatyczna art. 19 pr. not. prowadziłaby do wniosku, że wprowadzone nim ograniczenia odnoszą się jedynie do notariuszy. Warto zwrócić w tym kontekście uwagę, że stanowią one ograniczenie konstytucyjnego prawa do wolności wykonywania zawodu, określonego w art. 65 ust. 1 Konstytucji RP („każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy, przy czym wyjątki określa ustawa”). Oznacza to, że niedopuszczalne jest wprowadzanie takich ograniczeń na podstawie innej niż ustawa, w szczególności na zasadzie analogii. Wykładnia systemowa prowadzi jednak do wniosku, że nieracjonalne byłoby z drugiej strony nakładanie daleko idących ograniczeń jedynie na samych notariuszy, w sytuacji gdy nie obowiązywałyby one innych osób dokonujących czynności notarialnych, w szczególności zaś emerytowanych notariuszy. Prowadziłoby to bowiem do iluzoryczności obostrzeń dotyczących wykonywania zajęć dodatkowych przez notariuszy, jeśli np. emerytowany notariusz mógłby swobodnie prowadzić dowolnego rodzaju działalność, niezależnie od tego, czy uchybia ona powadze notariatu, bez konieczności uzyskiwania zgody organów samorządu zawodowego.

W okresie pomiędzy otrzymaniem nominacji na notariusza a złożeniem ślubowania (kancelaria notarialna w organizacji) zakazy dotyczące podejmowania dodatkowych zajęć również obowiązują, co wydaje się oczywiste i nie budzi wątpliwości w literaturze przedmiotu¹⁷⁴, a było jednak przedmiotem wątpliwości w judykaturze¹⁷⁵.

Jeśli chodzi natomiast o aplikantów notarialnych, to istniejące uprzednio wątpliwości w tym zakresie rozwiewa obecnie art. 78 pr. not., zgodnie z którym do aplikantów notarialnych i zastępców notarialnych stosuje się przepisy art. 18 i 19 oraz przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy. Pierwotna wersja tego przepisu obejmowała swoim zakresem jedynie asesorów notarialnych. Odnośnie do aplikantów notarialnych znaczenie ww. zakazów jest o tyle istotne, że obowiązujące przepisy dopuszczają odbywanie aplikacji notarialnej w postaci tzw. aplikacji pozaetatowej, zmuszającej aplikanta do poszukiwania innych niż zatrudnienie w kancelarii notarialnej źródeł utrzymania, które – w przeciwieństwie do tych podejmowanych przez notariusza – nie stanowią dodatkowego, lecz główne źródło dochodu. Podstawą oce-

¹⁷⁴ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, 2011, s. 390–391; A. Tkaczyński, *Ograniczenia w podejmowaniu dodatkowych zajęć i zatrudnienia przez notariuszy*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” CCCXV/1, s. 292.

¹⁷⁵ Odmienne wyrok SN z 27.09.2012 r., SDI 23/12, LEX nr 1360316.

ny dopuszczalności takiego zatrudnienia powinny być te same przesłanki, jakie są uwzględniane przy ocenie dopuszczalności dodatkowych zajęć samych notariuszy, ze szczególnym naciskiem na powagę przyszłego zawodu aplikanta¹⁷⁶.

Na gruncie art. 19 pr. not. zastępcy notarialni podlegają w pełni tym samym ograniczeniom co notariusze, dzięki normie art. 78 pr. not.

W odniesieniu do emerytowanych notariuszy mamy do czynienia z sytuacją nieco mniej oczywistą. Po pierwsze, z całą pewnością nie znajdziemy na gruncie art. 19 odniesienia do emerytowanych notariuszy, jak również odpowiednika art. 78, nakazującego stosować do emerytowanych notariuszy unormowania art. 19 pr. not. W związku z powyższym w literaturze przedmiotu prezentowany jest pogląd o niedopuszczalności wydawania zgody na dodatkowe zatrudnienie emerytowanych notariuszy¹⁷⁷. Pogląd ten należy uznać za w pełni uzasadniony. Wychodząc bowiem z założenia racjonalności ustawodawcy, należałoby przyjąć, że gdyby zamiarem ustawodawcy było rozciągnięcie obowiązywania art. 19 również na emerytowanych notariuszy, na gruncie Prawa o notariacie powinno znaleźć to odzwierciedlenie w treści art. 78. Brak konieczności uzyskiwania zgody na podjęcie dodatkowego zatrudnienia nie oznacza jednak niedopuszczalności zwrócenia się o taką zgodę przez emerytowanego notariusza, brak jednak takowej nie może skutkować odpowiedzialnością dyscyplinarną, ponieważ *de lege lata* nie można wskazać normy, jaka byłaby brakiem takiej zgody naruszona. Wydaje się również, że wywodzenie ewentualnego objęcia emerytowanych notariuszy obowiązkami wynikającymi z art. 19 pr. not. trudno byłoby uzasadnić, biorąc pod uwagę kontekst konstytucyjny, gdyż takie ograniczenie prawa wolności wyboru zawodu może wynikać jedynie z ustawy.

3. Zakres przedmiotowy zakazów

Notariusz powinien swoją działalność zawodową, co do zasady, ograniczać do prowadzenia kancelarii notarialnej. Poza prowadzeniem kancelarii ustawodawca przewiduje dwie grupy ewentualnych zajęć dodatkowych: pracę na uczelni wyższej („zatrudnienie w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego”) lub wykonywanie innych zajęć niezwiązanych z życiem akademickim.

¹⁷⁶ Wyrok NSA z 11.09.2012 r., II GSK 1089/11, LEX nr 1229769.

¹⁷⁷ A. Tkaczyński, *Ograniczenia...*, s. 294; A. Demuth, K. Ziemiński, *Dopuszczalność powołania sędziego na stanowisko notariusza*, *Rej.* 1997/9, s. 75–76.

4. Zakaz zatrudnienia

Notariusz nie może podejmować zatrudnienia bez uzyskania uprzedniej zgody rady właściwej izby notarialnej, z wyjątkiem zatrudnienia „w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego”, chyba że wykonywanie tego zatrudnienia przeszkadza w pełnieniu jego obowiązków. Prawo o notariacie odwołuje się w tym miejscu do terminologii nieobowiązujących już przepisów: ustawy z 12.09.1990 r. o szkolnictwie wyższym¹⁷⁸ oraz Prawa o szkolnictwie wyższym z 27.05.2005 r.¹⁷⁹ Na gruncie bowiem obecnie obowiązującego Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce z 20.07.2018 r.¹⁸⁰ pracownikami uczelni wyższych są: nauczyciele akademicki i osoby niebędące nauczycielami akademickimi (art. 112 Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce), natomiast nauczyciele akademicki dzielą się na pracowników: dydaktycznych, badawczych i badawczo-dydaktycznych (art. 114 Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce). Tym samym pojęcia pracowników naukowo-dydaktycznych i naukowych nie znajdują oparcia w obowiązujących przepisach. Zarysowują się tutaj dwa możliwe stanowiska. Zgodnie z pierwszym, opartym na wykładni gramatycznej art. 19 § 1 pr. not., zatrudnienie notariusza w charakterze wskazanych tam pracowników akademickich bez uzyskiwania zgody organów samorządu zawodowego nie jest możliwe, ponieważ tego rodzaju stanowiska na uczelniach wyższych *de lege lata* nie istnieją (z wyjątkiem pracownika dydaktycznego). Stojąc jednak na gruncie wykładni funkcjonalnej, należałoby przyjąć, że rozumieć przez nich należy wszystkich pracowników akademickich, zgodnie z przepisami Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 r. Tak przeprowadzona wykładnia funkcjonalna pozwalałaby również przyjąć, że prowadzenie zajęć o charakterze dydaktycznym poza strukturą uczelni wyższych również powinno być traktowane w identyczny sposób. W przeciwnym razie należałoby przyjąć, co byłoby rozwiązaniem irracjonalnym, że również prowadzenie zajęć dydaktycznych przez notariusza dla aplikantów notarialnych wymagałoby uzyskania akceptacji organów samorządu notarialnego.

Oznacza to, że zatrudnienie w charakterze nauczyciela akademickiego traktowane jest w sposób wyjątkowy na tle wszystkich innych potencjalnych zajęć, jakie mógłby podjąć notariusz poza prowadzeniem kancelarii. Wyjątkowość polega na tym, że nie zachodzi tutaj konieczność uzyskiwania zgody organów samorządowych ani nawet informowania ich o takim zatrudnieniu. Jedynym wyjątkiem jest sytuacja, w której praca naukowo-dydaktyczna przeszkadza notariuszowi w pełnieniu jego notarialnych obowiązków. Rodzi się w związku z tym kilka wątpliwości praktycznych.

¹⁷⁸ Dz.U. Nr 65, poz. 385 ze zm., nieobowiązująca od 1.01.2007 r.

¹⁷⁹ Dz.U. Nr 164, poz. 1365, nieobowiązująca od 31.12.2018 r.

¹⁸⁰ Dz.U. z 2020 r. poz. 85 ze zm.

Po pierwsze, jak należy na gruncie ww. przepisu rozumieć słowo „zatrudnienie”. W znaczeniu ścisłym jest to bowiem świadczenie pracy na podstawie umowy o pracę. W znaczeniu szerokim – świadczenie pracy niezależnie od podstawy prawnej, a więc również na podstawie umów zlecenia czy też umów o dzieło. W momencie wejścia w życie obecnego Prawa o notariacie rozróżnienie takie nie miało większej doniosłości praktycznej wobec tego, że praktycznie wszyscy nauczyciele akademicki zatrudnieni byli wówczas na podstawie umów o pracę. Obecnie znaczna część kadry naukowo-dydaktycznej pracuje na uczelniach na podstawie tzw. umów cywilnoprawnych. Podobnie rzecz ma się w odniesieniu do osób prowadzących zajęcia dydaktyczne w ramach studiów podyplomowych. W literaturze przedmiotu przeważa stanowisko nakazujące traktować słowo „zatrudnienie” możliwie szeroko, a więc bez ograniczania do umów o pracę¹⁸¹.

Po drugie, w jaki sposób można stwierdzić, że praca naukowo-dydaktyczna przeszkadza notariuszowi w pełnieniu obowiązków. Kwestia ta nie jest w żaden sposób doprecyzowana w Prawie o notariacie, co pozwala przyjąć rozmaite rozwiązania. Wydaje się, że najbardziej racjonalne byłoby założenie, że do czasu formalnego stwierdzenia uchybień w pracy danego notariusza (w szczególności w postaci negatywnej oceny z przeprowadzonej wizytacji) obowiązuje domniemanie, że zatrudnienie takie z zasady nie przeszkadza w prowadzeniu kancelarii notarialnej. Wskazuje na to zwłaszcza założenie racjonalności ustawodawcy, który z wszystkich możliwych zajęć w tak wyjątkowy sposób potraktował jedynie pracę naukowo-dydaktyczną.

Po trzecie, czy prowadzenie zajęć dydaktycznych, niezwiązanych jednakże z uczelniami wyższymi, takich jak wykłady dla aplikantów czy też szkolenia z zakresu prawa, może być traktowane jako swoista forma pracy dydaktycznej. Kwestia ta nie była dotychczas szerzej poruszana w literaturze przedmiotu, a ma doniosłe znaczenie praktyczne. Gdyby praca naukowo-dydaktyczna była jedyną dopuszczalną aktywnością pozanotarialną notariusza, można by rozważać przyjęcie takiego stanowiska, w przeciwnym razie nie byłoby na przykład możliwości prowadzenia przez notariuszy zajęć dydaktycznych dla aplikantów notarialnych. Tym samym należy przyjąć, że praca naukowa, dydaktyczna i naukowo-dydaktyczna powinny być traktowane jednolicie na gruncie przepisów Prawa o notariacie, w związku z czym nieuzasadnione byłoby różnicowanie, po pierwsze, osób zajmujących się taką działalnością w zależności od podstaw zatrudnienia (umowa o pracę lub umowy cywilnoprawne), a po drugie – pod względem miejsca prowadzenia takiej działalności, w szczególności jeśli byłaby adresowana do środowiska notarialnego.

¹⁸¹ A. Tkaczyński, *Ograniczenia...*, s. 295, a także J. Florkowski, B. Tymecki, *Prawo o notariacie z komentarzem*, Warszawa 1993, s. 28.

Na koniec rozważań dotyczących pracy naukowo-dydaktycznej warto zwrócić uwagę na jeszcze jedno zagadnienie, a mianowicie swoiste domniemanie niesprzeczności takiego rodzaju zatrudnienia z należycie rozumianą powagą i godnością notariusza. Ustawodawca w sposób wyraźny przewiduje, że jedynym negatywnym skutkiem takiego zatrudnienia może być jego zbytnia intensywność, utrudniająca prowadzenie kancelarii notarialnej.

Zgodnie art. 43 pr. not. istnieje również możliwość zatrudnienia notariusza, za jego zgodą, w Ministerstwie Sprawiedliwości lub odpowiednim sądzie do wykonywania czynności nadzoru nad działalnością notariuszy i organami samorządu notarialnego. Warto zwrócić uwagę, że nie wspomina się tutaj o zatrudnieniu notariusza w charakterze wykładowcy na aplikacji notarialnej. Jak podkreśla się w literaturze przedmiotu¹⁸², przepis art. 43 pr. not. ma charakter przepisu szczególnego wobec art. 19, a biorąc pod uwagę, że na czas pełnienia funkcji nadzoru w sądzie lub Ministerstwie Sprawiedliwości prowadzenie kancelarii ulega zawieszeniu, nie zachodzi konieczność uzyskiwania zgody organów samorządowych w trybie art. 19 pr. not.

5. Zakaz podejmowania zajęć

W piśmiennictwie¹⁸³ i orzecznictwie¹⁸⁴ wiele uwagi poświęcono rozróżnieniu pojęć „zatrudnienie” i „zajęcie”, przy czym prezentowany jest również pogląd każący traktować oba powyższe pojęcia jako synonimy¹⁸⁵. Zatrudnienie utożsamiane jest zazwyczaj ze świadczeniem pracy na podstawie stosunku pracy, a zajęcie obejmuje potencjalnie wszystkie inne aktywności. W literaturze przedmiotu zarysowały się dwa stanowiska odnośnie do rozumienia terminu „zajęcie”. Zgodnie z pierwszym (węższym) chodzi tutaj o aktywność zarobkową związaną z działalnością gospodarczą¹⁸⁶; zgodnie z drugim (szerszym) – o każdą aktywność¹⁸⁷. Przyjęcie koncepcji pośredniej pozwoliłoby przez zajęcie rozumieć wszelkiego rodzaju aktywność o charakterze ciągłym związaną z uczestnictwem w życiu gospodarczym lub społecznym. Tym samym wyłączone byłyby tutaj zajęcia incydentalne (np. udział w uroczystościach, gdzie notariusz wygłasza przemówienie), lecz objęte nim – zajęcia o charakterze ciągłym (np. sprawowanie funkcji w organach stowarzyszenia lub fundacji).

¹⁸² A. Tkaczyński, *Ograniczenia...*, s. 299.

¹⁸³ A. Tkaczyński, *Ograniczenia...*, s. 294.

¹⁸⁴ Zob. uchwała TK z 2.06.1993 r., W. 17/93 (Dz.U. Nr 50, poz. 233).

¹⁸⁵ R. Wrzeczonek, *Uwagi w związku z zastępowaniem przez notariusza*, Rej. 2008/10, s. 141; A. Demuth, K. Ziemiński, *Dopuszczalność...*, s. 75–76.

¹⁸⁶ P. Langowski, *Notariat*, Sopot 1998, s. 28; C.W. Salagierski, *Prawa i obowiązki notariuszy*, Rej. 1992/10.

¹⁸⁷ J. Florkowski, B. Tymecki, *Prawo o notariacie...*, s. 28–29.

Rozróżnienie to ma doniosłe znaczenie praktyczne na gruncie art. 19 pr. not. Sprowadza się ono do momentu, w jakim podjęcie takiej aktywności jest dopuszczalne. W przypadku zatrudnienia musi być to zgoda uprzednia, a w przypadku zajęcia – wystarczająca jest zgoda następcza, ponieważ wystarczające jest powiadomienie przez notariusza organów samorządowych o zamiarze podjęcia stosownego zajęcia. Gdyby uznały one wówczas, że nie jest to zajęcie dopuszczalne dla notariusza, powinien zostać wydany następczy nakaz zaprzestania prowadzenia takiej działalności.

6. Przesłanki i tryb wyrażenia zgody na dodatkowe zajęcie/zatrudnienie

Zakaz zatrudnienia bez wymaganej zgody, jak podkreśla się słusznie w literaturze przedmiotu¹⁸⁸, obejmuje jakiekolwiek zatrudnienie, bez rozróżnień, czy byłoby ono związane z notariatem (np. w izbie notarialnej, Krajowej Radzie Notarialnej) czy też poza nim. Podział aktywności, jakich może podjąć się notariusz, poza prowadzeniem kancelarii notarialnej, na godne i niegodne stanowiska notariusza należy uznać za racjonalny i zrozumiały. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że utożsamianie szeroko rozumianej działalności gospodarczej z działalnością nieliczącą z godnością pewnych profesji stanowi swego rodzaju relikty myślenia kategoriami państwa stanowego, zgodnie z którymi wykonywanie pewnego rodzaju prac było zajęciem na tyle niegodnym, że osoby je wykonujące automatycznie traciły przynależny im status społeczny, gdyby zdecydowały się oddać takiemu zajęciu. W polskich realiach oznaczało to, aż do uchwalenia Konstytucji 3 maja, że szlachcic, zajmujący się rzemiosłem lub handlem, automatycznie tracił szlachectwo, a jedynym zajęciem, przynależnym stanom niższym, które uznawano za dopuszczalne dla szlachty, była praca fizyczna na roli. Tylko wychodząc z takich podstaw historycznych, możemy zrozumieć ideę uchylania godności osoby wykonującej zawód zaufania publicznego przez trudnienie się „handlem, przemysłem lub doradztwem w interesach”. Jak zwraca się uwagę w literaturze przedmiotu, kryteria dopuszczalności wyrażenia zgody na zajęcie bądź zatrudnienie, sformułowane na gruncie art. 19 pr. not. oparte są na kryteriach bardzo ogólnych, płynne i nieostre¹⁸⁹.

W przypadku konieczności uzyskania zgody rady izby notarialnej na zatrudnienie inne niż praca nauczyciela akademickiego rozstrzygnięcie rady w przedmiocie wyrażenia bądź też odmowy wydania takiej zgody przybiera postać decyzji administracyjnej¹⁹⁰ wydawanej w pierwszej instancji, na które notariuszowi przysługuje odwołanie do Krajowej Rady Notarialnej. Jak podkreśla się w orzecznictwie, nie jest to decyzja

¹⁸⁸ A. Tkaczyński, *Ograniczenia...*, s. 296.

¹⁸⁹ A. Tkaczyński, *Ograniczenia...*, s. 306.

¹⁹⁰ Wyrok WSA w Warszawie z 14.07.2005 r., VI SA/Wa 2075/04, LEX nr 227653.

uznaniowa, ponieważ zadaniem organu jest „wnikliwe zbadanie, czy kancelaria wnioskującego o zezwolenie notariusza funkcjonuje prawidłowo, jak jest obciążona i czy jest wydolna ekonomicznie. Instrumentem prawnym umożliwiającym poczynienie takich ustaleń jest przede wszystkim wizytacja kancelarii. Dopiero wyniki wizytacji pomogłyby ustalić, czy dodatkowe zatrudnienie podjęte przez notariusza nie spowoduje kolizji z jego podstawowymi obowiązkami. Organ powinien też szczegółowo rozważyć i uzasadnić, czy i dlaczego dodatkowe zatrudnienie może uchybiać powadze zawodu notariusza”¹⁹¹. Tym samym konieczne jest odniesienie się przez radę izby notarialnej do konkretnej sytuacji konkretnego notariusza i ustalenie, jak planowane dodatkowe zatrudnienie mogłoby potencjalnie wpłynąć na funkcjonowanie prowadzonej przez niego kancelarii, co oznacza, że nie można tutaj stosować sztywnych i oderwanych od konkretnych stanów faktycznych reguł. W orzecznictwie możemy znaleźć nieliczne przykłady wskazujące konkretne zajęcia nieuchybiające godności zawodu notariusza, do których zaliczyć można funkcję orzecznika w samorządowym kolegium odwoławczym¹⁹².

7. Zakaz podejmowania zajęć a posiadanie udziałów lub akcji

Wśród wielu możliwych zajęć dodatkowych notariusza, jakie można sobie wyobrazić, istotne znaczenie zajmują wszelkiego rodzaju formy uczestniczenia w działalności gospodarczej. Jak wiadomo, działalność gospodarcza może być prowadzona bezpośrednio przez osoby fizyczne lub jednostki organizacyjne, w szczególności w postaci spółek prawa handlowego – osobowych oraz kapitałowych. Prowadzenie działalności gospodarczej przez notariusza jako osobę fizyczną z całą pewnością można potraktować jako zajęcie w rozumieniu art. 19 § 2 pr. not. Jako przykład tego rodzaju zajęć praktykowanych i uznanych za nieuchybiające godności zawodowej notariusza można podać działalność prawniczą w charakterze mediatora sądowego lub arbitra w sądzie polubownym.

Kwestia uczestnictwa notariusza w spółkach prawa handlowego jest już nieco bardziej złożona, ponieważ to, czy uczestnictwo w niej będzie miało czynny czy też bierny charakter, będzie skutkowało odmiennym traktowaniem takiej aktywności na gruncie art. 19 pr. not. Jedyna spółka prawa handlowego, w której notariusz może uczestniczyć bez konieczności podejmowania refleksji nad dopuszczalnością takiej aktywności, to spółka partnerska zawiązana celem prowadzenia kancelarii notarialnej. Wszystkie pozostałe aktywności notariusza związane z działalnością w spółkach prawa handlowego powinny być starannie analizowane pod względem ich zgodności z art. 19 pr. not. Należy jednak zauważyć, że nie można stawiać na jednej płaszczyźnie statusu współ-

¹⁹¹ Wyrok WSA w Warszawie z 11.07.2014 r., VI SA/Wa 409/14, LEX nr 1521068.

¹⁹² Wyrok WSA w Warszawie z 14.07.2005 r., VI SA/Wa 2075/04, LEX nr 227653.

nika spółki osobowej (zobowiązanego do osobistego świadczenia pracy, prowadzenia praw spółki i reprezentowania jej na zewnątrz) oraz statusu wspólnika/akcjonariusza spółki kapitałowej, w szczególności emitującej swoje akcje przez giełdę. Posiadanie bowiem statusu wspólnika spółki kapitałowej, w szczególności zaś spółki akcyjnej, oznacza tak naprawdę swoistą formę lokowania oszczędności, a nie prowadzenie działalności gospodarczej przez notariusza posiadającego akcje/udziały takiej spółki¹⁹³. Pozostała część przedstawicieli doktryny prezentuje bardziej restrykcyjne stanowisko, uważając, że również posiadanie udziałów czy akcji w spółkach prawa kapitałowego powinno być traktowane, jako zajęcie niedopuszczalne dla notariuszy¹⁹⁴.

Najdalej posuniętą tezę dotyczącą uczestnictwa przez notariuszy w spółkach prawa handlowego można znaleźć w orzecznictwie. Zgodnie bowiem z tezą postanowienia SN z 6.11.2017 r.: „Zakaz podejmowania innych zajęć, o których mowa w art. 19 § 2 ustawy z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie odnosi się również do uczestnictwa notariusza w spółkach kapitałowych prawa handlowego, co oznacza, że notariusz nie może posiadać żadnych akcji ani też udziałów w takich spółkach (...). Ustawodawca w art. 19 § 2 ustawy z 1991 r. – Prawo o notariacie (ani żadnym innym przepisie tej ustawy, ani innego aktu prawnego) nie zawarł wyrażonego wprost zakazu posiadania przez notariusza udziałów lub akcji w spółkach kapitałowych. W powołanym przepisie wskazał natomiast, że notariuszowi nie wolno także (a więc obok zatrudnienia, którego podjęcie wymaga zgody rady właściwej izby notarialnej – art. 19 § 1) podejmować zajęcia, które by przeszkadzało w pełnieniu obowiązków albo mogło uchybiać powadze wykonywanego zawodu. Nie wolno mu w szczególności zajmować się handlem, przemysłem, pośrednictwem i doradztwem w interesach. (...) Art. 19 ustawy z 1991 r. – Prawo o notariacie ze swej istoty zawiera ograniczenia co do możliwości zarobkowania czy podejmowania innych niż notariat zajęć, a więc stwierdzenie, że art. 19 § 2 miałby ograniczać swobodę notariusza w lokowaniu innych oszczędności niczego nie wyjaśnia, nie przesądza o braku zakazu posiadania akcji czy udziałów. Po drugie, rozważając kwestię dopuszczalności posiadania akcji czy udziałów nie można utożsamiać jej z uczestnictwem w spółce kapitałowej w postaci zatrudnienia w niej (względnie innego, nawet nieodpłatnego, wykonywania w niej zajęć). Nadto, sprowadzanie pojęcia «zajęcia» w takich wypadkach jedynie do «wypłacania dywidendy i liczenia zysków ze zwyżki kursu akcji» pomija prawną charakterystykę udziałów i akcji oraz neguje możliwość osiągania przez notariuszy korzyści majątkowych (zysków) z działalności gospodarczej prowadzonej przez spółkę»¹⁹⁵.

¹⁹³ J. Ciszewski, A. Wątrobska, *Status zawodowy notariusza po deregulacji*, Rej. 2014, zeszyt specjalny, s. 121–122; podobnie P. Langowski, *Notariat...*, s. 28.

¹⁹⁴ C.W. Salagierski, *Prawa...*, s. 27.

¹⁹⁵ Postanowienie SN z 6.11.2017 r., SDI 74/17, OSNKW 2018/3, poz. 25.

Zarówno sama teza orzeczenia, jak i jej uzasadnienie budzą poważne wątpliwości. Jak słusznie zauważa Sąd Najwyższy: „Ustawodawca w art. 19 § 2 ustawy z 1991 r. – Prawo o notariacie (ani żadnym innym przepisie tej ustawy, ani innego aktu prawnego) nie zawarł wyrażonego wprost zakazu posiadania przez notariusza udziałów lub akcji w spółkach kapitałowych”. Ze stwierdzeniem tym trudno się nie zgodzić. W dalszej jednak części uzasadnienia ww. postanowienia Sąd jednak uznaje, że teza, jakoby „art. 19 § 2 miałyby ograniczać swobodę notariusza w lokowaniu innych oszczędności niczego nie wyjaśnia, nie przesądzając o braku zakazu posiadania akcji czy udziałów”. Tym samym, kwalifikując posiadanie akcji lub udziałów jako „zajęcie”, Sąd Najwyższy w dalszych wywodach dochodzi do konkluzji, że jest to ponadto zajęcie stwarzające „możliwość osiągania przez notariuszy korzyści majątkowych (zysków) z działalności gospodarczej prowadzonej przez spółkę”. Biorąc pod uwagę charakterystyczny dla polskiego prawa handlowego dualizm uprawnień wspólników spółek kapitałowych (uprawnienia majątkowe i korporacyjne) oraz ustawową wspólność majątkową małżeńską obowiązującą w zdecydowanej większości polskich małżeństw, notariuszy nie wyłączając, oznaczałoby to w praktyce nie tyle zakaz prowadzenia określonego rodzaju działalności gospodarczej dotyczący samych notariuszy, lecz ponadto zakaz posiadania takich udziałów lub akcji przez współmałżonków notariuszy, nawet w sytuacji, w której ich aktywność ograniczałaby się do nabycia takich akcji za pośrednictwem biura maklerskiego, ewentualnego udziału w dorocznym walnym gromadzeniu spółki oraz pobieraniu ewentualnej dywidendy przysługującej akcjonariuszowi. Stanowiłoby to jednak bardzo daleko idącą ingerencję w prawa i wolności notariuszy oraz ich współmałżonków, nieoparte na podstawach ustawowych. Reasumując, należałoby wyraźnie odróżnić status wspólnika w spółkach osobowych, który należy traktować, jako dodatkowe zajęcie w rozumieniu art. 19 pr. not., oraz status wspólnika lub akcjonariusza w spółkach kapitałowych, które należałoby traktować bardziej jako formę lokowania oszczędności niż prowadzenia działalności gospodarczej, a więc aktywność mieszczącą się w zdecydowanie poza spektrum art. 19 pr. not.¹⁹⁶

Art. 19a. [Obowiązkowe ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej]

Notariusz podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu od odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności, o których mowa w art. 1 § 1.

Art. 19b. [Szczegółowy zakres ubezpieczenia obowiązkowego]

Minister właściwy do spraw instytucji finansowych, w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Notarialnej oraz Polskiej Izby Ubezpieczeń, określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowy zakres ubezpie-

¹⁹⁶ Podobnie A. Tkaczyński, *Ograniczenia...*, s. 303.

czenia obowiązkowego, o którym mowa w art. 19a, termin powstania obowiązku ubezpieczenia oraz minimalną sumę gwarancyjną, biorąc w szczególności pod uwagę specyfikę wykonywanego zawodu oraz zakres realizowanych zadań.

Art. 19c. [Obowiązek kontroli zawarcia umowy ubezpieczenia]

Rada izby notarialnej właściwej ze względu na siedzibę kancelarii notarialnej jest obowiązana do przeprowadzania kontroli spełnienia obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia, o którym mowa w art. 19a. Spełnienie tego obowiązku ustala się na podstawie okazanej przez notariusza polisy lub innego dokumentu ubezpieczenia, potwierdzającego zawarcie umowy tego ubezpieczenia, wystawionego przez zakład ubezpieczeń.

Art. 19d. [Nadzór Ministra Sprawiedliwości]

Minister Sprawiedliwości nadzoruje wykonywanie przez rady izb notarialnych zadań określonych w art. 19c. Prezesi rad izb notarialnych obowiązani są do składania Ministrowi Sprawiedliwości raz w roku, w terminie do dnia 15 marca, sprawozdań z kontroli przeprowadzonych w poprzednim roku kalendarzowym.

1. Uwagi ogólne

Nadrzędnym celem ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej notariuszy jest ochrona stron czynności notarialnych, których ewentualne szkody wyrządzone przez notariusza zobowiązany jest pokryć ubezpieczyciel. Przymusowość takiego ubezpieczenia należy odczytywać więc jako logiczną konsekwencję przymusu notarialnego. Skoro bowiem ustawodawca w określonych wypadkach obliguje do dokonywania czynności prawnych przed notariuszem, warto jest, by ryzyko ekonomiczne związane z ich potencjalną wadliwością było ograniczone do minimum. Jak trafnie podsumował to Sąd Najwyższy: „Celem umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (...) jest – z jednej strony – udzielenie ochrony ubezpieczeniowej odpowiedzialnemu za szkodę przez przejęcie przez ubezpieczyciela ciężaru negatywnych konsekwencji majątkowych wyrządzonej szkody, spoczywających bezpośrednio na jej sprawcy i będących skutkiem ponoszenia przezeń odpowiedzialności cywilnej za tę szkodę, oraz – z drugiej strony – wzmocnienie ochrony interesów osoby trzeciej, poszkodowanej w wyniku wypadku ubezpieczeniowego”¹⁹⁷.

¹⁹⁷ Wyrok SN z 3.09.2009 r., I CSK 60/09, LEX nr 528144.

2. Obowiązkowość ubezpieczenia OC

Obowiązek ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej (OC) notariuszy należy do obowiązków o charakterze ustawowym, wpisując się w szeroką obecnie listę ubezpieczeń obowiązkowych, a jego naruszenie wiąże się z poważnymi konsekwencjami prawnymi, zazwyczaj natury administracyjnej. W przypadku notariuszy odpowiedzialność za naruszenie tego obowiązku ma charakter przede wszystkim dyscyplinarny. Obowiązkowość tego ubezpieczenia stanowi gwarancję, że zawarta w art. 49 pr. not. zasada odpowiedzialności notariusza za dokonane czynności notarialne będzie nie tylko respektowana w zakresie przypisywania notariuszom odpowiedzialności za wyrządzone szkody, lecz będzie ponadto umożliwiać egzekucję tej odpowiedzialności niezależnie od aktualnej sytuacji finansowej, w jakiej znajdzie się notariusz jako osoba dokonująca czynności notarialnych. Przepisy Prawa o notariacie zawarte w art. 19a–19 zostały wprowadzone nowelizacją objętą ustawą z 12.05.2000 r. o zmianie ustawy – Prawo o notariacie i ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych¹⁹⁸ i weszły w życie 15.09.2000 r., a więc kilkanaście lat po dokonaniu „reprzywatyzacji” polskiego notariatu. Nie oznacza to bynajmniej, że ubezpieczenia OC notariuszy nie były stosowane wcześniej¹⁹⁹. Brak zawarcia takiego ubezpieczenia przez notariusza nie skutkowało jednak odpowiedzialnością dyscyplinarną. Warto w tym miejscu podkreślić, że wprowadzenie przepisów dotyczących obowiązkowego OC na grunt Prawa o notariacie było wynikiem realizacji postulatów środowiska notarialnego²⁰⁰.

3. Zakres przedmiotowy obowiązkowego OC notariusza

Zgodnie z treścią art. 19a pr. not. notariusz podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu od odpowiedzialności cywilnej (OC) za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności, o których mowa w art. 1 § 1 pr. not. *A contrario* oznacza to, że obowiązkowe OC obejmuje jedynie czynności notarialne w znaczeniu ścisłym, tzn. wymienione w art. 1 § 1 pr. not. W konsekwencji oznacza to, że wszelkie pozostałe działania notariusza, nawet te wynikające bezpośrednio z przepisów prawa (jak np. związane z obowiązkami informacyjnymi wobec organów administracyjnych, takich jak Generalny Inspektor Informacji Finansowej czy też naczelnik urzędu skarbowego) nie są objęte takim obowiązkowym ubezpieczeniem. Oczywiście nie ma przeszkód, by na zasadzie swobody umów zawrzeć dodatkowe ubezpieczenie, jest to jednak wówczas ubezpieczenie o charakterze dobrowolnym. Zastanawiając się nad *ratio legis* takiego rozwiązania, należy zauważyć, że obowiązkowe OC w założeniu ustawodawcy ma chronić klientów notariusza przed jego niewypłacalnością w wypadku stwierdzenia szkody, za którą no-

¹⁹⁸ Dz.U. Nr 48, poz. 551.

¹⁹⁹ Zob. szerzej J. Kufel, *Zasady ubezpieczania notariuszy w Polsce* [w:] *II Kongres...*, s. 131.

²⁰⁰ Zob. szerzej C.W. Salągierski, *Funkcje integracyjne i nadzorcze Krajowej Rady Notarialnej* [w:] *II Kongres...*, s. 303.

tariusz odpowiada, a nie notariusza przed wszelkiego rodzaju ryzykami, jakie mogą wiązać się z prowadzeniem kancelarii notarialnej. Wśród ryzyk nieobjętych zakresem obowiązkowego OC notariuszy pozostaje przede wszystkim odpowiedzialność notariusza jako płatnika podatków (od czynności cywilnoprawnych oraz od spadków i darowizn) oraz płatnika opłaty sądowej²⁰¹. Ubezpieczenia takie, jako dodatkowe i dobrowolne, zawierane są przez notariuszy obok ubezpieczenia obowiązkowego. Najczęstszą sumą ubezpieczenia jest kwota 400 000 euro, a maksymalna (oferowana w ramach standardowej oferty ubezpieczeniowej) to 2 000 000 euro, powyżej tej kwoty konieczne są indywidualne negocjacje pomiędzy notariuszem a zakładem ubezpieczeń²⁰².

4. Czynności notariusza nieobjęte ubezpieczeniem OC oraz płatnika

Wydawać by się mogło, że ubezpieczenie OC notariusza oraz ubezpieczenie notariusza jako płatnika obejmuje całość jego działalności w ramach kancelarii notarialnej. Bliższa analiza standardowych umów ubezpieczeniowych obu powyższych rodzajów (obecnie wszyscy notariusze ubezpieczeni są w tym zakresie w jednym towarzystwie ubezpieczeniowym na identycznych warunkach) prowadzi do wniosku, że znaczna część czynności notariusza, których dokonuje w ramach nałożonych na niego ustawowych obowiązków z zakresu różnych gałęzi prawa, znajduje się poza zakresem obu ubezpieczeń. W szczególności ubezpieczenia te nie obejmują:

- 1) odpowiedzialności związanej z ochroną danych osobowych (RODO) – w tym zwłaszcza odpowiedzialności notariusza jako administratora danych osobowych²⁰³;
- 2) odpowiedzialności związanej z przeciwdziałaniem praniu brudnych pieniędzy i finansowaniu terroryzmu – w tym odpowiedzialności notariusza jako instytucji zobowiązanej, w tym zwłaszcza odpowiedzialności o charakterze administracyjnym za brak realizacji obowiązków sprawozdawczych²⁰⁴;
- 3) odpowiedzialności związanej z ewentualnym zwrotem otrzymanej pomocy publicznej – w tym zwłaszcza pomocą *de minimis*, jaką notariusz otrzymał jako przedsiębiorca;
- 4) odpowiedzialności notariusza jako pracodawcy;
- 5) odpowiedzialności notariusza jako podatnika, w szczególności podatku od towarów i usług oraz podatku dochodowego od osób fizycznych;
- 6) obowiązków notariusza jako płatnika składek na ubezpieczenie społeczne (ZUS);
- 7) obowiązków notariusza jako podatnika podatku od nieruchomości;

²⁰¹ Wyrok SN z 3.09.2009 r., I CSK 60/09, LEX nr 528144.

²⁰² Zob. porozumienie z 2011 r. zawarte pomiędzy KRN a PZU, niepubl.

²⁰³ Artykuł 101 i n. ustawy z 10.05.2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1781).

²⁰⁴ Artykuły 147 i 148 ustawy z 1.03.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu brudnych pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu.

- 8) obowiązków notariusza z zakresu przepisów o ochronie środowiska, w szczególności opłat za korzystanie z pojazdów²⁰⁵;
- 9) obowiązków notariusza, jako osoby zobowiązanej z tytułu raportowania schematów podatkowych;
- 10) odpowiedzialności odszkodowawczej za bezprawnie wydane prawomocne orzeczenie dyscyplinarne – u notariuszy będących członkami sądów dyscyplinarnych (ubezpieczenia zawierają wówczas rady izb lub KRN);
- 11) odpowiedzialności odszkodowawczej za wydane ostateczne decyzje administracyjne od notariuszy będących członkami rad izb notarialnych oraz Krajowej Rady Notarialnej.

5. Przepisy wykonawcze

Delegację ustawową do wydania przepisów wykonawczych określających szczegółowy zakres ubezpieczenia OC notariuszy zawiera art. 19b pr. not. Na jego podstawie minister właściwy do spraw instytucji finansowych (obecnie: Minister Finansów) w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Notarialnej oraz Polskiej Izby Ubezpieczeń, wydał obowiązujące obecnie rozporządzenie Ministra Finansów z 12.12.2003 r. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej notariuszy²⁰⁶, które zastąpiło rozporządzenie Ministra Finansów z 10.10.2000 r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej notariuszy²⁰⁷. Aktualnie obowiązujące rozporządzenie dotyczy ubezpieczeń zawartych od 1.01.2004 r. Rozporządzenie zawiera regulacje określające w sposób szczegółowy:

- 1) zakres ubezpieczenia obowiązkowego;
- 2) termin powstania obowiązku ubezpieczenia;
- 3) minimalną sumę gwarancyjną, biorąc w szczególności pod uwagę specyfikę wykonywanego zawodu oraz zakres realizowanych zadań.

6. Suma ubezpieczenia

6.1. Uwagi wprowadzające

W zakresie ustalenia maksymalnej sumy ubezpieczenia OC notariusza, można mówić o trzech kolejnych poziomach:

- 1) wynikającym wprost z rozporządzenia (zakres minimalny – 50 000 euro);

²⁰⁵ Zob. art. 273 ust. 1 ustawy z 27.04.2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.).

²⁰⁶ Dz.U. Nr 218, poz. 2148.

²⁰⁷ Dz.U. Nr 90, poz. 1002.

- 2) wynikającym z porozumienia zawartego pomiędzy organami samorządu notarialnego a zakładami ubezpieczeń (zakres minimalny rozszerzony – do 1 000 000 euro);
- 3) wynikającym z indywidualnych ustaleń notariuszy z zakładami ubezpieczeń.

Krajowa Rada Notarialna 19.01.2011 r. zawarła z zakładem ubezpieczeniowym PZU S.A. porozumienie w sprawie programu ubezpieczeniowego dla notariuszy, które zawiera szczegółowe oferty ubezpieczeniowe wykraczające poza standard określony w powołanym wyżej rozporządzeniu Ministra Finansów, np. rozszerzające sumy gwarancyjne, które dostępne są w 14 wariantach do 1 000 000 euro. Porozumienie zawiera wiele ofert ubezpieczenia dobrowolnego oraz ubezpieczenia notariusza jako płatnika świadczeń publicznych w zakresie strat finansowych poniesionych przez notariusza w związku z pełnieniem funkcji płatnika takich świadczeń, będących wynikiem zdarzeń zaistniałych w okresie ubezpieczenia wraz z odsetkami za zwłokę od powyższych należności.

6.2. Charakter odpowiedzialności ubezpieczyciela

Zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w orzecznictwie²⁰⁸ przyjmuje się, że odpowiedzialność ubezpieczyciela z tytułu umowy OC notariusza za szkody mieszczące się w ramach ryzyk objętych ubezpieczeniem kształtuje się na zasadzie *in solidum*²⁰⁹. Oznacza to w praktyce, że spełnienie świadczenia przez notariusza lub ubezpieczyciela wobec osoby, która poniosła szkodę, zwalnia z odpowiedzialności drugą stronę umowy ubezpieczenia. W konsekwencji należy przyjąć, że pokrycie przez ubezpieczyciela szkody do maksymalnej sumy ubezpieczenia nie zwalnia notariusza w pozostałej części. Z tego też powodu bardzo istotne jest zwracanie przez notariuszy uwagi na wysokość maksymalnej sumy obejmującego ich ubezpieczenia.

6.3. Udowodnienie zawarcia umowy ubezpieczenia

Pierwotnie organy samorządu notarialnego zwracały się corocznie do notariuszy o przedłożenie stosownych dowodów wypełnienia ustawowego obowiązku zawarcia OC. Obecnie przyjętą praktyką jest upoważnienie przez notariuszy rad izb notarialnych do uzyskiwania stosownych danych bezpośrednio od zakładu ubezpieczeń. Sytuację w tym zakresie bardzo ułatwia okoliczność ubezpieczenia wszystkich notariuszy w jednym towarzystwie ubezpieczeniowym.

²⁰⁸ Wyrok SA w Szczecinie z 10.04.2014 r., I ACa 53/14, LEX nr 146935.

²⁰⁹ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, LEX 2016, komentarz do art. 19a.

6.4. Odpowiedzialność za naruszenie obowiązku ubezpieczenia

Przestrzeganie obowiązku zawarcia ubezpieczenia OC należy do obowiązków notariusza silnie wyeksponowanych na gruncie przepisów Prawa o notariacie. Jego naruszenie stanowi delikt dyscyplinarny.

Art. 20. [Funkcjonowanie kancelarii]

§ 1. Kancelaria powinna być czynna w dniach powszednich co najmniej 6 godzin dziennie.

§ 2. Rada właściwej izby notarialnej może ustalić 1 dzień powszedni tygodnia jako wolny za przepracowaną sobotę.

§ 3. W wypadkach niecierpiących zwłoki albo szczególnych potrzeb kancelaria może być czynna także w niedziele i święta.

1. *Ratio legis*

U źródeł regulacji wskazującej minimalną liczbę dni i godzin, w jakich powinna być czynna kancelaria notarialna, leży troska ustawodawcy o dostępność „usług” notarialnych dla ludności. Jak zauważa się w literaturze przedmiotu, w dzisiejszych realiach przepis ten stracił rację bytu ze względu na ogromny wzrost liczby kancelarii notarialnych w stosunku do momentu powstawania prywatnego notariatu w 1992 r. i pełną dostępność usług notarialnych dla wszystkich²¹⁰. Z poglądem tym można zgodzić się jedynie częściowo, ponieważ liczba kancelarii notarialnych nie jest równoznaczna z ich równomiernym rozmieszczeniem na terenie kraju. Możemy zaobserwować charakterystyczne zjawisko polegające na znacznej koncentracji kancelarii notarialnych w dużych ośrodkach miejskich oraz ich niewielką liczbę w małych miejscowościach. Tak długo jednak, jak w Ministerstwie Sprawiedliwości nie zostaną stworzone plany rozmieszczenia kancelarii, postulowane od wielu lat przez środowisko notarialne, tak długo będziemy mieli do czynienia z pogłębianiem się tego zjawiska, a zarazem zróżnicowaną dostępnością „usług” notarialnych w dużych miastach i w pozostałej części kraju²¹¹.

2. Wyznaczanie dni wolnych za przepracowaną sobotę

Mechanizm zawarty w art. 20 § 2 pr. not., umożliwiający radom izb notarialnych wyznaczanie dni wolnych w zamian za przepracowaną sobotę, pozostaje mechanizmem

²¹⁰ M.Z Król [w:] *Ustrój notariatu...*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, s. 326.

²¹¹ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 28.01.2021 r. w sprawie ogłoszenia wykazu zarejestrowanych kancelarii notarialnych (M.P. poz. 121) wykazuje 3009 (trzy tysiące dziewięć) kancelarii notarialnych, w stosunku do 335 (trzystu trzydziestu pięciu) kancelarii notarialnych funkcjonujących w 1993 r. – obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 15.02.1993 r. (M.P. Nr 8, poz. 62).

martwym. Część kancelarii notarialnych jest czynna w każdą sobotę, w większości jednak kancelarii czynności notarialne dokonywane są w soboty jedynie w przypadkach niecierpiących zwłoki. Możliwość dokonywania czynności notarialnych w sobotę jest traktowana jako wyjątek od przyjętej powszechnie reguły, a „przepracowane soboty” zależą wyłącznie od tego, czy dany notariusz samodzielnie zdecydował o otwarciu w danym dniu kancelarii. W związku z tym, że organy samorządu notarialnego nie wyznaczają ze swojej strony sobót, w które wszystkie czy też wybrane kancelarie notarialne danej izby miałyby być otwarte, nie zachodzi również konieczność wyznaczania dni wolnych za przepracowane soboty w trybie art. 20 § 2 pr. not.

3. Odpowiedzialność za naruszenie ram czasowych funkcjonowania kancelarii

Nie ulega wątpliwości, że funkcjonowanie kancelarii notarialnej w wymiarze mniejszym niż określony w art. 20 § 1 pr. not. może narazić notariusza na odpowiedzialność dyscyplinarną. Jeśli zaś kancelaria funkcjonuje w wymiarze mniejszym niż minimalny i jest to uzasadnione jeszcze dodatkowo niedopuszczalnymi powodami, jak np. chęć uniknięcia planowanej wizytacji albo lekceważenie przez notariusza podstawowych zasad wykonywania zawodu, jest to z pewnością poważny delikt dyscyplinarny²¹².

4. Kancelaria prowadzona w formie spółki

W związku z tym, że ustawodawca posłużył się w treści art. 20 pr. not. terminem „kancelaria”, oznacza to w praktyce, że w przypadku kancelarii prowadzonej przez kilku notariuszy w formie spółki nie zachodzi konieczność równoległej obecności wszystkich notariuszy w kancelarii przez wskazany w art. 20 § 1 minimalny okres. Wystarczająca jest, jak się wydaje, obecność co najmniej jednego notariusza. Uwidacznia się tutaj po raz kolejny różnica pomiędzy „kancelarią notarialną” a „kancelarią notariusza”.

5. Znaczenie terminu „kancelaria czynna”

Kluczowy dla dokonania prawidłowej wykładni art. 20 § 1 pr. not. jest termin „czynna”. Należy przez niego rozumieć otwarcie kancelarii dla klientów, bez znaczenia zaś pozostaje kwestia czasu, przez jaki obecni są notariusz i personel kancelarii w okresie, w którym klienci nie są przyjmowani. Jak ujmuje się to w doktrynie²¹³, w przypadku dokonywania czynności poza lokalem kancelarii przez notariusza należy przyjąć, że w tym czasie kancelaria jest czynna, mimo że obecny jest w niej jedynie personel pomocniczy, nie ma możliwości dokonywania czynności notarialnych (przy za-

²¹² Postanowienie SN z 15.11.2012 r., SDI 31/12, LEX nr 1515153.

²¹³ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, LEX 2016, komentarz do art. 20.

łożeniu, że jest to kancelaria indywidualna, a notariusz nie udzielił zatrudnionemu w niej zastępcy notarialnemu zastępstwa „równoległego”, przewidzianego w art. 76a § 2 pr. not.). W związku z powyższym pojawia się pytanie, czy obecność notariusza w kancelarii jest elementem koniecznym do wypełnienia dyspozycji art. 20 § 1. Odpowiedź na tak postawione pytanie nie jest bynajmniej oczywista. Stojąc na gruncie wykładni gramatycznej, należałoby przyjąć, że ponieważ ustawodawca posługuje się tutaj sformułowaniem „kancelaria”, wystarczająca byłaby dostępność pomieszczeń kancelarii dla interesantów, bez konieczności obecności w niej samego notariusza. W ten sposób rozumiane są przecież godziny funkcjonowania instytucji publicznych, w ramach których dana jednostka organizacyjna jest dostępna dla interesantów, lecz nie musi być to równoznaczne z obecnością w ramach tej jednostki określonych osób (np. prezydenta miasta w urzędzie miasta). Stojąc z drugiej strony na gruncie wykładni celowościowej, należałoby przyjąć, że kancelaria notarialna „czynna” bez obecności notariusza uniemożliwia dokonywanie czynności notarialnych, a więc z punktu widzenia jej klientów nie jest w stanie pełnić swojej zasadniczej funkcji. Warto mieć jednak na uwadze, że przygotowanie każdej czynności notarialnej wymaga wielu czynności materialno-technicznych, które możliwe są bez udziału notariusza, i w tym zakresie można uznać, że kancelaria notarialna otwarta dla interesantów w określonych godzinach jest w stanie pełnić swoją funkcję w zakresie niezbędnym do przygotowania czynności notarialnych. Zmierzając do konkluzji, wydaje się, że przez „kancelarię czynną” należy rozumieć kancelarię dostępną dla interesantów bez konieczności przebywania w niej notariusza. Tym samym o naruszeniu minimalnego czasu pracy kancelarii określonego w art. 20 § 1 pr. not. możemy mówić jedynie w sytuacji, w której drzwi kancelarii pozostają otwarte dla interesantów przez czas krótszy niż 6 godzin przez 5 dni w tygodniu, licząc od poniedziałku do piątku²¹⁴.

6. Kancelaria czynna w niedziele i święta

Zgodnie z treścią art. 20 § 3 pr. not. w wypadkach niecierpiących zwłoki albo szczególnych potrzeb kancelaria może być czynna także w niedziele i święta. Ustawodawca tym samym rozstrzyga, że niedziele i święta stanowią również dla notariuszy dni wolne od pracy, jednocześnie przewidując od tej zasady dwojakie odstępstwa: w odniesieniu do czynności niecierpiących zwłoki (pilnych) albo szczególnych potrzeb (wyjątkowych). Do pierwszej grupy sytuacji będą należały niewątpliwie wszelkiego rodzaju czynności związane ze złym stanem zdrowia strony czynności notarialnej, niepozwalającym przesunąć planowanej czynności na najbliższy dzień roboczy. Przez szczególne potrzeby natomiast należałoby rozumieć wszelkiego rodzaju okoliczności, których wyjątkowość skłania do dokonania czynności notarialnej w niedzielę lub święto, np. protokolowanie obrad zgromadzenia spółki prawa handlowego, którego datę przewidzia-

²¹⁴ Podobnie M. Kozłowski, *Obowiązki notariusza – zagadnienia ogólne. Komentarz praktyczny*, LEX 2019.

no na dzień wolny od pracy. Jak się wydaje, nie stanowią takich szczególnych potrzeb zwłaszcza godziny pracy zawodowej klientów lub też planowane przez nich wyjazdy wypoczynkowe. Warto zwrócić uwagę na to, że urlop wypoczynkowy notariusza nie może stanowić podstaw do zamknięcia kancelarii, ponieważ Prawo o notariacie nie przyznaje notariuszowi w ogóle prawa do urlopu, a ewentualne planowane wyjazdy wypoczynkowe notariusz zobowiązany jest zorganizować w taki sposób, by korzystając z licznych możliwości udzielania zastępstw, zapewnić ciągłość pracy kancelarii w wymiarze czasowym przewidzianym w art. 20 pr. not.

Art. 20a. [Obowiązek posiadania adresu do doręczeń elektronicznych]

§ 1. Notariusz wykonujący zawód obowiązany jest posiadać adres do doręczeń elektronicznych, o którym mowa w art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 18 listopada 2020 r. o doręczeniach elektronicznych (Dz. U. poz. 2320), wpisany do bazy adresów elektronicznych, o której mowa w art. 25 tej ustawy.

§ 2. Minister Sprawiedliwości występuje do ministra właściwego do spraw informatyzacji o wykreślenie adresu do doręczeń elektronicznych z bazy adresów elektronicznych w przypadkach, o których mowa w art. 16 § 1 i 3, art. 43 § 3 i 4 oraz art. 68 § 1.

1. Uwagi ogólne

Ustawa z 18.11.2020 r. o doręczeniach elektronicznych, która weszła w życie zasadniczo 5.10.2021 r.²¹⁵, wprowadziła na grunt prawa polskiego wiele nowych pojęć i obowiązków dotyczących e-doręczeń, obejmujących także notariuszy²¹⁶. Zgodnie bowiem z art. 70 u.d.e. na grunt Prawa o notariacie wprowadzony został komentowany art. 20a²¹⁷. Z treści uzasadnienia projektu ustawy o e-doręczeniach wynika, że celami przyświecającymi wprowadzeniu do polskiego porządku prawnego instytucji e-doręczeń były:

„1) zapewnienie wszystkim (...) możliwości korzystania z jednego, własnego adresu do doręczeń elektronicznych, który będzie mógł być wykorzystany do korespondencji ze wszystkimi pozostałymi podmiotami korzystającymi z usług rejestrowanego doręczenia elektronicznego;

²¹⁵ Przy czym poza zasadniczą datą wejścia w życie ustawy, przesuniętą z 1.07.2021 r. na 5.10.2021 r., przewidziano wiele odrębnych dat wchodzenia w życie jej poszczególnych przepisów: wobec organów administracji rządowej, dla ZUS, KRUS i NFZ na 5.07.2022 r., a wobec administracji samorządowej na 1.01.2024 r.

²¹⁶ Zob. szerzej K. Czaplicki, A. Gryszczyńska, M. Świerczyński, K. Światała, K. Wojsyk, M. Wilbrandt-Gotowicz, *Doręczenia elektroniczne. Komentarz*, LEX 2021; *Ustawa o doręczeniach elektronicznych. Komentarz*, red. K. Chałubińska-Jentkiewicz, J. Kurek, Warszawa 2022; *Postępowanie cywilne w czasie pandemii. E-doręczenia, rozprawa zdalna, posiedzenia niejawne, składanie pism procesowych*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2022, *passim*.

²¹⁷ Zob. M. Nowocien [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz*, red. A.J. Szereda, Warszawa 2022, s. 202–206.

- 2) standaryzacja usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego (...);
- 3) odmiejszczenie procesu doręczenia przez umożliwienie wysyłania i odbierania korespondencji z dowolnego miejsca (...);
- 4) skrócenie czasu potrzebnego na realizację procesów doręczenia;
- 5) zapewnienie stronom doręczenia wzajemnej identyfikacji;
- 6) zapewnienie stronom doręczenia skutecznych prawnie dowodów doręczenia (...);
- 7) zapewnienie rozliczalności oraz niezaprzeczalności doręczeń dzięki udziałowi trzeciej zaufanej strony – operatora wyznaczonego lub dostawcy usług zaufania (...);
- 8) pozostawienie osobom wykluczonym cyfrowo lub tym, które na wymianę korespondencji w postaci elektronicznej z różnych przyczyn nie są jeszcze gotowe, komfortu korzystania z aktualnie dostępnej przesyłki listowej;
- 9) stworzenie podstaw prawnych, organizacyjnych i technologicznych dla realizacji doręczeń transgranicznych²¹⁸.

Należy zgodzić się z wyrażonym w literaturze przedmiotu stanowiskiem, zgodnie z którym kluczowym zadaniem ustawy o e-doręczeniach jest zdefiniowanie zasad wymiany korespondencji z podmiotami publicznymi w relacji z innymi podmiotami publicznymi oraz podmiotami niepublicznymi²¹⁹. Realizacja tego kluczowego zadania odbywa się poprzez dwa mechanizmy powyższej regulacji, a więc zapewnienie powszechnej możliwości korzystania z jednego, własnego adresu do doręczeń elektronicznych oraz standaryzację usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego²²⁰. Cele ustawy o e-doręczeniach w literaturze przedmiotu ujmuje się także łącznie jako: zapewnienie dominującego udziału elektronicznego obiegu dokumentów w administracji i obrocie gospodarczym oraz usprawnienie kontaktów między podmiotami publicznymi a podmiotami niepublicznymi²²¹. Tak abstrakcyjnie ujęte cele nie budzą kontrowersji, jednak wątpliwości mogą nieść ze sobą szczegóły ich realizacji w praktyce. Podstawowym mankamentem okazuje się awaryjność techniczna systemów informatycznych. Dla przykładu przy pełnej elektronizacji obiegu korespondencji urzędowej, po zarejestrowaniu elektronicznego adresu do doręczeń niemożność zalogowania się na konto użytkownika uniemożliwi mu odbiór jakiejkolwiek korespondencji. Kluczowe więc dla funkcjonowania systemu doręczeń elektronicznych jest stworzenie nie tylko zasadniczego mechanizmu, lecz także – zwłaszcza w okresie jego wdrażania – awaryjnych metod doręczeń.

²¹⁸ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o doręczeniach elektronicznych, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=239>, s. 6 (dostęp: 13.05.2022 r.).

²¹⁹ M. Nowocień [w:] *Prawo...*, red. A.J. Szereda, Warszawa 2022, s. 202.

²²⁰ M. Nowocień, *Doręczenia elektroniczne – poradnik notariusza*, Polski Instytut Notarialny Polinot, <http://polinot.pl/doreczenia-elektroniczne-poradnik/> (dostęp: 11.05.2022 r.).

²²¹ B. Sieroń, *Ustawa o doręczeniach elektronicznych po zmianach*, Legalis 2022.

Warto zwrócić uwagę, że zgodnie z treścią art. 3 pkt 1 lit. d u.d.e. ustawy nie stosuje się do doręczania korespondencji, jeśli przepisy odrębne przewidują wnoszenie lub doręczanie korespondencji z wykorzystaniem innych niż adres do doręczeń elektronicznych rozwiązań techniczno-organizacyjnych, w szczególności na konta w systemach teleinformatycznych obsługujących postępowania sądowe lub do repozytoriów dokumentów. W praktyce notarialnej oznaczać to będzie w szczególności zachowanie dotychczasowych form komunikacji elektronicznej wypracowanych przed wejściem w życie unormowań ustawy o e-doręczeniach, a więc zwłaszcza składania elektronicznych wniosków wieczystoksięgowych oraz rejestrowania elektronicznych wypisów niektórych aktów notarialnych w centralnym repozytorium elektronicznych wypisów aktów notarialnych (CREWAN). Należy spodziewać się, że tworzenie kolejnych rejestrów oraz repozytoriów cyfrowych będzie powodowało zawężanie zakresu stosowania ogólnej regulacji dotyczącej e-doręczeń w codziennej pracy notariuszy, ponieważ funkcjonować będą one na odrębnych zasadach niż doręczenia elektroniczne uregulowane na gruncie ustawy o e-doręczeniach.

2. Wejście w życie obowiązków wynikających z ustawy o doręczeniach elektronicznych

Mimo wejścia w życie 5.10.2021 r. ustawy o doręczeniach elektronicznych, z uwagi na – jak podkreśla się to w literaturze przedmiotu – „konieczność dostosowania organizacyjnego”, na podstawie nowelizacji z 15.06.2021 r.²²² obowiązek posiadania adresu do doręczeń elektronicznych przez osoby wykonujące część zawodów zaufania publicznego (podmioty niepubliczne wskazane w art. 9 ust. 1 pkt 1–8 wyżej wymienionej ustawy, w tym w szczególności notariuszy) został przesunięty w czasie na okres późniejszy, nie dłuższy jednak niż 1.01.2024 r. (zob. art. 155 ust. 10 u.d.e.) – chociaż w stosunku do notariuszy data ta może budzić pewne wątpliwości (o czym będzie mowa w dalszej części komentarza do niniejszego artykułu), natomiast w stosunku do podmiotów niepublicznych wpisanych do CEIDG – do 5.10.2026 r. Nie jest jednak do końca jasne, jaki termin będzie wiążący dla notariuszy. Z treści unormowań ustawy o e-doręczeniach wypływa wniosek, że są to terminy wynikające z jej art. 155, określane przez ministra właściwego ds. informatyzacji. Należałoby jednak wziąć pod uwagę również brzmienie art. 20a pr. not., który wszedł w życie 5.10.2021 r., a z jego treści *expressis verbis* wynika, że notariusz obowiązany jest posiadać adres do doręczeń elektronicznych, o którym mowa w art. 2 pkt 1 u.d.e., wpisany do bazy adresów elektronicznych, o której mowa w art. 25 tej ustawy. Przepis art. 20a pr. not. jest w stosunku do art. 9 ust. 1 pkt 6 u.d.e. przepisem szczególnym, w związku z czym obowiązek określony na gruncie ustawy – Prawo o notariacie wiązałby teoretycznie wcześniej niż wszystkie pozostałe przepisy ustawy o e-doręczeniach odnoszące się do obowiązków notariu-

²²² Ustawa z 15.06.2021 r. o zmianie ustawy o doręczeniach elektronicznych (Dz.U. poz. 1135).

szy. Wyraźnie więc widać, że wprowadzanie art. 20a pr. not. było zabiegiem nie tylko zbędnym, ale i mogącym budzić pewne trudności interpretacyjne.

3. Zakres podmiotowy obowiązków związanych z e-doręczeniami wobec notariuszy

Zgodnie z treścią art. 20a § 1 pr. not. obowiązek posiadania adresu do doręczeń elektronicznych obejmuje „notariusza wykonującego zawód”. Powyższe sformułowanie należy uznać za w pełni czytelne i zrozumiałe. Warto jednak zwrócić uwagę na to, że nie odpowiada ono treści art. 9 ust. 1 pkt 6 u.d.e., zgodnie z brzmieniem którego do posiadania adresu do doręczeń elektronicznych jest obowiązany „notariusz wykonujący zawód”. O ile jednak sformułowanie „notariusz wykonujący zawód” da się racjonalnie uzasadnić, o czym będzie mowa poniżej, o tyle zwrot „notariusz wykonujący wolny zawód” nie wydaje się uzasadniony. Niezależnie bowiem od tego, czy przychylimy się do poglądów części doktryny uznającej notariusza za wolny zawód, czy też przyjmiemy stanowisko przeciwne, należy zauważyć, że podział notariuszy na wykonujących wolny zawód oraz pozostałych pozbawiony byłby uzasadnienia merytorycznego. Wydaje się zatem, że zwrot „wolny zawód” należy uznać, na gruncie art. 9 ust. 1 pkt 6 u.d.e., za pozbawiony znaczenia normatywnego, podobnie jak należy go odczytywać w odniesieniu do pozostałych podmiotów wymienionych w powyższym ustępie (adwokatów, radców prawnych *etc.*).

Jak zwraca się uwagę w literaturze przedmiotu, notariusz na gruncie ustawy o e-doręczeniach publicznych nie jest traktowany jako podmiot publiczny²²³. Notariusz nie jest także traktowany jako „zwykły” przedsiębiorca („podmiot niepubliczny wpisany do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej”), lecz podobnie jak część przedstawicieli zawodów zaufania publicznego notariusze zostali *expressis verbis* wskazani jako grupa podmiotów zobligowana do posiadania elektronicznego adresu do doręczeń (art. 9 ust. 1 pkt 6 u.d.e.). W praktyce powoduje to przyspieszone objęcie notariuszy obowiązkami wynikającymi z ustawy o e-doręczeniach, ponieważ zarówno przedsiębiorcy, jak i administracja publiczna zostaną objęci powyższymi przepisami znacznie później (administracja samorządowa – w 2024 r., a przedsiębiorcy dopiero w 2026 r.). Trudno wskazać przyczynę tak daleko idącego zróżnicowania. O ile bowiem można by przyjąć, że osoby fizyczne nieprowadzące działalności gospodarczej mogłyby wymagać wieloletniego okresu przejściowego, o tyle trudno uzasadnić aż tak długi okres przejściowy w stosunku do przedsiębiorców oraz administracji samorządowej. Należałoby ponadto zwrócić uwagę na to, że ustawodawca na gruncie przepisów Prawa o notariacie poza treścią komentowanego art. 20a nie posługuje się nigdzie zwrotem „wykonujący zawód”, używając jedynie terminu „no-

²²³ M. Nowocien, *Doręczenia...*

tariusz”, jedynym zaś dodatkowym przymiotnikiem używanym w połączeniu z rzeczownikiem „notariusz” było do czasu uchwalenia komentowanego przepisu słowo „emerytowany”. W związku z powyższym należałoby zadać sobie pytanie, na jakim kryterium opiera się podział notariuszy na wykonujących wolny zawód i pozostałych oraz ewentualnie – czy notariusz niewykonujący zawodu może *de lege lata* funkcjonować. Nie ulega wątpliwości, że co do zasady notariusz, który został powołany do pełnienia swojej funkcji we właściwym trybie, „wykonuje zawód”, co stanowi zarówno jego prawo, jak i obowiązek²²⁴, po odwołaniu ze stanowiska natomiast zaprzestaje wykonywać zawód, tracąc jednocześnie przymiot notariusza. Wydaje się więc, że przez „notariusza niewykonującego zawodu” należy rozumieć notariusza, który zachowuje swój status, podczas gdy jego prawo do prowadzenia kancelarii notarialnej pozostaje zawieszone. W okresie zaś zawieszenia prawa do prowadzenia kancelarii notarialnej, niezależnie od tego, z jakiego powodu zawieszenie powyższe miało miejsce, notariusz nie jest zobligowany do posiadania adresu do doręczeń elektronicznych w rozumieniu art. 20a § 1 pr. not. Rozwiązanie powyższe wydaje się być jak najbardziej uzasadnione, ponieważ nie prowadząc kancelarii notarialnej, a więc nie wykonując zawodu, notariusz nie wykonuje jakichkolwiek czynności zawodowych, w szczególności zaś nie prowadzi korespondencji. Tym samym utrzymywanie obowiązku posiadania adresu do doręczeń elektronicznych byłoby rozwiązaniem bezprzedmiotowym. Na marginesie wypada także zauważyć, że w przypadku wszystkich pozostałych obowiązków nakładanych na notariusza ustawodawca co do zasady nie dokonuje rozróżnienia notariuszy na wykonujących zawód oraz pozostałych. Jeśli już zaś takie rozróżnienie jest wprowadzane, jak ma to miejsce chociażby na gruncie przepisów dotyczących obowiązku ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej, ustawodawca posługuje się tutaj odmiennym zwrotem („notariusz prowadzący kancelarię notarialną”). Jak słusznie podkreśla się zatem w literaturze przedmiotu, obowiązek posiadania elektronicznego adresu do doręczeń odnosi się do podmiotów czynnych zawodowo, co w praktyce oznacza, że obowiązkowi tego nie stosuje się do podmiotów niewykonujących zawodu – w przypadku zawieszenia prawa do wykonywania zawodu oraz w czasie zawieszenia w czynnościach zawodowych²²⁵. Powyższe stanowisko jest uzasadnione ponadto brzmieniem art. 9 ust. 2 u.d.e., zgodnie z którym przepisu ust. 1 nie stosuje się do osób, o których mowa w ust. 1 pkt 1–7, w przypadkach niewykonywania zawodu, zawieszenia prawa do wykonywania zawodu, zawieszenia w czynnościach zawodowych, zawieszenia w czynnościach służbowych, zawieszenia stosunku pracy lub zawieszenia praw wynikających z licencji.

²²⁴ Zob. szerzej A. Wilkowska-Plóciennik, *O godności zawodu notariusza. Analiza pojęcia*, Rej. 2022/3.

²²⁵ *Ustawa o doręczeniach...*, red. K. Chałubińska-Jentkiewicz, J. Kurek, art. 70.

4. Zakres przedmiotowy obowiązków wynikających z ustawy o e-doręczeniach wobec notariuszy

Ponieważ niniejszy komentarz odnosi się do norm Prawa o notariacie, nie zachodzi konieczność dokonywania szczegółowej analizy unormowań ustawy o e-doręczeniach dotyczących szczegółowych obowiązków notariuszy z niej wynikających. Warto jedynie podkreślić, że ustawa powyższa wprowadza cztery podstawowe obowiązki notariusza:

- 1) złożenie wniosku o utworzenie adresu do e-doręczeń,
- 2) posiadania adresu do doręczeń ujawnionego w bazie adresów,
- 3) bieżącej komunikacji z podmiotami publicznymi drogą elektroniczną,
- 4) sprawdzanie posiadanej skrzynki doręczeń nie rzadziej niż raz na 14 dni²²⁶.

5. Elektroniczny adres do doręczeń

Zgodnie z treścią art. 2 pkt 1 u.d.e. przez „adres do doręczeń elektronicznych” należy rozumieć adres elektroniczny, o którym mowa w art. 2 pkt 1 u.d.e., podmiotu korzystającego z publicznej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego lub publicznej usługi hybrydowej albo z kwalifikowanej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego, umożliwiający jednoznaczną identyfikację nadawcy lub adresata danych przesyłanych w ramach tych usług. Jak podnosi się w literaturze przedmiotu, przez „adres elektroniczny” z kolei należy rozumieć „takie oznaczenie systemu teleinformatycznego, które umożliwia porozumiewanie się za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Oznaczenie to może mieć zapis zarówno numeryczny, jak i słowny, natomiast nie obejmuje adresów fizycznych (sprzętowych)”²²⁷. Adres elektroniczny oznacza zatem również numer IP, na podstawie którego można z kolei zidentyfikować, z jakiego urzędnika została odwiedzona konkretna strona bądź został wysłany konkretny e-mail. Warto zwrócić uwagę, że jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, na gruncie prawa polskiego „adres elektroniczny” nie może być w pełni utożsamiany z „adresem poczty elektronicznej”, ponieważ adres poczty elektronicznej jest tylko jednym z takich oznaczeń systemu teleinformatycznego, który mieści się w pojęciu adresu elektronicznego²²⁸.

²²⁶ M. Nowocien, *Doręczenia...*

²²⁷ M. Gumularz, *Świadczenie usług drogą elektroniczną. Komentarz*, Warszawa 2019, art. 2; M. Świerczyński [w:] *Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2009, art. 2.

²²⁸ *Ustawa o doręczeniach...*, red. K. Chałubińska-Jentkiewicz, J. Kurek, art. 70.

6. Publiczna usługa rejestrowego doręczenia elektronicznego

Jednym z kluczowych pojęć związanych z e-doręczeniami jest „publiczna usługa rejestrowanego doręczenia elektronicznego”. Stanowi ona odpowiednik „usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego”, zdefiniowanej w przepisach UE, a dokładnie w art. 3 pkt 36 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z 23.07.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylającego dyrektywę 1999/93/WE, świadczonej przez operatora wyznaczonego²²⁹. Zgodnie z powyższą definicją jest to „usługa umożliwiająca przesłanie danych między stronami trzecimi drogą elektroniczną i zapewniająca dowody związane z posługiwaniem się przesyłanymi danymi, w tym dowód wysłania i otrzymania danych, oraz chroniąca przesyłane dane przed ryzykiem utraty, kradzieży, uszkodzenia lub jakiegokolwiek nieupoważnionej zmiany”. Zgodnie z treścią art. 38 ust. 1 u.d.e. do świadczenia publicznej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego jest obowiązany operator wyznaczony, do którego zadań należy: identyfikacja nadawcy przed wysłaniem danych; identyfikacja adresata przed dostarczeniem danych; zabezpieczenie wysłania i otrzymania danych zaawansowaną pieczęcią elektroniczną w sposób wykluczający możliwość niewykrywalnej zmiany danych; wskazanie nadawcy i adresatowi każdej zmiany danych niezbędnej do celów wysłania lub otrzymania danych; wskazanie, za pomocą kwalifikowanego elektronicznego znacznika czasu, daty i godziny wysłania, otrzymania i wszelkiej zmiany danych (art. 38 ust. 3 u.d.e.). W początkowym okresie obowiązywania pierwszej polskiej regulacji dotyczącej e-doręczeń, tj. do 31.12.2025 r. włącznie, przewidziano, że jedynym operatorem wyznaczonym będzie Poczta Polska S.A. z siedzibą w Warszawie (art. 3 pkt 13 ustawy z 23.11.2012 r. – Prawo pocztowe²³⁰).

7. Kwalifikowana usługa rejestrowanego doręczenia elektronicznego

Kolejnym kluczowym pojęciem związanym z e-doręczeniami jest „kwalifikowana usługa rejestrowanego doręczenia elektronicznego”. Definiuje ją z kolei art. 44 ust. 1 rozporządzenia nr 910/2014, zgodnie z którego treścią „Kwalifikowane usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego muszą spełniać następujące wymogi:

- a) są świadczone przez co najmniej jednego kwalifikowanego dostawcę usług zaufania;
- b) z dużą dozą pewności zapewniają identyfikację nadawcy;
- c) zapewniają identyfikację adresata przed dostarczeniem danych;
- d) wysłanie i otrzymanie danych jest zabezpieczone zaawansowanym podpisem elektronicznym lub zaawansowaną pieczęcią elektroniczną kwalifikowanego dostawcy

²²⁹ Dz.Urz. UE L 257, s. 73.

²³⁰ Dz.U. z 2022 r. poz. 896.